

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha

Band: 16 (1942)

Artikel: Brulf : novella originala

Autor: Gadola, Guglielm

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881190>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.09.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Brulf

Novella originala da Guglielm Gadola, Cuera

Daniev 1676

En tut ils vischinadis de Mustér, els uclauns ed uclivas, ei oz in ir e veginir sco en in furmicler. Cunzun ils affons han in far e cunfar, sco buc in dils auters treitschien sisontaquier dis digl onn. Naven dal pli pign rutler, che po strusch runar las combas, entochen si tiel pli grond stenglèri, tut che sedrova ded ira casa per casa a cattar biemaun. Gl' emprem diltut van figliols e figliolas tier padrins e madretschas. Quei s'auda ed ei usit. Avon che quels han buca giavischau in l'auter bien onn e survegniu lur biemaun, vegin ei schau veginir en negins auters affons.

Silmeins a Brulf, il pli grond e pli reh vitg della vischancia de Mustér, eis ei usitau quell'uisa, eis ei adina stau aschia e vegin a restar aschiditg sco Brulf stat.

Ils de Brulf ein per la gronda part glieud beinstonta, ton in sco l'auter; puruns de vaccas e cultiras e sin combras avon ils létgs han ei bufatgas truccas bein ornadas e giufuns quellas, sut il vestgiu de fiastas, tarlischan ruaglias muneidas ded aur ed argien: louisdors, renschs, flurins e scheltadublas. Ils purs de Brulf conservan e carschentan cun tut quitau lur bialas muneidas ded aur ed argien. Buca ch'els fussen inamurai en lur scazis glischonts e lischnonts sco'l rempli e ranver, che tartogna di e notg sia fantasia, carsinond e murond cun sia detta tschuffa il bi e neidi daner! Na, ils de Brulf san, ch'il daner ei ina pussonza viva e vivificonta. Els san pertgei ils louisdors ein rodunds e buca quaders; els san ch'il daner ei la clav della ventira terrestra ed els capeschan perquei era de far diever de lur beinstanza. Mo sco ei dat denter mintga cavrer-cauras in tochen dus buccs, dat ei era a Brulf denter las circa 200 olmas dus, treis rachers, che tegnan il louisdor per lur Diu ed ils renschs e las scheltadublas per lur sogns e sontgas.

Duront igl onn ora negin che fa propri stem dils paucs ranvers de Brulf, mo il di de Daniev mintgamai igl entir vitg che vegin pertscharts dals „utschals de rapina“, dals „fendamiulas“, dals „magliabluzchers“ e „sgrattarizers“. De capir, ch'ei dat a Brulf per quei di beinenqual beffa e gomia, ch'ei vegin detg enqual sgnocca e fatg enqual storgia!

Era uonn, pil di de Daniev 1676, tut ils buobs e buobas ch'ein en arma — gia beinmarvegl. Ils biars han strusch peda de solver e las mummas ed ondas, ch'ein levadas in'ura pli baul ch'igl ordinari per far zatgei de cauld, ein nuota cuntendas, che pli che la mesada della broda, ni della suppa de

frina cun tschereschas resta sin meisa, sco sch'ei fuss mo tschagrun-fiers. Strusch slavadrau giuden in tec de rar, che frars e soras van giuadord casa a segliend e greed tras vias e streglias de Brulf, per ton pli spert saver cattar biemaun a padrins e madretschas, ad augs ed ondas, a cuserins e cuserinas, a baserins e baserettas, sco era a tut ils auters parents e vischins digl entir vischinadi. Tgei legria e plascher ei quei pils affons!

La Marionna ed il Placi Sigisbert, ils dus pigns de Mistral Giachen de Brulf, igl um il pli reh e pussent dil vitg, cuoran quei ch'ei pon trer la comba naven d'entadem il vitg entochen odem tier gl'aug Toni e l'onda Tina, chestattan en casa vedra dil tat e ch'ein lur padrin e madretscha. Ei para ch'igl aug Toni e l'onda Tina hagien tutta notg spitgau vess sin quella viseta matutina de lur nevs e niazza, figliel e figliola, pertgei ei stattan gia d'uriala sin fenestra: gl'aug Toni mirond cun veseivla luschezia a vegnend ses „pigns“ e l'onda Tina cun fatscha rienta, sco sch'ella havess mo 20 onns e vesess a vegnend siu muronz. Ils dus pigns han strusch cattau ad agur igl aug padrin e l'onda madretscha, ch'ei greschan, mo puder:

„Bien di, bien onn!
E dei biemaun;
Dalla talgia dil paun grond,
Ni louisdors in' entir curtaun!“

E gl'aug e l'onda rispundan riend e plein legria:

„In bi e lev bien onn;
Sanadad e ventira
Per vossa vet'entira;
In onn de paun e ponn!“

E sin quei duas legras risadas, ina da surengiu e l'autra da sutensi — e già dattan ils dus pigns dad esch-stiva en, frestgs e bials sco la bellezia damaun de Daniev. La Marionna seglia neu e dat il maun a l'onda madretscha ed il Placi Sigisbert agl aug padrin, epi vegn il giavisch repetius aunc ina ga, pli plaun, pli entelgeivel.

„Momo“, manegia gl'aug Toni, vus dus strolis de maseinas essas nuota schenai! In bien di bien onn san ins tgei ch'igl ei, mo nua prender in curtaun louisdors? Manieis vus forsa, ch'igl aug e l'onda hagien truccas fatergiadas cun vaglias ed emplenidas cun scheltadublas? Ti bien Diu! Sche mo ei fuss aschia!“

E la Marionna promt sissu: „O, ti aug drovas nuota far il pauper! Ina ga ch'jeu sun stada sin combra cull'onda madretscha, hai jeu bein viu tgei ti vevas en tia trucca biala. Neve, madretscha? Daners sco paglia! Louisdors tut ina ruaglia! E tgei tschuplas scheltadublas. E renschs! In entir mantun tut neidis e schits! Forsa buca ver, onda madretscha?“

L'onda Tina vegn cotschna e sa buca tgei rispunder, mo gl'aug Toni ei buc en fétgas e di de quei malign, per buca stuer confirmar la verdad, che quella mistarluta ha detg:

„Ti Marionna has semiau; eis ensumma empau de bia culs patratgs ellas neblas...“

E lu l'onda Tina, per gidar siu frar sur quei dutg ora:

„Mo ussa vegni, mes pigns, mirei tscheu il biemaun, ch'il padrin e la madretscha han pinau per vus!“

Sin meisa biala en stiva gronda stevan dus mantuns d'enatzgei, curclai cun ina tuaglia. Onda Tina dosta naven quella — e pren mira! Ils dus pigns arvan si bucca e nas e san strusch nu'i ein, pertgei in de quels biemauns vevan ei aunc mai survegniu! Pil figliel vev' il padrin pinau in' entir vestgiu cun capiala e tut, in vestgiu de ferma, fina teila stgir-verda ed ina capiala de medema colur cun ina grossa cord'alva entuorn e duas miseroclas vidlunder; perfin il fazzolet-seida de culiez vev' el buc emblidau.

„Giavelen, Placi Sigisbert, tgei dias? Cu ti has en quel, vesas ti ora sco'l giuncher Castelberg vi Chischliun!“

„Bunamein, aug padrin, mo vus haveis fatg memi bien, bia memi bien...“

„A ti, Marionna, hai jeu era vuliu dar ina ga in biemaun scoiauda“ dat l'onda Tina spert denteren, „ti eis ussa gronda e vas en paucs onns o cullas mattauns... e las mattauns de Brulf astgan setener de quei ch'i ein; per nuot ei Brulf buca la pèdra gronda ella cruna dils schotg vischinadis de nossa vischnaunca de Mustér. Nus auters de Brulf vegnin grad suenter quels dil casti de Chischliun e stuein perquei tener petg, sche nuslein buca schar dir, che nus seigien pli starschli e malvestgi ch'ils de Raveras...“

„Uss' ussa cala,“ fa igl aug, „ti drovas nuota mussar luschezia a tia figliola; quellas mattatschas tschahaias han aunc chec uonda, cu las vegnan sidô...“

La Marionna, ina gronda, frestga e beincarschida mattatscha de dudisch onns, po rir da bien cor sil priedi digl aug Toni; ella saveva bein uonda, che siu car aug era nuot meglier che l'onda madretscha en quei grau. Ella saveva mo memia bein, che gl'aug sco l'onda vevan ina fleivlezia per ella e siu frar Placi Sigisbert e ch'omisdus, igl aug padrin sco l'onda madretscha havevan in hazer quet de fitar si els dus sco giuncher e dunschala. Fussen els stai maridai e vessen els giu agens mats e mattauns... pli gronds narruns vessen ei buca saviu esser. Perquei fa la Marionna ina risada clara e sereina sco la triola d'ina merlotscha e cudezza aunc il bien aug Toni, che simulescha aschi bugen... .

„E vies giuncheret, aug, vies misterlут de Chischliun? Po buca fagei il sontget...“

Quei mument pren l'onda Tina giud meisa la rassa de seida blaua cun ina tschenta mur-alva entuorn e tegn quella orembora avon ils egls plein smarvegl de sia figliola dunschala.

„E tgei dias de quei vestgiu, ti regina de Brulf? S'el buca bials e murblaus sco nies tschiel de Mustér?“

„O, onda, onda madretscha! In pli bi vestgiu ha gnanc la dunschala pintga dil casti! Tgei bellezia, tgei finezia! Jeu vegnel tut ord la suna dal bi che quei ei! Onda madretscha, vus veis fatg memi bien, bia memi bien!“

Ed ella dat ina strocla all'onda Tina, ch'ei quei mument gest aschi ventireivla sco sia niazza.

„Mo mia cara figliola, tier in bi vestgiu sto ei aunc esser in per bials caltscheuls e calzers bas cun fiblas d'argien! Mira tscheu!

Ussa sa la Marionna veramein buca tgei patertgar e tgei dir. Ella sessenta transportada el regenavel della praula e damogna ora pauc auter che:

„O, o con bi, con bi...! Mo onda, nu essas è stada patertgada? De quellas caussas! Tgei tartgeis è pomai? Quei ei memia! Placi Sigisbert, colein era engraziar a nies padrin e madretscha per de quels biemauns?“

Sin quei manegia gl'aug Toni, ch'era en quei punct medemamein dalla idea de sia sora Tina:

„Cun plaids e compliments duvres vus nuota engraziar. Seigies adina buns affons; fagei plascher a vos geniturs ed a vies aug ed onda, sco tochen dacheu; gliez ei il ver engrazi. Lu vegn il Segner a benedir vus cun beins terresters, sco el ha benediu nus. Selegrei dil bi e dil bien de quest mund; gudi raschuneivlamein ed en tutta honur ils beins culs quals El ha tgiemblau vos arcuns e vossas truccas — mo hagies adina in maun aviert pil pauper, sco nos buns vegls han giu, ed il Segner vegn mai a retrer siu maun benediu da vus e vos vegnensuenter! Buc emblidei quei ch'igl aug ha detg a vus oz pil di de Daniev 1676! — Ed ussa sin combra! Ti Placi Sigisbert vas si ella mia e ti Marionna en quella dell'onda. Tergei ora il vestgiu de dumengias e tergei en il de fiastas; jeu hai in stoda tschaffen de mirar tgei parada vus fageis en quels vestgius de biemaun!“

Patertgei, ch'igl aug hagi stuiu dir duas ga, cunzun alla Marionna! — En in dai han ils dus prencis de Brulf giu en lur vestgius de fiastas — e comparend ensemensilla sava digl esch-stiva, excloma l'onda Tina plein smarvegl:

„Toni! Ei la Marionna, en siu bi vestgiu blau, buc exact nossa mumma — Dieus hagi si'olma — nossa mumma tagliau giu il tgau! Pér ussa ves' jeu, che ses cavels ners ein exact quels della mumma; e ses eglis profunds e stgir-blaus, sco'l laghet della Grava... endi! ei quei buc ils eglis vivs e buntadeivels de nossa buna mumma — Dieus fetschi grazia cun si'olma?“

E semanond uss enviers ils entrorts di l'onda:

„Vegni sitier e schei ver co i van! Dieunuardi, Toni! Quel della Marionna va aschi bein e filau, sco sch'ei fuss stau miserau! La lunghezia ei grad dretg; entuorn veta siarr' ei sco ei sto e las bulschas dellas mongias e munginas, su e sut, dattan gati de niebel e fan nossa Marionna propri dunschala.

Mira si leu il maletg de nossa mumma en ses schotg onns... La mumma tagliau giu il tgau... dunschala de Cumanel da sum tocca dem! — Ti Marionna semeglias en quei vestgiu tia tatta Cumanel, sc'in izun semeglia l'auter.“ —

Pér ussa sefan tuts treis en, che l'onda Tina veva schau far in vestgiu per sia niazza-figliola, che semegliava exact quel sil portret della tatta, en tagl e colur, en desegn ed ornament. Marionna dat in'egliada sil bi portret della tatta — sco giuvna dunschala — e vegn in tec cotschna, sco sch'ella fuss vegnida engartada secontemplond en in spieghel. Gl'aug Toni, che ha observau quella scuntrada e legiu il patratg de sia niazza, di:

„Marionna, ti eis da comparsa tagliau giu il tgau nossa mumma, tia tatta; seiges er ella en sias qualitads e vertids. Daventa in di „la Signura de Brulf“, sco tia tatta vegneva numnada e fuv' encunaschenta: Signura! Nobla da cor e da spért! Signura de Brulf e mumma dils paupers de Mustér!“

Ils davos plaids pronunzia il bien aug Toni, sco sch'el stuess dabot laguoter ina larma. Mo era sia buna sora Tina, che veva ils medems sentiments per la cara mumma defuncta, sto semenar d'ina vard e schubergiar giu in larmin. Ils dus buns fargliuns vivevan en sontga concordia, empalai dallas noblas regurdientschas de lur mumma e nutri dalla viva speronza en lur nevs e niazza. Els carezavan domisdus sco la poppa de lur eglis, la Marionna schizun in tec dapli, pertgei che lezza pareva ad els ded esser la buna mumma levada da mort en veta. —

Buca de dir: er il Placi Sigisbert vesev' ora sc'in giuncher en siu vestgiu niev, acurat sco gl'aug veva detg anson. Secapescha, ch'er el selegra cugl aug ed onda ed anfla strusch plaids d'engraziament per exprimer siu plascher e sia contentientscha.

L'onda Tina, che ha cuschiu tochen uss e selegrau dil bi tagl e bien cul dils vestgius, di ussa seriusamein:

„Cars pigns, nus vein buca fatg biemaun in bi vestgiu perin per mussar a vus luschardems ed è buca per dar caschun a quet e luschezia! Gliez ei buca noss' intenziun. Nus havein mo vuliu seregurdar dils plaids e dellas ovras de nossa tatta p. m., che scheva e praticava: „La vestgadira dil carstgaun duei esser l'expressiun de siu intern! Il bi vestgiu duei alzar il carstgaun de condiziun, ch'el sedistingui dal far e demanar ordinari dils biars, che dattan aschi pauc sin sesez, sco sin lur vestgius!“

E gl'aug Toni metta vitier:

„Ina remarcabla femna, nossa mumma, en bia graus! Mo ella veva adina raschun e survegn aunc oz raschun; pli e pli ed aschi savens sco jeu patratgel suenter.“

Ils dus pigns ein vegni pensivs; ils plaids digl aug e dell'onda van vesei-vlamein a cor ad els — e quei patertgar fa, che lur vestgius novs van ussa diltuttafatg a prau cun l'expressiun de lur fatschas. Il di de Daniev 1676

cun siu significont biemaun veva alzau il buob e la buoba de Mistral Giachen de Brulf ord la ventireivla affonza sil scalem della giumentetgna plein flurs e fadetgnas. La Marionna en siu vestgiu biblau d'emprema giumentetgna, biala sco la giuvna gelgia, che seglia ord il brumbel, fageva propri pareta de dunschala e Placi Sigisbert, gronds e beinproporzionaus sco'l era, veva l'urdadira d'in ménder de gisiat, schebi ch'el fuva mo in onn pli vegls che sia sora Marionna.

En sia fantasia vesa il bien aug Toni gia a cavalcond siu figliel en Valtellina sco capitani della tiara; gie, el ves'el schizun sco landrechter — e surri plein legria. Mo era il surrir dell'onda Tina dat d'entelir, ch'ella contempleschi tut profundada la bellezia comparsa d'ina buna e zun fina signura mistarlessa . . .

Ina hazra rumplanada on zuler dedesta tuts quater ord ils siemis. La mattatschaglia de Brulf va gia a cattar biemaun per las casas dils vischins. Igl esch-stiva sesarva e neu sulla sava en dattan 15—20 buobs e buobas, cotschens e frestgs, tuts beinvestgi e sescultri, sco ei s'auda pil di de Daniev. Dalla prescha ch'ei han, eis ei de capir ch' i han emblidau de far giu la neiv dils calzers — e perquei dat ei neuden stiva in' aria, sco sche igl unviern en persuna fagess viseta. Mo tgei perdun' ins buc il di de Daniev! Strusch tuts en stiva, ch'ei dat in sburbatem, sco las femnas cu ei dian rusari da prozessiun. Gl'aug Toni ei nuota cuntents de quei gnugnem e ftschera bruta, schend tut daditschier:

„Ussa cun de quels gnugnems calei, ni che vus survegnis gnanc in bluzcher buc! Co giavischian ins è pomai il bien onn, ti Rest Valentin leu davos?“

Il clamau pren giu la capetscha de lèp, s'avonza aunc dus pass e di lu clar e capeivel suls tgaus dils auters ora:

„Bien di, bien onn, signur gerau!
E dei biemaun empau da grau.
Veis ca rizers, bluzchers,
Dei biscutins ni zuchers!

Tut che ri.

„Has fatg pulit e persuenter survegnas ti bluzchers ed aunc zuchers!“ E la bun'onda Tina, che veva pinau sin meisa in cup plein muneida, dat ad el ina bufatga pugnada bluzchers e suren aunc enzaconts zuchers.

„Tgi sa aunc agurar il niev onn in tec de gati? Forsa ti, Gion Battista della Leina? Allò, curascha, schiglioc survegnas ti nuot!“

Il rudliet revolva in tec ils egls, epi di:

„Bien di, bien onn,
E dei biemaun
Dalla talgia dil paun grond
Ni dalla queissa digl engarschaun.“

Puspei ina risada; quella ga ch'ei tut strembla las finiastras.

„E ti vi leu, che sezuppas davos las terscholas della Maria Catrina, ti Andreas Andriuet, sas è co ins catta biemaun?“

Il pauper tgilgiunplau vegn stuschaus dals auters tochen ella rietscha davon, epi di el, gl'emprem empau balbiond:

„Bien di, bien onn,
E dei biemaun:
In paun ni in curtaun,
Mo pli bugen in grond.“

Tut che ri, che las caultschas bunamein schloppan.

Mo ussa cammonda gl'aug Toni de dir tuts ensemens igl auguri sco'l pader caputschin hagi mussau en scola. Ed ussa tun' ei clar e sonor ord vègn, trenta vuschs sco zenns:

„Bien di, bien onn;
Bia ventira e tut bien
Cheu sin tiara
E lu en tschiel.“

„Schia, ussa veis vus fatg pulit e survegnis tuts in biemaun dall'onda Tina“.

Lezza ha ussa de far ils mauns pleins; a tgi dat ella in bluzcher, a tgi dus, a tgi treis; auters survegnan rizers e dus ni treis schizun in flurin per in: tut tenor buorsa e condiziun, tut tenor parentella ed amicezia, tenor bein ni mal esser vesius, exact sco l' historia e situaziun sociala de Brulf se presenta quella damaun de Daniev 1676. —

* * *

Turnai vi casa en lur bellezia vestgius de biemaun, ha la mumma smarvegliau buca pauc, pertgei che de quels biemauns vev' ella buca spitgau, schebi ch'ella savevà che quinau e quinada eran mai stai strebels cun ils regals de Daniev. Il bab, mistral Giachen de Brulf, anfla ils bie-mauns tenor ils temps ed en uorden e remarca plitost de quei schetg:

„Hai jeu buc adina detg, ch' igl aug Toni hagi fatg buna fiera de Ligmaiaun gl'atun vargau?“ —

Sco tut ils affons de Brulf, han era Marionna e Placi Sigisbert cattau biemaun da casa tier casa. Tut che ha aviert denô dus. In era il Rest de Crap, in racherun ch'ughiava strusch de magliar e l'auter il Placi de Plaunca, in ranver tschuf e tarladiu, la gronda crusch de dunna ed affon. Quels dus han schau serrau la casa naven dalla damaun entochen la sera tard. Placi de Plaunca, che veva mo in buob; in sgagnau magher e zufernau, ha quin-tau ora, ch'ei vegni pli bienmarcau de schar ir entuorn siu buob e de serrar ora tut ils auters. Rest de Crap er' in mat vegl, cun truccas plein renschs e flurins, cun in tschaler tgiemblaus de mignuccas plein mulauns e cun sur-combras chignadas de carns seccas, rontschas e tgiereulcas. Quei tahani veva per cletg e ventira senuspiu de prender dunna e fundar famiglia; el temeva ch'ei

tegni gnanc el persuls buc! De capir, che quei sgariel era levaus beinmargegl, ch'el veva rugalau siu muvel, epi ius vi'n claustra — tiel pader!

Negin smervegl, che la buobanaglia de Brulf seretegn avon las casas de quels dus utschacs, schebi ch'ei san ch'igl ei serrau e resta serrau.

Stai tier tuts, serimnan ei aunc ina ga avon casa de quels dus amicabels vischins e laian liber tut ils registers de beffas e gomias. Sut las fenestras de Placi de Plaunca greschan ei il bi giavisch de Daniev:

„Bien di, bien onn
Ti rempli grond.
Nus giavischein sal per la seit
Ed aua rara per la fom!“

E sut la scala crap dil Rest de Crap tun' ei, ch'ei rebatta tras gl'entir vischinadi:

„Bien di, bien onn e dai biemauns;
Has ca renschs, sche dai mulauns!
Hagies bien, sco Dieus en Frontscha:
Caschiel veder, carn tut rontscha!“

Tut Brulf po rir da bien cor, mo gidar gid' ei nuot. La pial giavel dil ranver ei pli dira che las plattas della Garvera sisu lur vitg. Nua che la ranveria ha priu surmaun, gidan ni beffas ni gomias. Mo per cletg e ventira ein ils ranvers la gronda excepziun a Brulf; ils auters han tuts il senn per haver e guder e perquei ei Brulf il pli ventireivel vischinadi della vischnaunca de Mustér: Brulf la pèdra gronda ella cruna dils schotg uclauns ed uclivas de nies bi Mustér, la capitala della Cadi.

* * *

Buanía a Brulf

Igl onn 1682 ei stau in onn tgiemblaue de fretg e benedicziun per la entira Surselva; oravontut per la Cadi ed aunc pli per las treis vischnauncas de Sursassiala. Segals, salins, dumiecs e mistiras flurevan gia da miez zercladur, ch'ei fuva in bi mirar. La bialaura e las plievgias tievias, che s'alternavan da miez matg entochen S. Placi, havevan dau carschientscha perfetga a praus ed ers e nu ch'ins mirava: els plauns e sin spundas. Gia miez zercladur fagevan ils grauns cuolms e vals, cura ch'il favugn mava de quei levet suravi, sco sch'el less giavinar il fretg ord la tiara e quel madirar. Tutta permavera ora er' ei stau buc' ina ferdaglia, gnanc ina suletta schelada e cauras e vaccas pasculavan gia calonda matg sin pastira, essend carschiu pastgs sco feins els praus-casa. D'ina schi biala permavera negin che seregurdava. Nua ch'ins mirava e semanava: in flurir e verdegar, in crescher e sestender, ch'ins havess bunamein pudiu crer de sesanflar en ina tiara de miezdi.

Latg vev' ei catschau il dubel d' antruras, a mises sco ad alp, e gl'atun vevan las masseras strusch saviu nua metter giu da maun quella sfraccada mignuccas, panazuns e tschagrums. Maluns aschi gruls e veschlas aschi neidias sco quei onn, havev' ei aunc mai dau en nossas cuschinas purilas, gnanc a Brulf buc, schebi ch' ins scheva: las cazzettas de Brulf hagien aunc mai stuiu far encunaschientscha cun enzatgei auter, che cun pischada e piaun schuber.

E gl' atun cu'ls armauls ein vegni dad alp! Tgei smarvegliadas! Stiarls sco bos, mugias sco genetschas dublas; e perfin tacchis e vaccas veglias, che vevan dau latg tutta stad sc' ina dracca, ballavan dil grass ch'ei eran; vaccas mugheras e zuitgs havevan dies aschi pleins e stagns, che la palegna setschuorava.

Tgei mezcas quei ha dau quei onn! Dieunuardi, tgei combras de carn péz-pizadas pleinas dellas pli deliziusas buccadas, ch' ina tèsta sursilvana sepo s' imaginar: savurusas puolpas, carn d' armal secca, sco zugliada en ponns grass, andutgels, spinals e manetschs de schar seglir la sbaba, e pér ils schambuns e caluns-nuorsa cun lur fried che talenta la liua e sguezia gl' appetit!

E gliez atun, tgei fiera de Ligiaun! Ina fiera maisudida ellas annalas dell' historia dils stiarls! Ell' Italia vev' ei medemamein dau in bien onn; ils stiarls eran fetg tschercai ed ils Sursilvans vevan catschau vi mahoias marcanzias maivesidas. Remarcabel, marcadonts rutinai, sco capitani Giachen Bigliel de Salaplauna e Toni de Brulf, vevan gronda tema, ch' ei pudessi dar ina schliata fiera; ei vegni catschau vi bia memi bia stiarls, massacreias senza fin e misericordia: varga 1500 tgaus mo ord la Cadi! Quei stoppi squitschar ils prezzi tocca funs!

Mo prendei mira! Strusch vevan nos marcadonts de stiarls bandunau la Piazza cumina a Sontga Maria, ch' ils Lumbardins e Milanès vegnevan encounter ad els en roschas, tochen enasi Acquacalda e Piancabella! Tgei canzun ils marcadonts de Tujetsch, Medel e Mustér han cantau, cura ch' ei han sentiu l' aura, pon ins comprender! Toni de Brulf dat ora la parola: „Il dubel ded onn!“ — „Seigies dirs e mei giu buc in bluzcher!“ — Ed anno 1681 vev' ei pagau buca mal.

Capeivel, che nos marcadonts de stiarls vevan buna luna quei onn e ch' els han purtau a casa ruaglias renschs e flurins cherli bials, che lur pials-giat eran sin schluppar! —

Quella sera che Toni de Brulf, Mathiu Andriuet ed Andriu Mathiuet, ils treis encunaschents marcadonts de Brulf, ein vegni a casa suenter la fiera de Ligiaun, han els pagau tutta notg de beiber als ménders e mats de Brulf e fatg ora, ch' uonn stoppi dar in tscheiver a Brulf, sco ei hagi aunc mau dau in!

De quell'idea fuvan aunc auters de Brulf, schebi che buca tuts vevan giu caschun de far raccolta sillà fiera de Ligiaun. Mo ei era stau in

bien onn, sco aunc mai dapi regurdientschas de glieud ed ils de Brulf carezavan il guder en honur, havevan plascher dil bi e dischent e fagevan diever della surabuldouza, che la buna mumma tiara haveva sterniu ora sin mintga crap e mintga runtga. —

Cura che las mattauns de Brulf han udiu il conclus dils mats, ha bein-enquala litgau las levzas, sblazzau ils mauns sillas queissas, dau ora gibels de legria — e notgs ora buca pli claus egl!

E per en tutta cass haver francau ils musicants pil tscheiver de Brulf, ein gia gl'auter di treis mats de Brulf i ora Calaus, in' ucliva sur Disla, ed empustau ils musicants: quel dil bass-gigia, quel della gigia pintga, il clarinettist, il trumbetter ed il peztga-pètgén. Ils musicants de Calaus han fatg eglis gross, vesend quellas preschas, pertgei ch' ei era pér Numnasontga ed il tscheiver entschaveva da raschun pér da Buania!

* * *

„Da Buania mintgin che va tier la sia e tgi ch' ha buc ina, va ell'ustria“ sedi ei sillà Cadi. Ils de Brulf han aunc in' autra lescha nunscrettà, che se-cloma: „Entochen ch' ils Treis Sogns Retgs ein buca stai cun la steila, va il tscheiver buc anen“.

A Brulf vegnevan ils Treis Sogns Retgs igl emprem, avon che far il tur els auters schotg uclauns ed uclivas de Mustér. Il di ch' ei arrivavan a Brulf fagevan ils vischins biala fiasta — e quei da vegl enneu.

Per fiastas ed usits eran ils de Brulf adina promts; tut quei che derivava dals perdavons vegneva teniu sco Sontga Scartira, exact e bein ed en tutta honur. Buania fuv' il di il pli legreivel per tut la giuventetgna sut vègn onns e culs giuvens selegraván er ils vegls. —

Igl onn dil Segner 1683 han ins festivau quei usit antic cun extraordinaire pumpa e legria. E pertgei quei? Perquei ch' ei era stau in benediu bien onn — e perquei ch' ins veva vendiu bein ils stiarls!

Sco ch' ils de Brulf vesan a vegnend ils Treis Sogns Retgs da Plaun de Haida giudora, tuts treis a cavagl, accompagnai d' ina suita de fumeglis e fumitgasas, semova in niebel til, leuvi naven dil Vitg da via oragiu sper il Rein ora, encounter la punt. Quel representa las autoritads de Bethlehem, che van encounter als Sabis digl Orient. Ordavon il til, sin dus bials cavals alvs, vestgi sco'l retg e la regina de Frontscha, cavalcheschan en loscha positura, dunschala Marionna de Brulf e Giachen Martin de Flurin. Els eran vegni tscherni dalla giuventetgna de Brulf per „*Misträl e Mistarlessa de Buania*“. Sco tals han els l' obligaziun de retscheiver ils Sabis digl Orient. Lur nobla suita consista ord tut la giuventetgna de Brulf, dad otg entochen vègn onns, mattatschs e mattatschas. La suita suonda a pei, ei vestgida en liungas rassas merinô, cun ina tschenta cotschna entuorn veta. Sin tgau portan ei in tschupi verd ord daischa e tschuttas ed enta maun tegnan ei ina frastga semperverd. Pli afuns encounter il Rein e pli demaneivel della

punt ch'ei vegnan e pli plaun e solemn che las duas partidas semovan, per s'entupar exact amiez la punt de Brulf, sco igl ei usit da vegl enneu.

Arrivai amiez la punt, sesaulzan Mistral e Mistarlessa ord siala e salidan dignamein ils Treis Sogns Retgs, s' avonzan zaconts pass e tegnan ad els las staffas, per ch'era els sappien descender de lur tgulis. Allura vegnan ils cavals menai dals survients sur la punt vi. La duas suitas fan rudi; amiez quel, visavi in l'auter, stattan las noblas personalitads. Il Mistral aulza il maun, salida a la romana, e di:

„Aultsabis Treis Retgs digl Orient!

Seigien beinvegni en nies vischinadi de Brulf, che ha spitgau vus dapí Nadal mintga notg e mintga di. Nus havein viu la steila, sclarend pli e pli neu sul Badus e questa notg eis ella stada eri sur nies Brulf. Ella ha mussau a vus la via; a nus ha la indicau l'ura de voss'aulta vegnida. Nus engraziein per la viseta ord igl Orient ed essan sur tutta mesira ventireivels de saver mussar a vus il divin Bambin, al qual nus havein dau albier en nossa caplutta de s. Placi e s. Sigisbert. Seigies beinvegnents!“

Allura plaida la signura Mistarlessa de Buania, dunschala Marionna de Brulf:

„Gronds, pussents, sabis Retgs digl Orient!

La glisch divina ha mussau a vus la via tier nus si els cuolms de nossa Ligia Grischa. Vus vegnis per salidar ed adorar nies Bambin de Brulf. El, il Retg dils retgs vegn a benedir e surcargar vus cun dunns e benedicziuns, che nus lein haver rugau de distribuir a tut ils paupers affons de noss'undreivla vischnaunca de Mustér. Lein pia sefar si ed ir al pursepen dil Bambin!“

Havend detg quels plaids, van tuts encunter Brulf; ordavon la giuentetgna, smanond lur frastgas semperverd e suenter quella, a cavagl, ils honors de Brulf e digl Orient. Dalla punt de Brulf alla caplutta de s. Sigisbert conta la giuentetgna:

„Als Treis Retgs digl Orient
Fa la steil' encunaschent,
Ch' il Retg dil tschiel sei cheu vegnius
Dalla purschala parturius.

Cun aur, cun myrh' e cun entscheins
Cun lur ils pli custeivels beins
Da rehas tiaras ein vegni,
Per gl' affon Jesus encurir.

En ina stall' a Bethlehem
Leu ei naschius il retg suprem.
En sia gronda paupradad
El mo en in pursepen stat.

Maria, aunghels e pasturs
Ad el presentań lur honurs;
E cors e scazis nus unfrin
Al nievnaschiu Affon carin.

El ei sefatgs carstgaun per nus,
En num de siu Bab gloriis;
El ei er a Brulf vegnius sil mund
Per nus legrar e liberar schizun.

O, prendei mira! co' l ei gronds,
El dat siu saung per nus pucconts;
Perquei vegnin e benedin
Dacormein quei Affon carin.“

Cantond la canzun cun lur vuschs serreinas sco zenns, ein ussa tuts arrivai avon caplutta, nua ch' ils vischins fan rudi e laian entrar gl' emprem ils honors, suenter la suita, epi tut il pievel.

Sigl altar, nua che s. Sigisbert ei malegiaus perdagond igl evangeli al pievel de Brulf, stat oz in veritabel pursepen ord aissas-pegn ed en quel, sin strom, in Affon Jesus, fatgs ord poppas glin; in propi sc' in Bambin.

Ussa va dunschala Marionna e Giachen Martin de Flurin enasi sper il pursepen, nua ch' els retscheivan ils schenghetgs dils Treis Sogns Retgs en num de Maria e s. Giusep e tschentan quels sper il pursepen. Ils retgs fan ina profunda reverenza tocca plau, levan si, stattan d' ina vard e duront ch' il Meltger fa ira sia steila, contan els ed il pievel repetta:

„O ventireivla steila,
Ch'eis a Brulf stad' eri
La steila de smarvegl
La steila de smarvegl.

Nus retgs digl Orient
Vein gleiti fatg persenn
La naschientscha dil Diu Retg
La naschientscha dil Diu Retg.

Von Tei nus s' enclinein
Nos cors nus dedichein
Al car e dultsch Bambin
Al car e dultsch Bambin.

Cordial engraziament
Pil sogn spindrament
Benedesch' il vitg de Brulf,
Benedesch' il vitg de Brulf.“

Cantada la canzun dils Treis Sogns Retgs cun assistenza digl entir Brulf, fa il Mistral de Buania ina reverenza si pils Sabis digl Orient e di:

„O buns Sogns Retgs!

Igl onn dil Segner 1682 ei stau in benediu bien onn. Il Bambin ha tgiemblau casa e clavau, tschalers ed arcuns cun la surabuldonza de sia divina buontad. Mo seregurdond dals plaids de Jesus: „Beai ils misericordeivels; els vegnan a contonscher misericordia“,lein nus de Brulf er uonn, sco adina usitau — ed uonn ton pli — seregurdar dils paupers e mendus, cun surdar a vus in buordi almosnas, che vus veglies, returnond per l'autra via en vossa patria, distribuir a tuts meriteivels paupers e basignus de nos uclauns ed uclivas.“

Suenter quei cuort plaid stat era la Mistarlessa de Buania si e plaida clar e solemn cun sia vusch sereina carina:

„O Retgs e Sabis digl Orient!

Vus haveis undrau il sogn Bambin en questa caplutta de Brulf, sco enten siu temps ch' il divin Salvador ei descendius dal tron celestial e priu albiert en ina stalla, sco' l pli pauper dils paupers. Da lezzas uras haveis vus regalaü El cun las preziusadads de vos pievels; cun aur, myhra ed entscheins. Il divin Bambin, Cristus Jesus, il Fegl de Diu ha mussau als carstgauns de carezar in l'auter ed oravontut ils paupers. Perpuei lein era nus de Brulf, fideivels alla tradizion de nos vegls, imitar siu exempl. Nus havein ni aur ni entscheins, mo

nus havein graun e paun, lenzeuls e sem-glin, mignuc e caschiel, vigeuls e pieun schuber. De nossa surabuldonza deigien ils paupers de nossa vischnaunca esser participeivels! Perquei stei si! vus nobels digl Orient! Carghei vos cavals cun nos regals; prendei la via de Sonduritg e regalei ils munglus, che spetgan sin vus gia daditg.“

Sin quels plails sesvida la caplutta de s. Sigisbert. On pierti stattan pinai e paregiai, tut en retscha, canastruns e canastrialas, mutschs e malters tgiemblai fil a bucca cun la surabuldonza de Brulf e Casa-Valentin. Quels vegnan ussa cargai sils cavals dils Treis Retgs e lur suita e caravana semova beincargada tras il vischinadi de Brulf encunter Sonduritg, accompagnada dal Mistral e Mistarlessa de Buania e lur suita d' honur.

Amiez la punt de Sonduritg prendan las duas noblas societads comiau ina da l' autra cun medema creanza e ceremonia sco tiella s' entupada sillla punt de Brulf. Ed uss entscheiva il tur de Buania pils Treis Sogns Retgs, ferton che la giuventetgna de Brulf tuorna cantond e giubilond a ca-lur.

Arrivada ch' ella ei amiez il vitg sper la pétga-fontauna, vegn ei dau l' entschata al tscheiver de Brulf, che pren oz gati e fuorma entras las

Bugadias de Brulf.

Brulf, la pèdra dils vischinadis de Mustér, dat gronda peisa sin ses usits ed isonzas e pauper quel che less tuccar la minima fuorma de quels! Brulf ei in vitg conservativ tocca la crusta e vegn mai a tschessar de sia tradiziun, aschiditg sco vitg stat! Buania ha cheu sia tradiziun profana e ses dretgs de giuventetgna da Zacheias enneu, e quels vegnan manteni ual aschi stendiu ed endinai sco las fiastas religiusas ed ils firaus per bon.

Oz ei pia bugadias a Brulf e tgei muntada gliez ha, san il meglier mats e mattauns, mo beinduras era babs e dunnauns, gie schizun muronz e muronza!

Entuorn pétga-fontauna vegn fatg il rudi. Enamiez quel, sin fontauna, dretg e seniester della petga, stattan Mistral e Mistarlessa de Buania. Ins senta, ch' els ein pertscharts de lur dignitat ed impurtonza. La fatscha dil Mistral ei seriusa, pensiva; ferton che la Mistarlessa d' uonn surri ad in contin entuorn entuorn en rudi. Davontier ell' emprema retscha ein buobs e buobas sefultschi; els zapetschan malpazientamein baul sin ina comba e baul sin l'autra, sestauschan, segeinan e catschan perfin o la lieunga in siper l'auter. La retscha davos la buobanaglia fuorman mattatschs e mattatschas de 14 entochen 18 onns: ils mattatschs sestendend e sescuflond, sco sch' ei fussen gia ora denter ils mats e las mattatschas sdermanond vidaneu lur terschollas, scutinond enqual remarca ellas ureglas in' a l'autra, dend egliadas anetgas sils ménders, sbassond ils egls, riend da beffa plitost e fagend tscheras de malezia, sco sche negin stuess mussar zatgei ad ellas. La tiarza

retscha che suonda el rudi, vegn formada dals ménders denter 18 e 20 onns e dallas bialas de Brulf della medema permavera; igl ei quellas ch' ein idas ora uonn denter las mattauns.

Ils ménders ein spir marveglia, sco aunc mai; lur fatschas plaidan il medem lungatg: Tgi sa, sch' jeu survegnel quella ch' jeu less? Encunter-comi las mattauns de lur possa, quellas che veggan uonn medemamein vitier per l' emprema ga, sesburetschan sco pivuns, tartgond tier sesezzas: Tgei emport' ei tgeinin ei tucca; mo mat e tut gl' auter sedat! Davos quels novizs e novizas siarra il rudi cun la retscha de quels, che han gia fatg ina u pliras bugadias e tscheivers, quels e quellas de 20—40. En quei davos rudi de quei remarcabel cumin, vegn ei ris da bien cor, vegn ei fatg enqual storgia, enqual remarca murdenta, detg sgnoccas e dau enqual ziplada ellas costas e caluns, ch' ei dat mintgaton si in griu, in gibel, che risa neuado ina risada generala, accompagnada da nauschas strihadas plein tuccas e tec-cas. — Denton spaniai ein tut: ménders e mats, las tschuetas de schotg e quellas perfin, ch' han vargau ils trentin... che fa il pir de finadin! Era vegls e veglias, ledis e maridai, che stattan buc el rudi, ein presents ordentuorn e fan lur clancas e patarlas, seregurdond cun pli u meins humor dil temps, ch' els stevan el fiug pil di de Buania — quei di plein posia.

Uss entscheiva finalmein la distribuziun dellas bugadias.

Il Mistral de Buania, ch' ei ussa tuttenina semidaus en Mistral de Bugadias, dat in pèr tuschs ed entscheiva cun sia cuorta peroraziun:

„Mats e mattauns! Ménders! E vus giuvnettias novizas!

Nus essan serimnai cheu oz sper il tgiern-fontauna, enzenna de forza e veta giuvenila, per far nossas bugadias e quell'uisa dar in'entschatta al tscheiver, il temps de legria e solaz! Il Prenci Tscheiver ei daus oz ella tiara e vegn era a smanar sia bitgetta a Brulf. Veglia tradiziun e venerabels tschentaments de nossa ludeivla compagnia perscrivan a nus in cert uorden e regla de solaz, sinaquei che nossas bialas rosas en flur e cunzun quellas ch' ein ual seglidias ord il brumbel, vegnien pertgiradas e protegidias enten lur purschaladi. Per quei intent survegn mintga matta in bugau, ch' ei gl' entir temps de tscheiver responsabels pil far e demanar de sia protegida. Il bugau persuls, e mo el, ha il dretg e l'obligaziun de pertgirar, proteger e controllar la veta d'amur de sia signura. Duess in auter sesluitar en siu iert, sche vegn quei tal a curdar en falonza tenor statuts, ed en seracass schizun sclaus da nossa compagnia. Jeu hai oravon tut l'obligaziun de metter a pèz a nos ménders, che han per l' emprema ga l'honor dellas bugadias, de po far bein adatg sin lur cambreras, sinaquei ch'ellas restien schittas e pulitas e vegnien aschia menadas cun tutta honur sil critic viadi de lur purschaladi — in di sche Dieus vul — tier ina ventireivla veta matrimoniala. Mo con iertg e futiu fuss ei pér lu, sche mintgin astgass

eleger sez la bugadia sur quella u tschella cambrera! Gie, tgei dispettas e rizraz, tgei scandels e viriveris dess quei? Per quei motiv ha ina lud. compagnia ordinau da vegl enneu, che la sort e mo la sort decidi en questa pli impurtonta fatschenta pertuccond nies iert de rosas. — Avon ch'ira vid las sorts, stoi jeu aunc preleger il pugn principal de nossas bugadias!"

Sin quei pren el ord sac ina veglia scartira e prelegia:

„Item, eis ei stabiliu ed entras la tradiziun sanczionau e per tuttis temps tschentamentau, che scadin mat e ménder stetti duront gl'entir temps de tscheiver tier sia bugadada, fideivels a si' obligaziun e ch'el brati oravon tut buca bugadia, seigi sia bugadada ina sereina ni ina gaglia, ina buna ni ina sibla, ina schitta ni ina tritta, ina biala ni ina macorta.“

„Ed ussa che vus haveis udiu ed entelgiu las ordinaziuns dellas bugadias,lein nus stante pede semetter vid las sorts.“

In ferm bravo, suondaus da sgnoccas e risadas confirmescha la cuorta e concisa peroraziun dil Mistral de Bugadias. — Semanond cun ina reverenza plein undrientscha enviers sia stimada Mistarlessa de Buania, cammonda el: Silenci!

Igl ei vegniu quiet; tuttas egliadas pendan vid sias levzas.

„Jeu suppliceschel nossa aulditgada Mistarlessa de dar in' entschatta allas bugadias!“

Dunschalla Marionna fa ina pintga reverenza enviers il pievel, cloma ord miez la fuola in buobet de tschun onns ed ina mattatscha de medema possa. Il buobet aulza ella sigl ur della fontauna sper ella e la pintga surdat ella al Mistral. Lu brattan els dus ora ils capetschs, resp., el surdat siu beret cun las duas plemas de mistral ad ella, ed ella siu capetsch à la dunshala (in bi, surcusius cun fil d'aur e garnius cun péz de Spagna) ad el. En quels capetschs metta la Mistarlessa tezlas pintgas cun las inizialas dils numbs de mats e mattauns. Fatg quei, surdat ella quellas culs numbs dellas mattauns alla buobetta spel Mistral e quel culs numbs dils mats al buobet sper ella.

Ussa camonda il Mistral de Bugadias de zaccúder empau las tezlas ellas capetschas. Las sorts entscheivan. Ei regia ina febra e tensiun maisudida, aschibein davart ils pertucconts, sco davart ils vegls e veglias. Tut giézza las ureglas e stenda il culiez viers il center dil rudi. Ils dus pigns prendan, il medem temps, mintgin ina tezla ord ils capetschs e surdattan quels a Mistral e Mistarlessa. La Marionna legia la tezla e cloma sur ils tgaus ora: „Il buobet ha alzau ord la capetscha igl undreivel giuven: Giachen Martin de Casaulta . . .“

E sin quei continuescha il Mistral de Bugadias:“

„E nossa mattetta ha alzau ord il capetsch l' undreivla matta Mathilda de Catumasch, che vegn pia ugadada pil temps de tscheiver da Giachen Martin de Casaulta . . .“

Ussa suonda ina risada, mischedada de tuns pli beinvulents che malvugli. Ils mats stattan mal pil Giachen Martin, ch' ei per gl' auter in mat endretg, mo sgarscheivel malsegideivels, schenaus e tgigiaus da mustgas tut in tener. Las mattauns encuntercomi cueschan da tut cor quei pauper gnuc alla Mathilda de Catumasch, ch' ei ina sibla nauschira, ina luscharda, buccanauscha e criticastra. Il pauper Giachen Martin lai curdar il tgau sil cavez, udend il num de sia bugadada e fa ina tschera sc' ina vischnaunca barschada. La Mathilda encuntercomi dat in' egliada sprezonta sin sia preda nungiavischada, sco era sigl entir marighel de mattauns. Il pievel ri e lauda la sort nunpartischonta.

Giachen Martin fa si' obligaziun, sedestacca dals mats e va vi avon la Mathilda; dat il maun e meina ella tut confus davontier sper il beglfontauna, nua che las bugadias han de setschentar si, pèr a pèr, ina sper l'autra. Quei ei strusch daventau, che la sort va vinavon:

„Numero dus ei: Gion Battesta de Sonduritg“, cloma seriusamein la biala Mistarlessa, ed il Mistral immediat sissu:

„E sia bugadia . . . o sort ventireivla! ei Castgina de Flurin, il pli grond giebész, ch' ei dat sut las steilas de Brulf!“

Tgei risada! propi cordiala e generala! Ils mats cloman in denter l'auter: „Pertgira lu bein quell' utschala . . . Taglia in tec las alas . . . Metta mintgaton ina fala . . .“

E las mattauns; las inas: „Castgina, Castgina, uss ha ei num dumignar la furtina“, e las otras: „Schia, ti giebézi, quella ga has ti lu in sprezi . . . Podà, in di spusalezi . . .?“

Tut ri ed ei cuntents cun quella sort. Il Gion Battesta de Sonduritg ei in svelt e bi mat de 20 onns, plein veta, humor e beinvuglientscha. E sia Castgina ei de medema pasta e natira, sil pli aunc per ina mesa nota pli ault. Ella ri, ch' ella tut sezaccuda e sia membra secundescha plein legria. Gion Battesta fa mo dus sbargats e meina plein tschaffen sia biala en bratsch davontier sper tschels dus, che stattan cheu, in mets sco in crap e l'autra freida sc' in pal fier.

Martin Fidel della Leina, in purun de genetschas dublas, manegia siper ses vischins: „Quei ei la pli biala sort, ch' jeu hai viu enzacu: Domisdus han in nuegl de sedisch plein.“ — —

Mo spert suonda la tiarza bugadia. Marionna de Brulf tegn la tezla e cloma sco sch' ella less punctuar la solida beinstonza dil mat, ch' ella tegn levamein en ses mauns: „Placi Sigisbert Monn . . .“

Mo gia seglia l'auter denteren: E — Martina Cabialaveta de Suma-Brulf . . . han de star ensemens pil temps de tscheiver e mirar, ch' ei vegnien buc engulai in da l'auter!“

Tut che ri, de quei prudent plitost, sco sch' ei secapess de sesez, che quels dus audien ensemes, bugadia ni buc. Co savess ei er esser auter? Gia il bab della Martina e la mumma dil Placi havessen gleiti dau in pèr da siu temps, pertgei ch' ils praus grass confinavan bunamein dapertut, ed aschi filau! Cons babs e mummas tratgan quei mument il medem: Quei tec ch' ha muncau lu, ei oz ulivau. Aciás e mises tut in sper l' auter. Tgei ei pli lev, che trer ora ina classena e smutar ina geina ...

Ussa suonda spert la quarta bugadia: Casper dil Gion e Mariurschla de Latis; el, il vegl de sis fargliuns ed ella la davosa de nov; domisdus plein sanadad, spir forza e de curascha senza tiarms. Ch' els dettien in pèr in di, negin che garantescha, mo sch' ei havess tuttina de dar, sche quels dus tegnan lu franc la dira e de lur descendenza vegen il retg de Frontscha franc a selegrar ...

Sco numero tschun aulzan ils pigns ord las capetschas: Toni de Crusch e Stina Stivet; el in rampun maldarpau ed ella ina cazzina zaclina, che van a prau in cun l' auter sco' l di e la notg; ella, ina matta bein tratga, de creanza e condizion ed el in asen de pugnieres, che tegn vaccas e stiarls pils sulets sogns e las vaglias per la sontga scartira. — Il padrin della Stina manegia siper la cumar Luzeia: „Quei cheu dat lu franc buc in pèr ed jeu stundel mal per mia figliola; mo sort ei sort e vid la bugadia lai nuota midar.“

„Sis ei la sort dil parvis,“ cloma Marionna sur la raspada ora, „e quei füss: Rest Valentin de Casa-Valentin ...“

E sissu il Mistral de bugadias, alzond la tezla e riend cun l' entira fatscha, tochen si sut ils cavels: „E nossa Rosa Rusetta de Runtget!“

Quella gada dat ei ina risada de tala resonanza, che perfin ils paders vi' n claustra han stuiu ver udiu, pertgei ch' in semigliont pèr veva la sort aunc mai mess ensemes depi ch' ei deva bugadias a Brulfl! Il Rest Valentin de Casa-Valentin ei in longhinus, magher zufernau cun ina fatscha satella, sc' ina jamna senza paun, ferton che la Rosa Rusetta ei pintga, rodunda rodundaiala epi aunc cotschna sc' in luv; tier ella ei fut tgietschen e rodun, stagn e cumplein: rodunds ils ventrels, rodundai queissas e ventretg ed avon casa tut rodun quei che sa esser rodun e sin siu culiez cuort cun fauldas rodundas, rodundescha in tgau sc' in meil cun in pèr egls gros tut roduns, sco' ls ovs d' ina gaglina selvadia.

Cu'l Rest ha dau il maun a sia Rusetta, per menar ella vi sper tschels, ha ei danovamein dau ina risaglia che biars ein bunamein i empaglia. Basta, de seventscher! Cura che las davosas undas de quella risaglia ein finalmein secalmadas, manegia gl' aug Toni siper l' onda Veva: „Quels dus van a prau in cun l' auter, sco la genetscha dubla dil de Runtget culla tgaura strala dil de Casa-Valentin.“

E l'onda Veva sissu: „E schei havess pér de dar in consort ord quella sort?“

Havend finalmein era Mistral e Mistarlessa calau de tahir dal rir ch'ei stuevan rir, vegnan las ulteriuras bugadias tratgas ord ils capetschs.

Sco siatavel pèr metta la sort ensemen il Stiafen della Stalusa e la Mairieva de Valtgeva; in bi pèr ella flur de lur vègn onns. Meglier havess la sort mai pudiu tuccar, pertgei ch'il Stiafen veva tschitschau pli ch'ina e pli che duas ga il niebel suc e la fin'odur ord il calisch splendurond de quella gelgia. Dend il maun a sia cara bugadada, l'entira raspada senta la migeivla struclada de lur manuts plein ventira.

Meins ventireivla ei l'otgavla bugadia, silmeins pil bugau. Quella ga ha ei tuccau il Mistral de bugadias sez, Giachen Martin de Flurin, in mat de condiziun, loschs de sia biala facultad de treis aclas, dus mises ed ina alp; loschs de sia respectabla famiglia de mistrals e scarvons e buca meins loschs de sia biala statura, gronda e solida e fatga per star avon in di ad in ludeivel cumin della Cadi...

Udend siu agen num ord bucca de dunschala Marionna, quet' el ch'el stoppi striunar ord il capetsch quel della Mistarlessa de Buania, il num della pli biala ed amureivla matta lunschentuorn — mo enstagl dil num de ses siemis, Marionna, aulza il buobet in' autra ord la sort misteriusa... Marionna, matta libra ed innocentia, legia il num che suonda, sco tut ils auters: Catrina de Plaunca! — Entafuns siu cor e senza midar sia fatscha nobla e sereina, engrazia ella Diu, che la sort ha schanau ella, pertgei ch'il Giachen Martin, aschi galants sco'l era, pudev' ella ni ver ni ferdar! —

A Giachen Martin dat ei in zancogn encunt' il cor; el vesa svanend sias speronzas zuppadas, ferton che la Catrina de Plaunca, per gl'auter ina matta endretg, ni bellezia ni rehuna, mo tuttina undreivla e de famiglia de bien num, aulza nunschenadamein il tgau enviers siu bugau, epi entuorn entuorn sin compogns e compognas, sco de numdir: Mirei tgei biala sort! Jeu, la buoba dil cauvitg ed el il fegl de mistral Martin... —

Plaunsiu damogna Giachen Martin la pintga revoluziun de siu cor zani-strau, descenda dal begl-fontauna e dat il maun cun tutta curtesia offiziosa all'elegida della sort. „Bugadia ei bugadia“, ha el stuiu dir avon pign mu-ment, ed ei ha num sesuttametter als pugns statutarics de bugadias, ch'el sez veva stuiu metter a pèz als mats e mattauns de Brulf!

La Catrina fa biala tschera, purschend il maun, senza far la minima illusiu pertenent il Giachen Martin. E sco ella patratga gl'entir pievel radunau, che sa beinuonda, ch'in de Flurin lai vargar en nuot pli lunsch ch'il cumbel, gnanc l'amur buc! De capir: ina secunda claustra marida mo ina secunda claustra ed ha neginas marveglias de cauras e nuorsas...

Enstagl de Giachen Martin, ch'ei uss ord la sort e gia el rudì dellas bugadias, ascenda Casper Cavazza il begl-fontauna, in mat vegl els curonta, che fa quei „survetsch“ onn per onn, sco che la sort tucca il Mistral de Buania. Il Casper ei de buna veglia e di bugen sias sgnoccas, oz sco adina.

„Schia, ussa lai ual, ti fina mistarlessa Marionna! Ussa che ti ed jeu fagein la rolla de Niessegner e mettein ensem la pèra, lein nus mirar, ch' ei tucchi e tacchi ils vers. Da quellas vards hai jeu faliu mo ina ga e perquei sund jeu vegnius in mat vegl penderliu e starschliu; ni tgei manegias ti Maria Tresa vi leu, ch' has dau canaster a mi avon vègn onns...?“

Ina risada resuna da tuttas vards — e la buna Maria Tresa ha puspei dus larmins osumsum las gaultas, exact sco avon vègn onns, cu ell' ha sin cammond dil bab, stuiu dar canaster al Casper; ch' ella havess priu cun mauns a Diu...

„Bien pia, nus lein continuar a nuar quei che pudess dar in nuv e perquei supplicesch' jeu nies aunghel d' amur, il Tésta tscheu, de prender ina matta ord il capetsch e la Marietta vi leu, duei far d' aunghel pertgirader e trer ord il capetsch in bi mat!“

La novavla e dieschavla bugadia dattan buca bia de paterlar e tarlahar. La sort ha tuccau de quels de medem gati e mesira: Mengia Camiu vegn bugadada da Toni Catani, domisdus de buna casa e bunas costas, domisdus gronds, beincarschi e de stupenta sanadad. Placi Caplaci daventà bugau de Mathilda Mathiuet, ventireivels affons de geniturs beinstonts. Quellas duas sorts paran aschi naturalas, che negin sesmarvegliass sch' ei dess in di um e dunna ordlunder.

Tut auter la sort endisch! Quella documentescha veramein che tutta sort ei tschocca e va vias misteriusas. Casper Cavazza dat in tuosch e legia la tezla: „Jeu hai l' honur d' annunziar il num della bugadada Culastia Caluster... E Marionna immediat sissu: „Che vegn pertgirada da (ella pren pér il scret e legia) ... Mathiu Andriuet de Demquadrads!“

Quella ga dat ei negina risada! Ins auda mo in tschintschem sut vusch, davostier denter ils vegls, schiglioc fan quels dus numbs sin tuts in' impression aschi malemporneivla, schenonta, che tuts miran davongiu, entend vera compassiun cun ils persecuitai dalla sort. E pertgei quei penibel sentiment?

Da generaziuns enneu fuvan ils Calusters ed ils Andriuets stai in davos l'auter; havevan giu dispetas e prozess entochen sil di ded oz — e quei tut derivava d' ina maridaglia ida empaglia, d' ina amicezia, che veva entschiet cun ina bugadia! De capir, che quella sort bunamein sturnescha ils dus davos vognentsuenter dellas duas famiglias en dispeta.

Ni in ni l'auter semuenta giud il plaz; elsstattan cheu sco enguttai — e gl' entir vischinadi cun els. Tut spetga, ch' in ni l'auter dils dus pertuccai declari de buc acceptar quella bugadia. Mo elsstattan cheu omisdus imovibels, cul tgau suten, in mument sc' ina perpetnadad...

Casper Cavazza ha in patratg sc' in cametg e rumpa il penibel silenci: „En nies bi iert de rosas dat ei negins carduns, e zerclems buc in soli; perquei fuss ei nunperdunabel, sche duas de nossas pli odorudas rosas vegnissen scarpadas ord quei iert flurent e bessas sper la seiv giu, nua che ellas stuessen seccar e vegnissen spazzadas. Perquei supplicesch' jeu en

num de tut la giuentetgna de Brulf d' acceptar quella sort e de sesuttametter alla bugadia. Ha ei era dau in nausch unviern... pertgei duess ei buca suondar ina migeivla permavera sissu? Perquei dei il maun in a l'auter, semettei en retscha cun nossa cara giuentetgna e tut Brulf vegr a selegrar!“

Tgei penibel mument! Tut spetga sco de star sin spinas. Davostier el rudi dils marviglius sedestaccan dus dèls: la mumma Andriuetta de Demquadras va anò e Clau Caluster, bab della Culastia, semeina entuorn e va anen...

Il medem temps sedestacca Mathiu Andriuet ord il marighel entuorn el — va vi tiella Culastia, dat il maun ad ella, ed ella... lai menar el davontier el bi iert dellas rosas e gelgias de Brulf. Pér uss ughegian els de mirar in a l'auter els egls — ed ein commuentai tochen entafuns lur olma...

Observond Marionna quella gronda victoria, po ella buca seretener de far „bravo“! E sin siu bravo suonda ord 200 buccas in bravo aschi cor dieivel e giubilond, ch' ei rebatta stagn e bein enasi'l bauns della Garvera. Il glatsch ei sgargliaus, il nauschaspért spuentaus! Ussa sesluccan las lieungas e tut sesenta levgiaus. „Tgei buordi giu da dies...“ di Casper tier sesez miez ord cadeina.

E la bun' onda Turtè sbarbutta discus en in' ureglia a sia vischina, la tatta Capeder: „Jeu engraziass Diu e muress ventireivla, sch' jeu pudess aunc surviver il di, ch' il Mathiu maridass la Culastia e cassass cheutras ils puc caus dils vegls ed ils perpetens rizrazs de nies vischinadi!“

„Buca sclaus,“ fa la tatta Capeder, „mo lu drov' ei ina ferma carezia ed aunc ina miracla suren, pertgei ch' ils vegls... ils vegls...“ E pli lunsch vegr ella buc.

Safermust, co Casper Cavazza ei loschs de sia victoria! El aulza il tgau buca schi strusch, fruscha ils mauns e cloma riend sur gl' entir vischinadi! „Uonn havein nus tredisch pèra ella capetscha; e tgei plascher ch' jeu vess, sche nossa dunschala Marionna stuess ceder avon ch' jeu e la sort tuccass ella immediat.“

Tut che sto rir e Marionna il pli da cor.

„Perquei, allò, ti pintga mumma della sort, di el alla pintga, buca falescha ed aulza nossa Mistarlessa ord la sort! Has capiu?“

La pintga tonscha siu manut grislut e sfugata aspramein las duas solias tezlas giufuns il capetsch — epi aulza ell' ora ina, sbrinzlond ses egls ners si pil Casper barbus.

„La pintga ha veramein alzau ord la sort... nossa cara Mar... Mariartha Mathluet...!“

Dieunuardi tgei risada! Il pli fetg po la Marionna de Brulf rir...: „Hè, Casper, has viu co la sort fa obedientsha a ti? Dieus seigi ludaus, che ti eis buc in striun, schiglioc podà che las strias de Soliva vessen mala veta...“

Puspei ina risada...

„E siu bugau fuss“, cloma Marionna, legend il scret, ch' il mattet surdat ad ella: „Casper de Crap... in grond e bi mat!“

Ed aschia fuv' ei era. Casper de Crap er in mat grond, bein spatlau, ded ossa ed urdadira solida; el veva ina fatscha cotschna sc' ina strieuna e cavels ners sc' ina tscherescha. La Mariartha, de mesauna grondezia e mediocra bellezia, mass ad el levamein sut bratsch ora. Al Casper emport' ei pauc tgeinina dellas tredisch ei ha tuccau ad el. El ei mat ed ha fatg il propiest de star mat, aschiditg sco mund stat! La Mariartha encuntercomi, ei buca pauc loscha sin sia sort e zapetscha gia malpazientamein — e dalla legria ch' ella ha, va ella sezza vi e dat il manut al de Crap. Lez ri resignaus e lai bunamein runar vi en curtin dellas rosas de Brulf.

Ed ussa succeda quei ch' ei il pli lev lignau, mo ch'ei tuttina il pli interessant de tut las bugadias. Sco davos pèr aulzan il pign e la pintga ord capetsch e biret: la dunschala Marionna de Brulf ed il pli pauper giuven: Sep Antoni de Turatscha, fegl persul d' ina paupra vieua malsanetscha, mudergiada dalla miseria.

Sep Antoni de Turatscha era naschius il medem onn ed il medem di sco dunschala Marionna; mo quei fuv' era il sulet ch' els vevan communabel. Ils de Turatscha fussen zuar stai da niebel, mo eran depaupera tocca dem. El e sia mumma stuevan viver mo dalla rendita d' enzacontas scrotas prau, dall' enviarna d' in chischlet cauras e nuorsas e dalla mezca d' in envernaunet de pauca peisa.

La davosa sort mava pia a prau, sco da siu temps la regina della Garvera cul pauper tueit de Casa-Valentin! Possedevan gie ils „de Brulf“, mistral Giachen e ses fargliuns, Toni e Tina, pli ch' ina tiarza dils praus casa digl entir vischinadi e leutier aunc las aclas Sonduritg, ils Murins, Calaus e Runtget, ils misess Runfoppa e l' alp Munt cun l' Alpetta; curonta arnauls, in entir cavrer-cauras e nuorsas ina zona mo els.

Denton munta bugadia aunc ditg buca maridaglia e la sort ha aunc mai obligau de maridar enzatgi.

Per Sep Antoni eis ei capeivlamein stoda penibel, che grad el e buc in auter ha stuiu ir en sort e surprender la bugadia della pli reha dunschala dell'entira vischnaunca. El senta era mo memi bein, co egliadas beffiontas — cunzun quella de Giachen Martin de Flurin — foran... El ughegia buca d' alzar ses eglis; füss ei buca dau scandal e sesanflass el buca cheu avon ils eglis digl entir vischinadi, sche schess el a dunschala Marionna: La sort ha fatg igl asen cun mei! Co duei jeu, il fegl de vieua Cecilia, far bugau de nossa pli biala e pli reha matta de Mustér!

Enzaconts vesan e sentan quei ed han cun el bunamein tonta compasiun, sco avon cun Mathiu Andriuet.

Dunschala Marionna ei seglida giud il begl e vesend er ella il pupratsch en embrugl, s' avischin' ella cun ina fatscha aschi buna e migeivla, sco sche ei dess sin quest mund nuot auter che ventira e dis senza nibel: „Ussa

neu, Sep Antoni; tgei stattas aunc cheu, sco sche ti havesses negina sort? Ti mo neu cun mej; jeu empermettel ded esser pulita e dar neginas degretas duront tia bugadia . . .“

E cun quels plaids pren ella il maun tremblond dil pauper embrugliau e meina el enamiez ils auters, che salidan ils dus cratschs cun in cordieivel „bravo“. —

Las bugadias ein tratgas; la pèra va legramein encunter casa, nua che las mattauns bugadadas han oz l'honur de dar las patlaunas e groma tratta a lur bugaus. E la sera, buca propi tard, van ils mats a ca-lur, il tgau plein plans e projects, co far uonn in legher tscheiver.

Il tscheiver va anen

La sera dil tscheiver communal della giuventetgna de Brulf ei finalmein arrivada. Co han mats e mattauns spitgau vess sin quella sera; cunzun ils giuvens mats e lur bialas bugadadas, che fan uonn per l'emprema ga tscheiver. La fantasia de quella pèra noviza ha luvrau incontinuau, naiven da Buania entochen oz. Capeivel! saver ir a saltar l'emprema ga sto esser in evenement extraordinari!

Las mattauns e cusunzas han tagliau e traficau dis en e dis ora vid ils vestgius de fiasta. Vestgiu de tscheiver negina statuta che perscriva, mo ei fuva disa ed isonza da generaziuns enneu, che mattauns e saltunzas comparevan a tscheiver en lur pli bi vestgiu: en rassa faldusa, blaua u verda, urdida giudem cun valî tgietschen; rassas cuortas, che tunschevan tocca miez il ventrel. Caltscheuls mur-alvs e calzers bass cun fibialas de mèsch, dattan alla matta bein sin comba gati e comparsa de forza giuvenila e d'amabla sveltezza. Pèz e spatlas ein vestgi en ina biala camischa-glin, alva sc' ina neiv nova, garnida entuorn culiez ed osum las mongias cun péz de Milaun, cumpraus a Ligiaun. Il best vegn tenius en fuorma entras in corsaz tgietschen, nuaus cun cordas blauas u melnas. Sin tgau portan las mattauns quella sera il capetsch muot, surcusius cun flurs aur e spigias sularadas. Quei ei lur vestgiu de fiasta.

Ils mats de Brulf han buca quella pareta varionta e quei colorit multifar en tagl e tenida sco las mattauns. Els portan caultschas cuortas, neras u blauas, caltscheuls alvs, calzers bass, casacca de launcas cuortas, in vestuc alv cun nuvs gronds de mèsch; entuorn culiez in rentamogn de valî tgietschen e sin tgau ina capiala aulta, grischa e pelusa cun ina corda blaua entuorn. Ils cuorts sin comba fan pareta de tuaun en quellas casaccas braccas, ferton ch' ils stendi e beinproporzionali fan comparsa de signurs elegants e liingiers.

Tgei lavur e quitau quei veva dau avon che mintga bategl steva endretg e mava filau, acurat sco i stuev' esser! Mo la fin finala era tut vegniu de dar cavegl a mintga detagl e plaun a plaun vesein nus ad end in pèr, e

spert sissu in auter puspei e lu dua e trei pèra de quei schenauet da vitg en encunter la casa dubla de mistral Giachen de Brulf. El veva la pli gronda e biala stiva de Brulf, tabliada cun schiember ed ornada enamiez cun in bufatg intagl dell'arma de Brulf: in laghet avon in cuolm e treis steilas sur quel. La stiva gronda de mistral Giachen occupava l'entira alzada sut, davon en, e purscheva plaz sufficient per curonta persunas. Suenter las finiastras e preits en han ins mess oz meisas e sutgas. Sur mintgatontas meisas, en lingia grada, ardan las cazzolas de seiv e la glisch brausletta sclarescha migeivel la vasta stiva. Il plaz sisum, sin ina meisa lada, ei resalvaus als musicants de Calaus; la mesa stiva sidengiu fuorma oz il plantschiu de sault e solaz.

Venzeivi compara l'emprema pèra; ils emprems de quei schenauet, sco sch'ei fussen engartai fagend ina catavegna: Culastia Caluster e Mathiu Andriuet de Demquadras; ella cotschnida sc' in burniu ed el mellens sc' in sterpin.

Per els fuva la sort della bugadia stada la pli crudeivla. Mathiu, che veva stuiu serender en casa de Culastia, ha survegniu in pauc hofli beinvegni. Il bab ei ius en stiva-tras e sbattiu vi igl esch e la mumma ei fugida on cuschina e schau dar ina miola giun plaun, ch' ell'ei ida manez a marsialas. Sesanflond in mument tut persuls culla Culastia en stiva, eis el gl' emprem strusch vegnius ora cul marmugn — epi supplicau sia saltunza, sezza tut embrugliada e zanistrada, de far spert e vegnir cun el. Ella, vendend igl effect de quella spuentada sin siu bugau tut schenau, pren il canastret sut bratsch e vegn. Sin via han ei buca piars bia plaids ...

Mo ussa, sesanflond tut persuls en quella biala stiva, serevegnan ei ed ein leds e pli che leds, che lur vegls ein stai a casa. Pér uss ughegian ei de mirar in sin l'auter e scadin legia il medem ord la fatscha de l'auter: Donn che nos geniturs han faliu e ch' ei tegnan aschi stendiu e fitgau en lur vegl puccau; mo per nus dueigi la sort „crudeivla“ semidar en ina legreivla; nuslein cassar il vargau e beneventar in meglier avegnir.

Strusch seplazzai giudemdem la stiva, en davos meisa, arrivan ils musicants de Calaus, riend e paterlond e smanond lur instruments, sco sch'ei vessen el senn de far sbulanar tut ils mirs e classenas de Brulf, cun lur musica de tscheiver. Els salidan legramein ils dus presents, schend zacontas pulacas, e van immediat sin meisa gronda ed entscheivan ad accordar lur instruments: il bass-gigia, il pètgen, la trumbetta e la gigia pintga. Quei sgargnem e garschlem fa vegnir neunavon ils cussadents. Dunschala Marionna compara sill a sava, salida gl' emprem pèr cun tutta carinadad ed ils musicants cun ina sgnocca, epi seretila puspei culla remarca: „Sche mo il Sep Antoni fa buca la stucca e lai mei a mesa via; schenaus e temeletgs s'el uonda per far de quellas tuppas. Pauper el, sch'el fa de lezzas filibergas! Lu mein nus tuts ensemens vi Turatscha pil schani!“ —

Strusch svanida, che Placi Caplaci e Mathilda Mathluet dattan neuden dad esch sc'in suffel primavaun — ils dus ventireivels affons!

Ed ussa suondan pèra sin pèra: Mengia Camiu e Toni Catani, in bi pèr; domisdus dil medem onn e medem meins, domisdus artavels d' in nuegl de sedisch perin. — Epi ual sils calcogns Mariartha Mathluet e Caspar de Crap, el in stagn sc'in ruver ed ella ina leischna lometta, plein stenta de vegrir ton pli gleiti tier um. Ed ussa dattan dad esch en, frestgs e bials, sco igl emprem tschupi dil bi meins de matg, Gion Battesta de Sonduritg e Castgina de Flurin, ella cotscha e tarlischonta sc'ina strieuna, ed el in compogn, che las mattauns en ed ord vischnaunca numnavan „il pli bein carschiu“.

Strusch serrau, sesarva igl esch puspei e neuden vegn de quei passabein e senza sun, Martin de Casaulta e Mathilda de Cathumasch, ella ina purgina alva e recenta ed el tut gagls, tgigiaus de mustgas sco de ruina; ella ina sibla satella ed el in paun cauld. Igl esch ha buc il temps de turnar en sava, che Placi Sigisbert Monn e Martina Cabialaveta de Summa-Brulf vegnan da quei segneril, bunamein maiestus, en sala. Els fan tscheras aschi da tschentau, ch'ins pudess crer, ch' els patratgien gia oz de trer ora tiarms e classenas, che spartan aunc lur praus, e lur aclas. —

E lu tut che vegn en roda sco d'unfrir: ordavon Toni de Crusch e Stina Stivet, el in maldulau nua ch' ins pren ed ella ina zaclina stengleria, adina sin rumper. Suenter els vegnan a riend e patarlond, sco duas merlotschas el sgol, Casper dil Gion e Mariurschla de Latis, cuntents cun ton sco nuot e ventireivels cun pauc. Epi vegnan grad suenter, il Stiafen della Stallusa e Maria de Valtgeva, bials domisdus ed amurus quei che po star; e gest sils calcogns, Giachen Martin, il losch fegl de mistral Flurin, rehuner de pauc cor e grondas pretensiuns e Catrina de Plaunca, che semus-chegia de biala e mal' aura. Quei davos rot siarran Rosa Rusetta de Runtget, tut a tahiond e Rest Valentin, mirond tut a piarder.

Strusch en dad esch, ch' ils musicants de Calaus suttastrehan la vegnida dil davos pèr cun ina melodia rienta plein sgnoccas, tuccas e teccas; ina melodia rodunda rodundaiola epi tuttenina satella stendida sin rumper. Quels de fin' ureglia pon rir da bien cor, ferton che Rest e Rusetta prendan schenadamein plaz giudem la stiva sillae duas davosas sutgas ch' ei anflan.

Vonzeivi tut la pèra ch' ei secavegliada. Buns amitgs ed amitgas, encunaschents e vischins, han anflau in l'auter e sesan ussa da buna luna tut en rietscha e beinmischedai denter mats e mattauns, saltunz e saltunzas. Ils canasters-puscheign de mintga pèr paradeschan sin meisa e surveschan da tierm per scadina bugadia. Ils musicants de Calaus han finalmein accordau lur instruments ed ein pinai per l'attacca. Els spetgan mo aunc sin dunschala Marionna de Brulf e sin siu bugau Sep Antoni de Turatscha, il davos e principal pèr, che arrivan finalmein en stiva, suenter che tut ils auters vevan priu plaz. La Marionna fa propri comparsa de dunschala; ella ha en in vestgiu alla moda milanesa, ina rassa beintagliada de seida blaua, garnida

cun prezius pézs à la Bretagna. Igl alv ed il blau van grondius a prau cun la colur de fatscha e cavels e las numerusas liungas fauldas della rassa, dattan a sia statura beincarschida eleganza e perfetga noblezia. Cun il bitschupi de raras flurs en ses bials cavels ners, enstagl dil capetsch sco las otras, havess ins cartiu de star avon ina veritabla prinzessa. Ell' entscheiva giudem e salidond amicablamein scadin e scadina, serenda ella lu sisum dil-tut, si davos l'emprema meisa, sper Mengia Camiu e Toni Catani, che sentan buca pauc honorai da lur nobels vischins.

Sep Antoni de Turatscha, che suonda la Marionna sc' in pauper galiot, ei schenaus, bunamein consternius, schebi che Marionna sesprova incontnuau de far rir el cun sias legras sgnoccas. El ri, mo igl ei plitost in rir de creanza, in rir senza tun e resonanza. Sia modestidad ed il sentiment de paupradad stenschan sia buna luna naturala d' adina, oz ch' el sto esser per sort il saltunz e cavalier della pli biala e beinstonta dunschala. El sessenta sco'l pauper tueit en compagnia della reha prinzessa dil sulegl, dals quals la veglia praula raquenta, ch' ei eri all' entschatt' aschi bi ed alla fin aschi trest...

La sort ha vuliu aschia e dunschala Marionna para schizun ded esser cuntenza cun sia sort...

Ei ha buca duvrau quella massa temps entochen che l' entira societad, perfin ils pli schenai e plenaris, ein stai allerta e della buora. Ils de Calaus fan lur caussa, ch' igl ei in plascher! Quel dil bass-gigia fa seglir siu artg dalla scala de tuns sidengiu, ch' ei sbrumba e rumpla sco las undas dil Rein; il trumbetter-clarinettist striunescha neudora tuns e melodias, ch' ins queta de veser ed udir rossignolas fagend lur triolas, sgulond pli e pli ad ault encunter tschiel; quel dil pètgen e l'auter della gigia pintga sgueztgian lur instruments aschi dil gianter sil viv, ch' ei dattan grius e gibels el tact vehement della harmonia, che sesarva, sestorscha e sesiarra, laschond resunar e ramurar ses trendadus tuns cun forza zampugnica.

Giachischen! co saltunzs e saltunzas sedrovan! Las schubas sescufflentan, las launcas sesburetschan ed ira va ej en rudî, sco'l favugh cu'l termaglia culla feglia agl ur digl uaul! Las mattauns vegrnan cotschnas, sco rosas aviartas, girond el stretg englar, formaus dalla ferma bratscha de lur leghers saltunzs. Launcas e barlacs sesaulzan, sesbassan el tact, ch' igl ei in deletg mirar viden en las retschas della numerusa pèra de sault e solaz.

Beinenqual saltunz, ch' era pli bein da casa sin spundas e runtgas, che sil leischen plantschiu, siua che las stellas van tut in surin sur gaultas e nasin. Mintgaton aud' ins in „au“ ed in „oh“ exprimius da vuschs dolentas, che derivan de saltunzas en fetgas e peinas... Gnanc tgisà, in e l'auter dils saltunzs gartegia bia meglier ils egls hazla de sia signura, ch' il tact regulau de polcas, mazurcas, rundiallas!

Mira per exemplu vi leu dém il Casper de Crap! El ri sc' in' olma beada e sia saltunza bragia sc' ina pucconta; el veva cartiu de passar sin ovs e

sia saltunza ha sentiu la rutadira de dus os. — Tier in valser, che fa schular la pèra, tscharn' ins dalla Rosa rodunda nuot auter ch' in punct pignet, sco'l tgau d' ina guga, ferton che la capial' aulta de siu bugau Rest Valentin para de far turmegls sil plantschiu su. — Gion Battesta de Sonduritg e Castgina de Flurin ein pri aschizun d' ina mazurca, ch' ins observa mo pli in soli tgau e treis combas, ferton che Toni de Crusch fa cun sia Stina Stivet sbargats aschi stravagants, ch' ins pudess crer el hagi si carpialas e traversi in vadretg. — Enqual pèr pli moderau va mo mintg' auter, sesa, observa, critichescha e ri. —

Il meglier paran Marionna de Brulf e Sep Antoni de Turatscha de s'accordar. Il Sep Antoni, per modests ch' el ei, ei in stupent ed emperneivel giuvenot; el ei buc in de grondas caneras; sia conversiun ei culonta ed emperneivla, el sa tgei dir e tgei rispunder; ses raschienis ein buca lungurus; anzi, han coc e lamez e piardan buc il fil. Marionna ei pli e pli incantada de siu bugau, ri e patarla — ed ha egls mo per el.

Igl emprem ch' observa quei, ei il Giachen Martin dil mistral. Duront il sault e las pausas, van sias egliadas a sestarschond e seperdend tras pèra e mesadas, entochen ch'ellas engartan la carina comparsa de Marionna. La saltunza de Giachen Martin, Catrina de Plaunca, ha sentiu quei gia dalla bial' entschatta envi; gl' emprem ha la semus' chiau in techet, ha fatg biala tschera e passau mintgaton giu per in calcogn a siu bugau, mo cu'l ha nuota vuliu ver fin, sesa ella giu, cul dies encunter siu saltunz e plaida mo pli cun Rosa de Runtget, che ha era nuota quellas fuolas duront ils paus . . .

Ils musicants de Calaus fan lur caussa ch'igl ei in plascher; els han tutta capientscha per liungas ed emperneivlas pausas, aschia che mats e mattauns san era discuorer, rir e paterlar e perfin far enqual giug denteren. Mintgaton vegnan geniturs e parents dad esch en, e sco usitau da Zaheias enneu, vulan er els esser presents al solaz de lur mats e mattauns: ins sa gie mai tgei tut po esser en arma? Tgei speronzas pon nescher quei di, tgei prighels vegnir impedi e tgei giavischs vegnir gidai silla buna via della realisaziun . . .

Ils vegls sesan sper las giuvnas e las veglias sper ils giuvens, adina demaneivel dils lur; ins fa plaz, salida vidaneu, fa enqual compliment e di enqual sgnocca. Tut ch'ei della buora, tut che dat tuccas e teccas, strihadas e parlahadas. Quels vegls, mo aunc pli quellas veglias, han in egl tut aparti viv per amurs naschentas, per gusts zuppai, per egliadas passionadas e per regls destedai. Els fan lur patratgs, queschan e pondereschan, mo mintgaton fa in e l' auter tuttina enqual remarca, che lai sminar lur intents, plans e projects . . .

La mumma della Mengia Camiu di al bab dil Toni Catani: „Tgei student mat, che vies Toni ei daus siado! In grad e bi ménder, frestgs e sperts e de biala statura . . .!“

E la mumma dil Toni, carsinada entras quei laud el pli fleivel encarden de siu cor: „Oh nies Toni ei in mat ded aur; in bien buob, honzelis, da buna luna, da bien cor cun glieud e biestga. El lavura per treis, ei adina cuntents e sauns sc' in crap. Tgei vul ins dapli?“

E spert sissu il bab dil Toni, che ha igl egl dretg per in smiul pli bass ch'il seniester: „Mo vossa Mengia, vus Maria Catrina, tila giu pauc dalla pli biala matta de Mustér... Ina tafra stagna matta, ina plein veta e sia demanonza ei aschi naturala e beinfatga, ch'ins schess: ina prudenta massera... Jeu stun mo mal de buc esser in de nos giuvens de Brulf, sacherdis! in' empruada dess jeu!“

Sin quella tschontscha ualti clara e palpabla s' entaupan sis egls en ina egliada e tuts han capiu quei lungatg fluriu, che tucca il medem e quei che tuts tratgan. La mumma ed il bab dil Toni stroclan buca per nuot in igl egl dretg e l' auter il seniester; lur giavischs ein gie suati sil medem trutg... E vesend uss il bab dil Toni a vegnend il bi pèr suenter in sault enviers lur meisa communal, vesend el els aschi profundai in en l' auter, dat el cun la palma-maun sin sia queissa dretga e patratga bunamein dad ault: „Dieus seigi ludaus! Ei tacca! Senza cola! Tgei lessan nus vegls aunc giavischar dapli?...“ E vesend lu aunc, co il Toni dat ina struclada al manut de sia Mengia, senta el sez la cunterstruclada de sia futura brid... e selegra bunamein pli fetg ch' avon 30 onns, ch' el sez veva anflau sia consorta entras la sort de quella stoda bugadia... Mo con leds e cuntents eis el, che siu fegl, cars ad el sco la popa digl egl, para d' haver artau il medem dun e meritau la grazia de curdar sillla dretga ed era tras la sort...

Tscheu e leu davos las meisas plinensi e plinengiu serepettan medemas e semegliontas scenas, metas e patarlusas. Per ex. leu sisum, buca lunsch dalla Marionna, sesan Giachen Placi, bab dil Placi, e la Mariurschla, mumma della Mathilda Mathluet, ventireivels domisdus e cun fatschas surrientas, sco ins sa haver mo il di de nozzas. Els plaidan buca pli de lur affons; els san senza dir, ch' il Placi ei fatgs mo per la Mathilda e che la Mathilda ha mai giu in auter el tgau, che siu Placi.

Buca tuts ils cors ein aschi d' accord, buca tut ils vegls e buca tut ils giuvens. „Bugadias ein strias“, ha in detg ina ga. La sort ei ina sturnialla per beinenqualin e tegn quel e tschel pil narr; La sort fa ses segls e segliots e metta beinduras ensemen quei ch' auda dapart.

Bunamein giudem la mesada sesan per ex. la Mathilda de Cathumasch, ina siarp e siu bugau Martin de Casaulta, in hazer pulit schani. Tutta sera vess ella buca mirau ina suletta ga sin siu bugau, gie strusch dus plaids ha la scumiau, schebi ch' il pauper cucalori veva sedau ina breigiuna e midau siat ga raschieni. Ella veva il tgau zanu' auter ed ils egls buca meins. Il pir murav' ella sin Gion Battesta de Sonduritg, in dils pli flots dell' entira compagnia e buca bia meins sin Placi Sigisbert, in dils pli rehs. Il Gion Battesta ha viu quei, mo el era aschi profundaus e fitschentaus cun sia cara

Castgina, ch' el ha ni capiu ni sentiu quellas egliadas passionadas — e quei legrava sia biala Castgina, che veseva tut e capeva tut. — Placi Sigisbert denton veva meglier egl e pli bia senn per tāls tarmagls e steva mo mal, che sia Martina de Summa-Brulif veseva nuot e senteva nuot; el havess aschi bugen cudizau ella sin quella moda e maniera, pertgei che lur praus confineschan ed ils vegls, cunzun siu bab, havessen giu aschi bugen, ch' ei havessen saviu trer ora in di ils tiarms denter ils praus casa e la classena denter ils dus mises... Placi Sigisbert ei in asen de praus; el giavischass ussa mo aunc la pissiun della Mathilda a sia Martina Cabialaveta...

Toni de Crusch, in maldarpau cun sentiments zanistrai, va duront las pausas de meisa tier meisa a mulestond baul quella e baul tschella, mo oravontut la Rusetta de Runtget, ch' ei traso sin bargir dallas fētgas e pitgiras ch' ella ha cun quei rubiesti

Sia bugadada Stina Stivet sto seturpegiar cun quei rampun dil Run, pertgei ch' ella era ina matta beintratga, plein creanza, sensibla — e fuss pli bugen fugida, sche sia mumma, ch' era cheu cun ella, havess buca calmau e consolau.

Il davos ch'il Toni veva mai fin de cudizar la paupra Rusetta, che saveva buca sedustar, stat il bugau de lezza si e fa amogna ad el in schlaz ella bucca, ch'ils dents saultien dalla gula giuden... epi ei igl glimari seretratgs, smuldend buca legher sut vusch, pil pli grond gaudi della Stina, sia bugadada, schenada e malcuntenza cun quei uors de siat onns...

Mariartha Mathiuet lai sgular sias egliadas sc' in' olma piarsa, baul sin quel e baul sin tschel. La cuolpa ei siu bugau, che veva engirau de star mat aschiditg che mund stat. Ella havess aunc magari giu mustgas ded el, pertgei che Casper de Crap era in mat beincarschiu e veva era fein sin ladretsch. Mo tuttas tentativas ein adumbatten; igl ei gleiti detg muantar in carpun amiez in plaun e quell' impressiun veva Mariartha de siu bugau e perquei schev' ella ir a spass ses patratgs baul tier Mathiu Andriuet e baul tier Stiafen della Stalusa, pil qual ella bunamein scheva dar giu la liua. Paupra Mariartha! Per tei ha ei num haver pazienza; in di vegn l'amur era buc a muncar a ti... Tut vegn a siu temps ed enqualga pli spert che quei ch' ins tratga!

Mesanotg! Ils musicants de Calaus laian pender la bratscha; saltunzs e saltunzas sentan las combas staunclas ed ils stumis en cal. Tut che sepeina pil puschehn. In e scadin, pèr per pèra ha priu il canaster cun el, tgi in pli grond e tgi in pli pign, tut tenor il diember dellas personas ch' audan tier mintga bugadada. En quels canasters e canastrets sesanflan miolas e migieuls, zavetschas e cuntials, tigliors-lenn e tuaglias gaglias. Il principal ei denton il cuntegn magliander, che vegn ussa rugadaus orda funs ils canastruts e che representa la luschezia de scadina undreivla massera. Zachermiéla, tgei vegn tut pasentau siado de quels e rasau ora sin las tuaglias de marendà: paun zart, barbaladas cun uettas manetlas, laventadas de cuolm-vacca cun uettas grossas, patlaunas melnas sc' in piaun culau, fava de prers, brins

e gruls, che derasan in fried de pischada frestga! Epi las carns seccas! Ti dieunuardi, tgei buontezia buccadas! Spinals e manetschs cun frisas alvas e cotschnas en fuorma de rosas, caluns nuorsa e schambuns cun fried de nuir, ligiongias de dir ed andutgels d' ina colur cotschna e biala, che fan tut ir la sbaba ...

Giu sin pegna gronda ha il capitani de mats ed il fumegl grond de mistral Giachen de Brulf mess a cavegl duas bufatgas bréls vin vegl de Valtlina, duas bréls de circa 30 liters ina. Ellas ein scucladas e spinadas e spetgan pazientamein d' astgar legrar ils cors dils presents cul bien sitg, che sligia las lieungas e scuviera ils patratgs ...

Il capitani de mats e siu gidonter han schigiau da mintga brél, ed anflau, ch' il vin vuclin hagi propi il ver miers, ch' el talenti de beiber e culi sur lieunga e liua senza retegn. „In vin de nuir“, declara il capitani ed envida ils undreibels bugaus e saltunzs de sefar neutier cun lur miolas e migieuls, cun lur burtrichels d' argien e tiara-cotga. Negin fa envidar duas ga. In' ad ina tut en roda s' empleinan las miolas cun in vin tgietschen, che betta flurs sillla surfatscha e talenta de beiber.

Buca smarvegl, il saltar ha fatg seit e fom e per ina bun' ura tut che sesa e sepervesa. Ils inamurai emblidan per in'uriala segns ed enzennas ed ils vegls remarcas e sghignadas. Tut che sedrova, taglia e staglia, pesenta e la-quota, gidond suenter cul car de rar, che sveglia gl' appetit ed endrida la liua ...

A Marionna, dunschala de Brulf, ch' ei en ca-sia, porta la fumitgasa il puschegn sin meisa: ina platta d' argien, bein ornada cun las pli finas buccadas d' in caduscal barsau, ina butteglia vin dil pli fin e dus pucals d' argien, ornai cun gust e talien. Il pauper Sep Antoni vegn en embrugl, vesend il luxus de sia signura ... Quei fa patertgar el vid il modest cup-lenn de sia cara mummetta, vid siu agen barcagl e vid la paupra scadiala cuntschada cun fildirom, e vid la tgaminada vita vi' n Turatscha. La Marionna de Brulf, che veva en quellas paucas uras empriu de leger giud fatscha a siu saltunz ils misteris zuppai ed ils patratgs tementai, encorscha sia retenientscha e vegn amicablamein en agid:

„Mo buca seiges schenaus, miu bien Sep Antoni, oz ei tscheiver e nuslein selegrar; tscheiver s' ei mo ina ga ad onn; nuslein guder el; damaun ei puspei luverdi ... buca mo per tei, era per mei! Tia mumma havess er astgau vegnir; jeu vess giu plascher. Tia mumma ei ina buna; jeu sai ... ell' ei bunamein ina sontga; jeu enconuschel ella forsa meglier, che quei che ti creias.“

Con bein che quels plaids, detgs cun cor ed olma, fan al pauper Sep Antoni. El vegn cotschens sc' in burniu e sesforza de dir dus plaids, como-vius enta funs si' olma sco el ei:

„Con buna che ti eis enviers mei e mia cara mummetta; tes sincers plaids fan mei aschi ventireivels, pertgei che da mia mumma paucs che

plaidan e quels che tschontschā dad ella, fan ei cun sprez, schebi ch' ella ha negina cuolpa... buca la minima cuolpa de quei ch' ei curriu e passau cun miu bab per miert..."

„Jeu sai; e per quei hai jeu bugen tia mumma e respectel ella — e buca meins siu fegl...“

Ella ha schau ira suro in plaid... vegn ussa sezza tut cotschna, mo ei tuttina ledā sc'in' olma, ch' ella ha finalmein ughiau de buca mo schar sentir, mo d'era dir quei ch'ella senteva dapi Buania per quei — car mat de siu cor.

Quella sbrenzla d'amur envida il cor al pauper ménder de Turatscha! El aulza si' egliada ed encuera l' olma de sia carezada en quels bials e benedi egls stgir-blaus e profunds. In sublim mument! Lur egls e lur olmas s' entaupan metamein e seligian per veta duronta... Els san tut e queschan, ferton che lur cors plaidan. —

Giachen Martin de Flurin, il losch fegl de tschei mistral de Brulf, haveva observau quellas egliadas e flammadas e capiu il lungatg de quels dus cors... El ni auda ni vesa pli sia saltunza, Catrina de Plaunca, che veva dau ina tala breigia tutta ser' ora per cudizzar igl appetit de siu bugau e sligar las pintgas retenentschas de sias ualti grondas pissiuns. Catrina de Plaunca ei ina stinada e fuss schizun el cass d'unfrir siu tschupi, sch' ei gidass, per gudignar il losch fegl dil reh mistral de Flurin. Er' ella encorscha las fugadas e flammigiadas passionadas, che bunamein stenschan siu bugau, cura che quel observa il ventireivel tarmagl denter „sia“ Marionna ed il „rugadur de Turatscha“. Catrina denton quenta freidamein e speculescha senza scrupels, co far de menar quell' aua furibunda sin siu agen mulin. Pli irritaus ch' el vegn e pli loma ch'ella sefa, pli passionaus ch' el sedeporta, vesend la Marionna inamurada en l'auter e pli raffinau che la Catrina cu-dezza il regl. Il lungatg de ses egls passionai, rispunda la Catrina cun quel dellas combas sut meisa en...

Il bien puschegn va alla fin. Ins ha buiu e magliau de curascha; pater-lau, discurriu e fatg risadas naven da giudem entochen sisum la mesada. Tscheu e leu ha il bien vin vuclin buca mo dustau la seit, mobein aunc gidau tier in plaid ni l'auter, che ha destadau novas speronzas, spazzau temas nungiustificadas e ligiau pli ferm, dau ina strenschida ad in'onza, ch'era sin snuar. Il puschegn ha fatg bein a tuts; tscheu e leu bunamein miraclas!

La Culastia Caluster, entochen ussa plitost squitschada d' ina certa passadetgna, daventa pli e pli aviarta enviers siu bugau Mathiu Andriuet ed ha alla finala schizun la curascha de dir ad el, ch' ei staus enviers ella tutta sera corrects ed amicabels, sco sch'ei havess mai dau uiara denter lur vegls:

„Questa sera ei per mei ina dellas pli bialas de mia veta e quei hai jeu d'engraziar a vus e mo a vus. Il bab e la mumma vevan calculau, che vus surprendies buca mia bugadia e selegravau sut cozza lundergiu... aschia vesi la glieud, tgi seigi la cuolpa de quella perpetna dispetta. Che vus essas

tuttina vegni per mei, ha fatg seturpegiar els; la punt haveis vus fatg e gl'emprem ch' ei vegnius sur quella essas puspei vus stai, epi jeu, che vegnel ad esser engrazieivla persuenter mi' entira veta“.

Sin quei sincer confess, ha era Mathiu la curascha de dir quei ch' el veva fatg atras en siu intern:

„Jeu hai purtau ina grond' unfrenda entras acceptar vus sco bugadada; buca quei che pertegn vossa persuna; mo jeu savevel, ch' era mes geniturs fussien de quei pauc incantai... mo jeu hai ughiau quei pass e sundel oz leds e cuntents de haver riscau el! Nos vegls dueian saver, che la nova generaziun metti tiarms agl odi e che nus veglien viver in sper l' auter de christgauns!“

Culastia, commuentada sin larmas, less aunc dir enzatgei, mo las larmas en arma squetschan il filuc e perquei sa ella far nuot auter, che dar ina leva strocla al maun de siu cavalier, accompagnada d' in' egliada carezonta ...

La mumma della Mariurschla de Latis ha observau quella scena, bintguna sia feglia e di ad ella en in' ureglia: „Pitg pètg dat lètg“, buc emblida tgei ch' jeu hai detg. Ils vegls vegnan in di a far il détig nas!“

L'entira societad ei vegnida pli e pli familiara. Ins e l' auters levan si da meisa, van da gruppa tier gruppa, fan viva cun quel e cun tschella, seregor dan dals tscheivers de lur giuventetgna, ded amicezias varadas, de muronzs e muronzas gartiai e fali, rian, stattan mal, selegran, dattan teccas e strihdas — fan printgas.

In sulet stat cheu sc' in plèder starschau: Toni de Crusch. El ha magliau ch' el ei tut roduns sc' in piv ed il butrichel ha'l era svidau treis ga, bunamein mo el, e veva schizun giu la gagliardia ded ira la quarta ga per vin. Mo il capitani ha renviau naven il schani cun in compliment, ch' el vegn a tener endamen... Ed ussa stat el sin sia sutga, sco sch'el fuss de plum, il dies menaus encunter sia bugadia, la paupra Stina Stivet, che ha dolurs ils eglis hazla e che stat cheu sco de star sin bluttas spinas. Tut che pren malpuccau ded ella ...

Suenter ch' era ils musicants han finiu de prender en la balla, sepeinan els per igl aschinumnau „sault dellas mattauns“. Tier quei sault, che suonda adina ual suenter puschegn, han las mattauns il dretg d'envidar tier il sault tgi che plai ad ellas, e pil solit fan ei era diever de quei dretg e libertad ed envidan buc en lur bugau. Beinenquala ei fetg leda de quella libertad; outras meins, mo entochen uss ha strusch ina zacu giu la curascha d'envidar siu saltunz e bugau. Usits han forza... e cu ins rumpa els, han ei beinduras aunc pli gronda forza ...

Cun slontsch e nova forza entscheivan ils musicants ina mazurca. Las mattauns seglian si e schaumnau per la gronda stiva entuorn, encurend in niev saltunz. Mintgaton dat ei bunamein ina pugnada. Aschia seglian Mathilda de Cathumasch e Martina Cabialaveta encunter il Stiafen della Stallusa, ch' el sa gl' emprem mument buca tgeinina prender. El sedicida per la Mathilda ed empermetta ded ira l'auter culla Martina. Mo buca tuts che sebrattan!

Cun tgei desideri veva il Giachen Martin de Flurin spetgau sillla Marionna; tgei egliada enguorda ch' el veva dau! Adumbatten! Dunschala Marionna fa ina carina reverenza enviers siu Sep Antoni, — e lez, ventireivels sc' in beau, sesaulza e va cun ella saltond tras la stiva, ch' ins schess ei strusch tuchien il plantschiu, mobein saultien sin ina nebla denter tschiel e tiara. Tgei smarvegliada davart l'entira rimnada! E con intim, ch' ei saultan! Gliez vesan las saltunzas il meglier, mo era Giachen Martin, che stat cheu sc' in giat tratgs ord l'aua, snarend dal schalus e scuius ch' el ei sin Sep Antoni „quei tarladiu rugadur de Turatscha“. Tgei snavurs freidas, ch' ei va ad el da sum tocca dem, vesend co la Marionna strenscha e siarra pli e pli cordial sia biala bratscha entuorn culiez a Sep Antoni... aschi stretg, che denter lur tgaus, tarlischonts de ventira, gnanc in suffel pudess denter ora!

Mo aunc quater egls vesan il ventireivel pèr — e sestgirentan. Mistral Giachen e sia signura Mastrala eran vonzeivi era vegni en stiva e semess vid ina meisa giudem cun enzaconts vischins e vischinas pli vegls, per assister sco aspectaturs al legher sault. Vesend il bab della Marionna, ch' ella era la suletta che veva rut la veglia isonza ed observond uss aunc las intimas egliadas de sia poppa, drizadas incontin sin bucca ed egls de siu saltunz, entscheiv' el a vegrir malruasseivels e buca meins la mumma! Lezza veva ual avon il sault dellas mattauns salidau il Giachen Martin cun tutta curtesia, secartend ch' entras quell'enzenna la Marionna sappi tgi ella hagi d' envidar pil sault dellas mattauns. Tgei fetga per la Mastrala!... Els percorschan immediat igl effect de quella capriziusa improvisiun — e ston far bucca de rir per fugientar il biultsch de vilau.

Mo ei dat tuttina de quels e de quellas, ch' han in spezial dun per tals evenements interns e che selegran surdlunder. Aschia manegia la Mathilda siper siu Placi: „Il Giachen Martin ei secuglienaus malamein; quei luschard dil huz! Al Sep Antoni pudess jeu cuir la Marionna; mo matei ch' ei vegr aunc a cuorer bia aua sut la punt de Brulf tochen lu...“

Ed il Placi sissu: „En quei grau vein nus meglier, nus dus! Ha, miu tschut?“ Ed el peglia entuorn de quei discus suenter la preit en e dat ina strenschida... e sia Thilda gnanc sedosta buc... secapescha!

Era la Veva de Valtgeva scutina en in' ureglia a siu Stiafen, aschi da bass, che sia mumma speras auda bein e scoiauda: „Tgei schesses, miu car, sche ti fusses il Giachen Martin ed jeu la Marionna?“

„Lu, mia tschutta, less jeu esser il Sep Antoni...“

Suenter mesanotg entscheivan las meisas a vegrir pli e pli vitas. Ils „vegls“ ston ceder; in va uss ed in va gleiti, dend bunas admoniziuns als mats e mattauns, ch' han aunc mustgas ded ira treis avon che semetter en- counter casa. Strusch la mesadad va cun bab e mumma a casa; ils auters sediverteschan aunc legramein, fagend enqual stuc e schend enqual storgia; ei vegr denton plitost sesiu che saltau. Naven da mesa las duas ha scadin

bugau il dretg de far enqual sault cun tgei matta ch' ei plai. Beinenqual nezegia la caschun per saver dar ina paterlada cun quella u tschella, ch' el havess giu bugen sco bugadia...

Il Giachen Martin ha teniu bravamein cul vin; el ei chitschaus si sc' in chec e fa tschontschas dubiusas, schizun ughiusas; mo la de Plaunca lai plascher quellas attaccas e cudezza aunc; schi lunsch sco l'astga, betta ella aunc estga, ri passionadamein e tenta senza hanau...

Malgrad bunamein esser rentaus, po el tuttina buca seretener de mirar visi la meisa sisum! Con bein ch'ei fagess ad el de puder tier mo in'egliada... mo ina, da „sia“ Marionna! Adumbatten! Lezza e siu Sep Antoni ein sco transportai en in auter mund ed observan negin auter entuorn; negin disturba els pli.

Mo vonzeivi seprofitescha il Giachen Martin d'in niev sault per levar si e s'avischinar alla Marionna. El fa ina reverenza tut eria enviers il bugau ed ina pli profunda enviers dunschala Marionna, per envidar ella tiel sault ch'ha gia entschiet. Marionna tut surstada de quella nunspitgada surpresa, fa ina tschera fata e s'excusa:

„Jeu stun mal, Giachen Martin, perstgisa; jeu sun stauncl... in' autra ga cun caschun... engraziel pigl invit...“

Giachen Martin rabetsch' ora buca plaid, semeina entuorn e va sc'in sdarnau tut a segeinond enviers la meisa, nua che Catrina de Plaunca retscheiva el beffegiond dal bi e dal bein:

„In canaster, in canastrun digns dil fegl dil Mistral... hahaha, e quei tut pervia dil „barun de Turatscha“... in barun ei halt empau depli che mo in fegl d'in mistral cass. Tgauras stralas tila tut auter, che mo vaccas e genetschas... hahaha...“

Giachen Martin fa tut spema avon la bucca e damogna ora ni plaid ni miez. Revegnius ch' el ei empauet da quella frida de freid giu per siu quet, leva el sin peis, dat il bratsch a sia bugadia e svanescha giuadora cun ella tut alla bahutta...

Strusch ordaviert, ch' el serevegn da sia rabia e dat in' autra viulta a siu saung buglient e passionau. El ei leds de buc esser persuls; gie selegra schizun, che sia saltunza ei dalla buora pir che zacu e ch' ella sedosta nuotzun per el serrar ella bravamein entuorn veta... Ella ha nuot encunter, ch' el compogna ella tochen en stiva; ella refusescha era buc el sin las riscusas scalas, che meinan dal zuler si suren, nua ch' ina undreivla matta va schiglioc adina biala e persula. — —

Ils paucs ch' eran aunc en stiva gronda han observau l'anetga fuigia dils dus chicherichis e tschontschan plitost sut vusch e senza schar curdar numis. Buca ditg e la stiva de Mistral Giachen ei ton sco svizada. La davosa pèra ein dunschala Marionna e siu bugau, Culastia Caluster e Mathiu Andriuet. Mo ussa sesaulzan er els, ferton ch' ils musicants de Calaus tilan en lur tschops e fan tschera ded ir.

Culastia e Mathiu dattan la buna notg cun tutta creanza a dunschala Marionna ed al Sep Antoni e semettan encunter casa. Giun via, avon ch' ira in ord l'auter, dat il Mathiu aunc ina secunda ga il maun a sia „curdeivla sort“, che mira giun plaun ed astga buca pli alzar ils eglis. Domisdus vevan aunc enzatgei sil cor, mo in sco l'auter: nunpusseivel d'anflar il plaid! Mo cura che lieunga e levzas queschan... plaidan ils cors! —

Dunschala Marionna ei a ca-sia e Sep Antoni stat bunamein mal, ch' el ha aschia negina caschun de cumpignar a casa. Persuenter compogna ella el tochen giun via, nua ch' ei han tuttavia buca quella prescha. Udend vonzeivi, co'l bab dat in sbat egl esch cuschina, fa Sep Antoni spert, dat il maun, giavischond bien ruaus e sin gleiti seveser, in giavisch ch' ha bien eco el cor innocent de sia cara dunschala...

Arrivada en cuschina, eis ella tut surstada de veser il bab e la mumma, fagend tscheras viladas. Ella vul dir enzatgei, mo enaquella leva il bab si, vegn neu sper ella e di en tun sec de reproscha:

„Marionna! Da dunschala eis ti buca secuntenida oz! E creanza has ti negina!“ e vi e dad esch ora...

E la mumma sissu:

„Seturpegiar ston ins cun tei, has capiu!? L'entira ser' ora has ti viu mo il rugadur de Turatscha... Epi la figura cul Giachen Martin dil cumpar! Seturpegia!“ In sbat egl esch ed era la mumma ei giudora.

Paupra Marionna! Ei va in pulit mument avon ch' ella serevegni; ella sa strusch nu' ell'ei, ni tgei ella duei tartgar...

De capir ch' ella ha buca sclaus egl il rest della notg — — —

Il tscheiver va ano

La damaun suenter il tscheiver communal eis ei snueivel quiet sin vias e streglias de Brulf. Mats e mattauns dorman aunc sco crappa ed ils vegls e veglias ch' han pudiu neudora, van a runond combas dal bi e dal bein! „Bien ch' igl ei mo ina ga ad onn tscheiver“, manegia il Giachen Plasch, che vegn giu da clavau cun ina canastr fein, fagend si ina tschera, sco sch'el vess otg dis magliau nuot auter che garflaunas arsentadas.

Sco antruras, ni forsa aunc in tec pli baul, ein oz mo las mattauns veglias levadas. Tscheu e leu vesan ins enquala de quellas sontgettias; las inas sin savas culs mauns sut ils scusals e las otras culs manuts sils caluns, mond a sblucond enqual „paternies“ dalla via lada dil vischinadi ora. La Zeia Canut e la Nutta Candreia ein gia piazza sper fontauna e laian ira surora l'aua de lur meltras e sadialas. Lur buccas mallavadadas van sco geinas beinunschidas, aschia che lur tschintscherlem e garschlem surfa il sburflem e seglientem dils bischels plein aua, che slazzan e sfugattan cun

forza giud' el begl. La Nutta Candreia aulza in techet la comba seniastra, tschaghegna cugl egl dretg, epi mettend il det sillà levza, di ella pleina novitads sin schluppar:

„Patratga Zeia, il scandal de questa notg, cu jeu sundel sedestadada! Eran buca la Castgina dil salter ed il Gion Battesta dil terscher giu tscheu davos il mugrin de lur bargia s'embratschai de tala maniera, ch'ins veva breigia de distinguer dus tgaus; ei pareva sco sch'ei fussen bugli ensemes. Sil pli pauc vègn ga han ei dau il maun in l'auter per ir a casa e vègn ga puspei mes ils tgaus ensemes! Na gliez, na gliez, tgei puccaus! tgei scandels! che vegnan buca mo lubi, anzi aunc susteni da nos tups vegls, che creian lur buobanaglia vegni buc en scaffa baul uonda senza far tscheiver mintga onn! Da nossas uras er ei lu tuttina zatgei auter! Ins saveva far tscheiver en tutta dischentadad, mo er ir a casa senza scarpitschar . . . Crei a mi Zeia, dumengia suenter viaspas mond' jeu franc e segir si S. Gions tiel P. caputschin e detschel si il bor.“

„Raschun, tutta raschun!“ fa ussa la Canut stend sils pézs dils calzers per pli spert vegnir sido cul filuc, „ti has tutta raschun! Igl ei in tschan ed ina bergugna, co nossa giuentetgna de Brulf sedeporta. Havessen nus fatg de quei tschels onns, sche vessen ei mes nus vid la furtga — e fuss stau bein fatg! Mo ozildi ils biars che sestgisan, gie perfin geniturs de condiziun, cun tschontschas sco: Oh, sch'ei vulan maridar in di, ston ei bein emprender d'enconuscher in l'auter . . . e semigliontas patahefles! Sco sche nus, ti sco jeu ed aunc outras, havessen buca survegniu in toc um, mo perquei che nus havein buca fatg talas e tanientas tarlahanzas?“

„Na, pilvermo! Vus duas sgartiolas veis per cletg e ventira buca pudiu tier um, malgrad haver mes en moviment tut ils sogns dil parvis e tut ils giavels digl uffiern! Zepplas! Sontgettias! Cavaasnecas! Sepertgirei, tgei buscheias e columnias vus deraseis, ni che vossas buccas tschuffas stuppein nus cun tschespa, tochen ch'ei fa! Per gliez mo cartei . . .!“ grescha tut da vilau il Giachen Fidel Cutrin, ch'era s'avischinaus de quei beinschitet davos-neu ed haveva udiu tut. Sco sch'il tun fuss daus giu denter ellas, van ei tut alla brusiana ina anen e l'autra anora, senza patertgar de prender las sadialas cun elllas . . .

Mo Fidel Cutrin ei strusch naven, che las duas cumars s'avischinan puspei alla fontauna e cun elllas aunc duas della medema pasta. Ina ei la „spusa perpetna“, sco la Bina Albin vegn surnumnada e l'autra „la muniessa“, sco la Mengia de Turtengia vegneva taxada; l'emprema perquei ch'ella secarteva spusa sin l'emprema egliada, ch'in mat deva sin ella e l'autra perquei ch'ella veva declarau gia treis ga ded ir muniessa, sch'ella survegni buca quel e quel. Ellas vevan domisduas varghentau tschecamein ils 31 e mintg'onn fagev'ei il pir de finadin. Tgei canera quellas quater sgarras han uss entschiet, pon ins cumprender!

La spusa perpetna fa bunamein ord liug la bucca, arvend si quella sc'ina porta-clavau e smaccond cun in det dil maun dretg sillla palma maun dil seniester, entscheiva ella ussa cun sia sabientscha:

„Saveis vus autras! Questa notg ha ei dau scandels e puccaus! Savend ca clauder egl pervia de quella vergna dils de Calaus, sund jeu levada vid l'ina las duas ed ida sin fenestra. E tgei ves' jeu? Ti bien S. Giusep! La Mengia ed il Toni tut a bratsch ed aschi stretg in vid l'auter, ch'ina nézza-cunti vess nuota pudiu denteren e cu i ein stai giu la senda avon casa dils Camius, sche ha ei tunau sco de far si paun... e con ditg?! Ti bien sogn Giusep! Strusch eran quels svani davos las umbrivas dils umbrivals, ch'il Placi e la Mathilda ein vegni neugiu dals de Brulif, secapescha puspei tut a bratsch ed a gnihond haheias e hihahieas in contin ed in surin, naven d'odem il vitg tochen entadem, schebi ch'ei vessen giu mo dus pass ded ira tscheu de gassa gronda giu. Con ditg che quels dus han aunc giu de prender penetenzia in de l'auter, avon che semetter sut la barlaccia, pudeis vus comprender...“

E tschellas treis unisono:

„Ha, ha, hi ha hoias; gie, sappi Dieus?“

„Denton schei ual; il malrecli vegn o in di“, finescha la zèppa sia resummada senza resalva.

E la muniessa sissu, revolvend ils egls ed alzond las survintscheglias tut tremblontas:

„Quei ei aunc nuot, mias amitgas, mo quei ch'jeu hai viu cun mes agens egls, gliez ei lu franc il pli picant e vegn a dar in di il pli interessant!“

„Sche tgei, per l'amur de Diu, di tuttina zacu“, fa la Zeia, fagend tremblar la zeicla vid la bricla osum siu nas git.

E la muniessa, fagend vusch e biultsch de sontgetta:

„Ho, ei retracta mo digl emprem act d'ina legra cumedia d'amur; ni forsa era mo d'in intermezzo de quella!? Tgisâ, ins sa mai tut! Basta, è jeu hai buca saviu durmir questa notg; è jeu hai observau de mia fenestra anora la differenta pèra disvionta tras vias e streglias de nies vischinadi. Mo quei ei aunc nuot, encunter quei ch'jeu hai viu il davos, q. v. d. cura ch'il davos pèr ei vegnius ord casa dils de Brulif! E saveis tgi gliez ei stau; vus sminasses vossa veta mai tgi?! Nossa biala dunschala Marionna e siu bugau de Turatscha, vi tscheu il barun dil casti senza fenestras... haha, hi! Tgei strolia sort... E cu i ein stai giun via, sche ha la biala dunschala nuota fatg quella prescha de turnar siden casa, hahaha! Mistral Giachen, il vegl, ha tuschiu adumbatten sisum la scala gronda per dar sinzur a sia „poppa“, duas ga, quater ga... vègn ga! Mo ei ha tut gidau nuot; il vegl ha stuiu viden, schiglioc havess el aunc pegliau cunauras... Basta, buca dei entuorn, mias amitgas, treis quarts ura han ei aunc giu de dir enzatgei pauc in a l'auter, hihahi... tgei sai jeu buc; mo vus pudeis comprender schi tgei! Ton ei denton franc e pli che franc: dunschala Marionna

ei inamurada el barun de Turatscha tochen si sut las ureglas . . . Sche vus havesses viu, co la sesturscheva de quei lom leischnet entuorn el, co la rieva de quei carsinond e plein régl, co la pegliava ad el pil manut, sco per dir: O, ti tschut! E co el steva cheu loms e luonts sc' ina panazun el sulegl . . .ahaha . . . hihi . . . ha!“

Pli lunsch vegn ella buc. Il mènder d'ançon, vesend las paterlieras vid l'ovra, veva spert clamau aunc dus auters compogns en agid — ed ussa seglian ei neu davos ina truaisch sper la fontauna si, tschappan las sadialas pleinas e stermeinan l'aua sur las quater paterlieras giu, ch' ei van a rende e digrond dal vitg en, sco tontas clutschieras surpridas tuttenina dal sprèr.

* * *

En casa de mistral Giachen eis ei quiet, fetg quiet quella damaun suenter tscheiver. Dunschala Marionna ha buca claus egl; ella stat si sco mintga di e vegn giun cuschina. Leu sesan bab e mumma gia davos meisa. Ella dat il biendi, che vegn strusch rispundiuss dalla mumma e dal bab ensumma buc. Marionna ei permalada e sa buca co reagar sin in aschi schetg secuntener davart ses cars geniturs. Ella sesenta diltuttafatg innocentia; ei tut pensiva e sesprova de capir quell'anetga midada enviers ella. Il solver vegn mes a meisa; la fumitgasa s'absenta ed ils de Brulf entscheivan a far sco de solver. Tuttenina rumpa il bab il silenzi e mirond stgiramein en sia miola miez vita, di el de quei engurgnus sco aunc mai:

„Chè ti Marionna fussies aschi emblidusa de tia condiziun, e che ti sedepurtassies aschi maltschec enviers nies preziau vischin ed amitg, havess jeu mai spitgau da tei. Il canaster che ti has dau ier-sera a Giachen Martin, avon gl'entir Brulf, ei buca mo in afrunt al stupent giuven dils de Flurins; quei ei stau il medem temps ina schlaffada en fatscha alla pli respectabla famiglia de Brulf, cun la quala nus e nos vegls havein da neueneu adina giu las meglieras relaziuns. Sch'ei dat ina sferdada denter nus ed els, sche eis ti la cuolpa e mo ti . . . che ti bein sappies! Fai puspei bien la caussa! Has capiu!“

La Marionna quescha sc' in légn e gnanc aulza il tgau buc. Suenter in penibel silenci gida la mumma a renovar l'attacca el medem senn:

„Il bab ha tutta raschun! Tiù secuntener ded ier-sera ei stau ina fatga de stranzla, senza tact e creanza! — Jeu sun era stada matta e bugada sco ti, mo de far talas figurias, sco ti has fatg ier, havess ei dau' public scandal! E suren havess jeu survegniu fridas dal bab sco dalla mumma. Ti eis stada aschi perderta, che nus vegnin per las buccas dell'entira vischernaunca . . .“

Marionna, gl'emprem mument tut consternida, fa buca quella prescha cun rispunder, mo vesend bab e mumma spaniai tocca sum, di ella, sedu-mignond sesezza:

„Sche tgei hai jeu pomai fatg aschi mitgiert e de stranzla?“

Il bab tschenta la miola vita aschi stagn si meisa, che quella va enpermiez e sevila mordio, alzond la vusch pli e pli:

„Dar canaster al meglier mat digl entir vischinadi, ei ina arroganza senza paregl e sefar aschi d'amitga cun in toc rugadur della spezia dil de Turatscha ei aunc pir!“

E la mumma immediat sissu:

„E sche nus vegnin per las buccas de tuttas bunas cumars, ed oravon tut ti tezza, sch'eis ei ti' ovra! Ei quei buc uonda? Mo buca fai de nunsaver!“

Fagend in tec biultsch ed ughiond per l'emprema ga de sia veta de dir siu mein als ses tut agradora, rispunda Marionna:

„Jeu sesentel culponza de nuot, epi schei tgei che vus leis. Il Giachen Martin sa esser pervia de mei tgei ch'el vul; mo jeu pos ni ver ni ferdar el. Ed jeu cun tgi ch'jeu pos buca ver, ni sault'jeu ni fetsch jeu bibi!“

„Momo! Mirei tscheu nossa princessa“, fa la mumma empau de tussegau; tgei ha pomai il Giachen Martin fatg a ti?“

„Nuot, buca smiul; mo jeu vi era haver de far nuot cun el; ni uss ni zacu auter!“

„Ussa stei, nossa poppa!“ fa il bab. „Dapi cu eis ti aschi fitgada e stinada! Forsa dapi che ti eis bugadada dal rugnus de Turatscha?“

L'aveina sur las tempras de Marionna vegn grossa, sias levzas sesburetschan e tut indignada dalla remarca dil bab, di ella cun tutta creanza, mo tuttina detschartamein e senza balbiar:

„Il Sep Antoni de Turatscha ha ni vaccas ni vaglias ed era buca cultiras, mo aunc meins eis el in rugnus . . . ! Viers mei eis el staus corrects, plein creanza ed amicabladad; da buna luna, senz' esser tschufs e da dubiusa tschontscha, sco beinenqual signuret, che sa mo parlahar e tuntignar da vaccas mugheras e genetschas pleinas — e ded otras caussas, ch'jeu vi pli bugen gnanc menzionar. Il Sep Antoni ei in pauper mat, mo el ha spért e creanza; il Giachen Martin ei in rehuner senza tact e maniera e da tschontscha tuppa, unfisusa. Cun il Giachen Martin hai jeu de far nuot e vegnel mai ad haver de far enzatgei ed il Sep Antoni ei per ina gada miu bugau!“

Detg quei, lev' ella si e va giuadura. Bab e mumma stattan cheu miez sturni. Vonzeivi di la mumma:

„Nossa Marionna ei tagliau giu il tgau tia mumma: sincera e tut agradora . . . ed in tgau stinau, che vegn aunc a far quitaus . . . “

Ed il bab sissu: „Quella stuein nus storscher, sche nus lein buca che ella rumpi!“

* * *

Ch'ei vegni tschintscherlau dal bi e dal bein sur dil tscheiver de Brulf en ed ord vischinadi: per gliez ha la Zeia Canut e la Nutta Candreia, la muniessa e la spusa perpetna giu bien quitaui. Gia l'autra sera savevan tut ils uclauns ed uclivas, dado e dadens la punt de Brulf, quei ch'era curriu e

passau sil tscheiver de mats e mattauns a Brulf — ed aunc empau de pli! Da Madernal entochen Cunel dumbravan ins ensemens la pèra de nozzas, ch' ei detti vi d' atun a Brulf, a Casa-Valentin e schizun a Turatscha! La pli gronda canera en vischunaanca fageva secapescha la fama, che dunschala Marionna, la poppa dil „mistral reh“ ed il pauper mat della „vieua de Turatscha“ pudessien en cuort dar in pèr. Ils puranchels blaus de Runtget e Calaus ed era quels de Turtengia e d' Acletta Petschna selegravon, ch' in de lur gati pudessi haver ina ga la ventira de maridar ina „dunschala“, epi lu aunc ina biala e reha! Ils purs de latgiéras e genetschas dublas encuntercomi, quels de Brulf e de Segnes, quels de Disla e de Funs mo rievan sur quell' „historietta d' amur“ e mettevan pag lur bialas vadialas, che la dunschala de Brulf maridi mai epi mai il rugadur de Turatscha. Quei fussi tonsco metter ensemens ils maghers de Munt-su cun las Carcarolas della claustra!

* * *

Ina schlittada de nozzas da Brulf a Sedrun

A Brulf ei il tscheiver sin ir ano; mo avon ch' el seigi o diltut dat ei aunc enzaconts evenements per la giuentetgna de leu; evenements che dattan aunc pli bia de tschintschar alla glieud, che quei ch' igl ei stau il cass entochen uss. Las pli grondas tschontschas ha ina nozza dau. Capeivel! ina nozza ei adina in schabettg, che regheglia la critica, la scuidonza, la profezia e giavel a quater. Cunzun ina nozza denter in giuven d' ina vischunaanca cun ina matta d' in' autra . . . !

Il Gion Battesta della Filomena, grond e bi mat els 25, in giuven de rauba, haveva encuretg bieneditg de survegnir dunna en vischunaanca, mo plaschend ni quella ni tschella propri da gust, eis el la finfinala sedecidius ded ira per ina spusa en Tujetsch, nua ch' ei deva da lezzas uras mattauns de nuir, grondas e bialas e de hazras raubunas. Quellas de Brulf, che havessen magari giu mustgas dil Gion Battesta, pretendevan che la gronda calamita pil niev spus seigi la rauba stada; auters encuntercomi fagevan valer visavi quellas talas: la spusa dil Gion Battesta seigi ina ton beinfatga, hagi egls sc' in veritabel aungelet ed ina colur sco latg e vin.

Encurir dunna ordeifer Brulf era schiglioc buc usitau, pertgei che Brulf veva mattauns de gati e propri paupras buc ina. Perquei tons tgisàs e podàs davart giuvens e vegls. Mats e mattauns pudevan strusch spitgar entochen quei di, ch' els vegnevan evidai dal Gion Battesta de cumpignar el en schletra a Sedrun per sia spusa. Plaunsiu arriva quei di de grondas margeglies. Gion Battesta della Filomena, ch' era in giuven de condizion, haveva buc astgau far cunmeins ed evidar tut ils mats e mattauns dil vischinadi, che havevan sez schletra e cavagl. —

Tgei ir e star, tgei preschar e cunfar gliez gliendisdis-tscheiver! Tut Brulf ei en arma. Las mattauns ein fitadas sco la sera dil tscheiver communal ed ils mats van a segliend e seglientond lur barlacs en casa e giun nuegl, en truasiche sin via, entochen che tut ei pinau e nuot emblidau: schletra e cavagl, cumet e missla, rolas e scalins, cozzas e pelerinas, scauldamauns e mantials.

Las bugadias mauncan buc ina e tier lezza pèra vegnan aunc vitier pèra pli veglia, amitgs ed amitgas de Gion Battesta; encunaschents, parents e parentas, en tut circa 40 pèra, 40 schletras, ina pli biala che l'autra e buc ina solia mo schi..la..la! Gie, ils de Brulf ston ins schar star! Els ein buca ded oz, tegnan ferm vid usits ed isonzas e fiasta san ei far sco buc in auter vischinadi. Dals de Segnes vegn ei bein detg, ch'ei hagien ils arcuns tgiembel pleins e las combras de carn emplenidas tut in tener — mo sco'ls de Brulf gnanc raschieni! Brulf ei Brulf e cu'ls vischins de leu interprendan zatgei da cuminanza, sche negin che vegn hèrs ad els . . .

Tgei bellezia schletras, tgei cumets, tgei cavals! Tut quei ch'els han ei ver e solid! Neginas paradas, neginas firlifanzas, ni simulem ni splenghiem; tut ei pulpiu e nuot superficial e caviertg.

Giun via gronda, che ligia ils de su e de sut, stattan gia las bialas schletras en stupenta comparsa, ina pli loscha ed originala che l'autra: schletras noblas, schletras stretgas, schletras beinformadas ed ornadas cun figuras ed entagls; schletras endrizadas cun in baun per liung e davon cun ina figura ni pliras en lenn e de grondezia naturala. Tscheu ina cun in tgau de bucc de termenta corna; leu ina cun best e tgau de camutsch; ina tiarza ei ornada davon cun in capricorn, stend sin las combas davos; ina quarta representa in cavagl en galopp; otras ein garnidas cun deseigns dil diu Bachus e della dieua Fortuna. Ed ina schizun — igl ei quella de Mistral Giachen — ei tagliada ora entir entratga en fuorma d'in liu furibunt, che scrola sia bera melna sc'in aur. Las biaras han plaz mo per dus e las paucas per treis e quater dèls.

Epi pér ils cavals! Safermust, tgei luxus! Tgei cumets, tgei cavesters! Els ein cuvretgs cun ina caudla e greva cozza, ch'ei suren de curom tur-niclaue suten de satin: cozzas blauas e cotschnas, cozzas alvas e nerás, cozzas mellnas sc'in aur, ornadas e fitadas cun tschentas de rolas, che sbrenzlan e tarlischan sco'l pli fin argien e che tunan e sunan sc'ina musica orchestrala. Tgei delelg per egls ed ureglas! E denteren, sco accompagnament, in rir giubilond de vuschs argentinas e risadas bassas e grassas de giuvens stampai e bein spatlai.

Finalmein ei tut pinau e semptgau. En scadina schletra sesan mo dus: davon la matta sil baun, cun domisduas combas d'ina vard giu e davos, per in scalem pli ault, il mat cun ina comba d'ina vard giu e cun l'autra da l'autra, a cavagl. El tegn las hottas ault sur il tgau della matta ora; el

tegn ferm stendiu, pertgei ch'il tguli scava e stermeina glatschidas dretg e seniester; el fa spema murdend il piss e sburfla buca maufer tras sias rusnas -nas, ch' ei tut fema. Zachermust! tgei malpazienzia e tgei rabia naven d'entadem entochen odem la biala schlittada!

Sin savas e perseuls vesan ins mo tgaus de vegls e veglias, de babs e mummas ed entuorn entuorn las schletras buobanaglia e mattatschaglia, che rian, fan sgnoccas e dattan strihadas, ch' ei tuna e retuna d'ina casa a l'autra e traso pli viv e recent.

Ell' emprema schletra sesa Gion Battesta il spus, tut persuls ed en la secunda la cambrera, sia suletta sora, cun las hottas enta maun. E gest suenter, en la tiarza, dunschala Marionna, en sia bellezia schletra ed in scalem sur ella, siu frar Placi Sigisbert, che tegn ferm a frein il cavagl alv de Mistral Giachen de Brulf. Epi suondan tut las otras schletras, en scandina mo in pèr; spus e spusas, amitgs ed amitgas, frars e soras, tuts leghers e da buna veglia e plein veta giubilonta! — *Gie, ils de Brulf!*

Davon sper la schletra dil spus stattan il bab e la mumma de Gion Battesta, la buna Filomena plein quitaus e culs larmins o sumsum; ella ha aunc de dar enqual cussegl al buob, salids alla brid ed als lur — e perfinenzacontas beinmanegiadas admoniziuns.

Tuttenina ina schloppagiada ell' emprema schletra; ils cavals aulzan ils tgaus sco sin commando — e sin quell'enzenna suondan trentanov outras schloppadas . . . Ti ridischen! tgei stratga stendida naven d'entadem entochen odem la liunga suita de schletras! Epi tgei seglientada e tgei amureivla schluitada dal bi fop de Brulf en encounter la punt de Sonduritg! Con lom ed emperneivel quei sietta a sumada dals bials plauns la Foppa viden! Co ils cavals scrolan las rolas e scadeinan ils scalins. Co els gnehan e fan spema! Nuota tgisà! Ils de Brulf vevan buca per nuot ils pli bials frusts-aveina dell'entira vischnaunca!

Co la neiv schelada glischa e sbrenzla, argientada els emprems radis dil sulegl, che strehan gest quei mument il bellezia vischinadi en siu vestgiu alv d'innocenza invernal! Tgei rir, cantar e giubilar; e tgei entelgeivel eco neuvi dallas plauncas de Sars e giu dal crest de Turatscha . . .

Mo tgei ei quei? In tschacunet ual vi dalla punt stat l'entira schlittada eri. Neugiu dallas plauncas de Sars bunamein sgola in giuven en pallas, per ton pli spert satiuer la legra societad. Dunschala Marionna veva viu a veggend el gl'emprem e supplicau il spus ell' emprema schletra de spitgar il Sep Antoni de Turatscha, ch' audi era tier la partida. Il pauper mat della vieua Cecilia veva ni schletra ni cavagl, mo negin che fa curvien de gliez — e negin che selegra pli fetg lundergiu che dunschala Marionna. Gia da lunsch tscharna il de Turatscha sia dunschala, lur egliadas s'entaupan e Marionna festgina de far plaz sil baun de sia schletra. Il frar de Marionna

ei in techet schenaus de quei intermezzo, mo siu vischin davos el manegia de buna luna: „Jeu less ch'jeu füss il Sep Antoni; per star in tec da stretg, fagess jeu gnanc ton cass buc!“ —

Il Sep Antoni ei uss arrivaus alla schletra, vegn cotschens, siu maun trembla, mo Marionna ei nuota schenada; ella ri ad el en fatscha tut incantada; dat ina ferma strocla il maun ed envida cun in gëst de l'auter de seser sper ella. — Revegnius in techet e vesend ussa negin auter pli che sia Marionna, fa el buc envidar duas gadas e sesa — tenor la moda de Brulf — a cavagl sil baun, fatsch'en fatscha alla bugadada de siu cor . . .

Ils biars, cunzun ils leghers ménders, anflan che quei seigi tut en uorden ed ei füssi stau de sesmarvegliar, sch'il Sep Antoni füssi buca vegnius; denter las mattauns dat ei encuntercomi enqualina, ch'ei d'in auter mein . . .

D'in tut auter mein, fuvan era il Mistral e la Mastrala de Brulf, che eran aunc adina sin fenestra e vesan clar e bein, sco de mirar en in spieghel, la scena che succeda dadens la punt de Sonduritg. Il Mistral dat in sbat la finiastra, che las orvas bunamein seglian ord il plum e grescha buca leger siper sia consorta:

„Schia, ussa s'ei lu uonda! A quella tschuetta vi jeu mussar tgei ch'ella ha de far! Eis ei buca de seturpigiar o la glisch dils eglis avon l'entira vischnaunca? Ina vergugna cun quella buobal Hai jeu buca detg a ti, che nus survegnien aunc degrettas cun quei tgau botsch, stranzla, buoba bletscha, ch'jeu stoi dir!? Denton lai ual; nus lein tuttina mirar tgi cammonda en casa: jeu ni la buoba!?”

El dat cun in pei giu pil plantschiu sco per suttastrihar ses davos plaids e stat sc'in sbier siper sia dunna, ch'ei medemamein tut consternida ed indignada sur dil secuntener senza turpetg de sia matta persula: „Hai jeu buca detg a ti bia ga: Nossa Marionna vegn aunc a dar a nus cruschs e fastedis? Mo ussa ha ei num far fin cun quels murems zuppai e publics! Sin ina moda ni l'autra sto ei dar fin, ni che nus astgein buca semussar pli avon la glieud! Igl ei ner temps, ni che nus dumagnein buca pli ella . . .“

Tgei emport' ei alla Marionna ed al Sep Antoni, ch'il Mistral e la Mastrala de Brulf sevilan e fan calenders sin stiva e che la paupra vieua de Turatscha tut trembla dall'anguoscha, vesend da sum Sars ano, co siu mat semetta senza ceremonias en schletra sper la dunschala?

Els dus ein ventireivels sco'ls aunghels en tschiel. Entuorn els svanescha tut: vischins e vischinas, beinvulents e scui, il bi uaul de Fontanivas, ils schlops dils leghers viturins, las bialas canzuns dellas mattauns, il stgalinem dils cavals ed il tgiulem della neiv schelada sc'in crap!

Tgei schlittada de bellezia! Arrivada orasisum Salaplauna, dorescha il sulegl matutin l'entira contrada, sbrinzlonta da mellis e mellis diamants. La claustra en fatscha glischa e tarlischa en siu tgeu solitari, sco da siu temps las tablas della lescha divina sil cuolm Sinai.

Praus ed aclas, misess ed alps tut ei senza tierm, tut svaniu sut la medema cozza de neiv, tarlischonta sc' ina contrada celestiala. E tgei biala sumada tras quels bials e ruasseivels vitgs ed uclauns! Tgei egls ch' ils de lunsch fan! Ils de Raveras, Catins, ils de Gonda e S. Gions, ch' ein curri avon casa per tscharner zatgei dalla legra schlittada, sluitonta sc' in siet da sum Rieven si, Sa. Gada e dallas aclas Fontauna siden encunter Sax, Quoz, Buretsch e Segnes.

„Mirei vi tscheu per liung igl ur digl uaul la flotta schlittada dils giunchers e dellas dunschala de Brulf . . .“

„Ei van per la spusa dil Gion Battesta . . . ei van en per la Tujetschina.“

„Quella giuncheraglia cheuvi, cu ei han enzatgei, l'entira vischnaunca che sto saver . . .“

„Ils de Brulf laian puspei ora ils cups; auter che tscheivers, maridaglias e fiastas tudi, han ei buc el tgau . . . Mo in di savess ei forsa aunc malmidar . . .“

Aschia ed aunc pli murdent criticheschan cumpars e cumars; aschia tilan malvugli e scui tras il tschariesch ils de Brulf. Mo alla legra giumentetgna de Brulf era quei aschi tuttina, sco sch'ins havess detg, la neiv ded onn seigi stada gronda . . . Sulettamein a Segnes vegnan els retschevi sco parents e perfin admirai.

„Giachischen ils de Brulf! Quels han aunc enzatgei! Mo els gaudan era lur bials dis — e cun tutta raschun!“

„Ridischoras, tgei bellezia mattauns, tgei robusts mats; tgei cavals e tgei schletras! — Viva, ils de Brulf! Viva il spus!

„Buna ventira! Fagei lu bufatget culla spusa! Haveis udiu vus cherlis!?“

„Buca piglei freid, e mirei de prender las storschas lomet e pulit . . .“

Aschia ed aunc auter tun'ei ord las streglias e giud ils parseuls sper via. Basta, sgnoccas vi e sgnoccas neu tras gl'entir vitg, entochen che la stupenta schlittada ascenda aspramein da Tguinter videnasi encunter Mumpé-Tujetsch, per allura traversar il bi e quiet uaul de Garmischeras, che sparta e ligia la vischnaunca de Mustér cun quella de Tujetsch.

Entochen a Garmischeras eis ei stau in til de giubels e legria, mo ussa secalma la rueida e pèra per pèra tegn cusseida persula. Il trot temprau atras gl'uaul tschelau cuschenta ils grius de legria e fa palpitar ils cors dils ventireivels, che stattan aschi stretg e maneivel sin baun-schletra in sper l'auter. Tgei deletgs! Las vuschs queschan, ils cors plaidan. Tgei dulsch e migeivel sepusem; con bein quei fa tras quei freid uaul de tener cauld in a l'auter.

Dunschala Marionna e Sep Antoni de Turatscha ein buca meins ventireivels ch' ils auters; ella ha egls mo per siu Sep, tut gl'auter svanescha ed il Sep trembla dalla ventira d'astgar star sper quella avon la quala tut ils giunchers fussen stai enschanuglias. Gl' emprem er el empau schenau sco

adina, mo sentend el l'amur a plidond aschi clar ord ils egls e surrir de sia biala dunschala, tschessa sia tema e semida en culonta cusseida e beada admirazun per la matta de siu cor. Capeivel! Marionna ei buca quella che fa tgietebigiet; ell' ei grada e sincera ell' amur, sco en tuttas outras caussas; ella ha mai fatg storschas e carrauns e l'amur tschellada, discusa, ei buca sia tempra. Ella carezescha siu Sep Antoni aschi aviartamein sco intim ed enconuscha ni retegns ni retenentschas, cun tut observar creanza e nobla conduita.

Il Sep encuntercomi ei anzi en dubis. Era quei ei capeivel! Co sa el daventar aduals a sia biala, alla pli reha dunschala della tiara? Eis el ensumma merets dad ella? Ei quell' amur buc ina disgrazia per domisdus? — Tals e semiglions patratgs mudregian el ad in contin, enqualga perfin amiez in raschieni il pli carin. Dunschala Marionna senta er ella quella grevadetgna, che squetscha l' olma dil spus de siu cor; mo ella ei ina femna ferma, che surventscha tuttas adversitads cun la gronda forza de siu cor; ella ei la beadia della tatta de Cumanel, ch'in niebel giuncher de lezzas uras veva numnau: il pli ferm e niebel cor della tiara! Dals de casa mo gl' aug e l' onda ch' encunaschevan ella scoiauda e lezs savevan gia daditg: la Marionna ei tagliau giu il tgau nossa mumma! Bab e mumma entschavevan era a sentir ei, mo levan buca capir . . .

La stretga vischinonza sil medem baun-schletra avischina lur cors pli e pli. Havend plidau ditg e liung de quei e de tschei, tschappa Sep Antoni tuttina la curascha de dumandar ella: „Pertgei has ti atgnamein insistiu aschi detschartamein ussen dumengia suenter viaspas, ch' jeu prendi part cun tei de nossa schlittada ded oz? Jeu ch' hai ni hottas, ni cumet ni schletra?“

„Che ti sappies pertgei e che ti sappies ensumma tut: Perquei che jeu hai bugen tei; perquei ch' jeu carezeschel tei cun tut miu cor, cun tut mi' olma! Has ti buc aunc sentiu quei?“

„Bein, Marionna, dapi la sera de tscheiver! Mo jeu hai temiu tia temeraria amur per mei e mai ughiau d' offniar la mia per tei . . . jeu, il pauper de Turatscha e ti la reha dunschala de Brulf . . .“

Sep Antoni sbassa il tgau e patratga cun snuezzi vid ils gronds imbediments, che sesaulzan denter lur cors . . . Marionna vesa e senta ses patratgs — mo tema buca sco el.

„Sep Antoni, con ventireivla ch' jeu sun! Niessegner benedeschi quest pli ventireivel mument de nossa veta. Nos cors ein uni per ina e per adina — e gnanc la mort vegn a sparter els. Ed ussa vegni tgei che vegli; jeu surportel tut; jeu carezeschel e vegnel carezada — e l'amur surventscha tut!“

„L'amur fa punts, di in proverbi romontsch, mo quellas punts san era vegnir pridas dad auras, ni tgei manegias Marionna“, rispunda Sep Antoni ruasseivlamein.

„La ver' amur sa negin spazzar. Mi' amur ei mia forza ed jeu sundel ferma e vegnel a restar ferma — e cuosti tgei che vegli. Senza seludar: ceder ceda la Marionna pér cu la ei cul nas ensi . . .“

Els surrian domisdus e mirond profundamein in a l'auter els egls, ein els aschi segirs in de l'auter sco la tiara dil sulegl. — Els han fatg zun negin cass de lur viturin, il frar della Marionna, che ha udui e capiu tut e che vegn pensivs, savend mo memi bein, ch'il bab e la mumma . . .

Vonzeivi arriva la legra schlittada sigl ault de Bugnei sur la Val Bagliela, nua che la cara Val Tujetsch sessarva en tutta sia bellezia invernala. Tgei grondius aspect! Gl'entir tschupi de cuolms en si' alvira la pli pura e cristallina ei doraus dal sulegl matutin. Péz Badus e Cavradi, péz Nürschallas e péz Tiarms, Sumval e Crispalt, il péz Giuf e Culmatsch, il Caschlè e Cuolm da Vi tarlischian sco tschien candeilas envidadas sigl altar grond. Las tschemas della Val fan oz tschera de spusa e de cambreras cun tschupi. Ils stgirs uauls fan parada silenziusa e giufuns diltut, el planezia iral, contan e cantinan dutgs e dutgals, reins e reinets ina canzunetta d'amur e ventira, piano, pianissimo . . .

Tut surprida da tonta bellezia senza macla, la schlittada seslueta beinschit, beinschitet dals plauns Sedrun viden e seretegn sin Cadruvi, nua la spusa dil Gion Battesta habitescha la pli biala casa sper la punt dil Drun.

Ti ridischen, quels purs tujetschins! Tgei casas dublas cun grundas ladas, ch'els habiteschan! Gl'entir casamen della spusa demonstrescha beinstonza solida e caracter puril dal spitg cun la crusch lenn, entochen giu sigl esch-tschorler cun las letras *C*(asper) *M*(eltger) e *B*(althasar). Neudord las fenestras dellas surcombras paradeschan schambuns, schettas e manetschs pendi vid il plantschiu-su e gest speras sils parseuls dellas chuchèras rian pacificamein el sulegl in entir rosch bottas-tsachagrun cun lur characteristics tgaus-blut e barbas gris-ch-verdas. Ed ual sper casa, in tec d'in maun, stat il nuegl de sedisch cun in clavauun, stupaus tocca sum cun fein e risdiv ed ord igl esch-su dil nuegl resuna la plascheivla musica de stgellas, pletgs e bransinas, il pli bi e melodic concert, ch'ei sa dar per in pur . . .

La schlittada seretegn sin Cadruvi; ina schletra suenter l'autra en retscha de parada. Ils tgulis vegnan cuvretgs cun cozzas de launa e survegnan immediat lur mesira aveina, ch'els han meritau. La pèra cambrera descenda las schletras e suonda il spus, che va viers la casa paterna della spusa. Sin sava compara „la biala“ enamiez bab e mumma. Ella surri al spus, che dat il maun ad ella e fa in bi compliment alla legra societad, ch'ei ussa rimnada ora sin plattas en fuorma de mesaglina. In mument eis ei vegniut ruasseivel. Tut ei spaniau sin quei ch'ha de vegnir . . .

Ed uss eis ei cheu. Giachen Mihèl della Leina, capitani de mats de Mustér, sedestacca dil marighel e seglia sil scalem sisum, sco de seglir sillabuora de cumin. Havend fatg la duida reverenza enviers spusa e spus, enviers ils geniturs e l'entira societad cambrera, entscheiv' el siu plaid:

„Ventireivels spus!
Cars geniturs!
E vus cambrers e cambreras!

Questa gronda suita de nozzas, consistenta ord ils mats e mattauns de Brulf, ha buca tralaschau de far il viadi en Tujetsch per render honur a nies car convischin e commember de nossa ludeivla compagnia de mats. — Cun dulur e tristezia vesein nus partend el oz ord nies miez; el, ch'ei staus neueneu in de nos pli cars e fideivels amitgs. Era igl iert de nossas rosas e gelgias vesa nuidis a partend el; gie, contas dat ei denter quellas, che vevan gia stendiu lur tgau e lur best enviers quei niebel e zun undreivel giuven. Ei ha buca duiu esser! Ed ussa che nus stein avon quella gelgia flurenta, la pli biala ed odorusa denter las numerosas flurs digl iert tujetschin, capin nus sia lètga beinfatga ed essan — cunzun nus mats — scui sin el! Sco nus de Brulf stein mal, vesend partir nies amitg ord nies miez, aschia vegnan era ils ins e las otras de Sedrun a secontristar, stuend schar prender ord lur splenduront iert de rosas la pli biala e pli fina. Ina suletta caussa consolescha nus quei mument e quei ei la certadad, che questas duas pli bialas fadetgnas ord nos orts vischinai seplanteschan la finfinala el medem tratsch de nossa cara Cadi e quei per bien d'ina nova e robusta generaziun! En vesta ad ina tala certadad seconsolein nus pia e giavischein a spus e spusa, sco era a lur cars geniturs, ventireivlas nozzas, buna sanabad e sil devegnir ina numerusa e respectabla figlialanza, che fetschi honur a lur matrimoni atras tuttas generaziuns. Quei detti Dieus e sia benedida Mumma Maria!“

Finida sia cuorta peroraziun, applauda l'entira societat de nozzas. Dalla spusa plein furtinas e dal bab e la mumma spir quitaus, vegnan ils de Brulf complimentai cun tutta creanza en stiva gronda, nua che miolunas, emplenidas cun vin cauld, fimentan la stanza tocca tabliau e derasan in odur, che muenta l'aua liua. Con bein che quei vin vegl cun canella scaulda dadens giuaden e perfin la membra vegnida empau eria e steria el freid matutin entscheiva a sesgargliar e vegnir viscla. La finfinala sligia il vin era las lieungas ed ussa dat ei veta en quei marighel mats e mattauns: sgnoccas e risadas, clancas e strihadas, vi e neu, en crusch ed en traviers, che las preits siuan e las fenestras stremblan. Tgei flota societat, ils de Brulf! Tuts dalla buora e tuttina de tact e condiziun in e scadin. Il tat en davos pegna en sia sutga gronda, stat sin peis e contempla cun veseivla satisfacziun quella stupenta giuentetgna, quella pli segira capara d'ina nova, ferma e robusta generaziun.

Ei ha num festginar e buca targlinar. Ils spusai ein pinai; la societat svida las miolas sin buna sanabad e liunga veta de tuts, sesaulza e sbucca sveltamein ora sin via sper las schletras, per semetter sin via encunter

Mustér. Giavatschen, co 'ls de Brulf ein en slonsch! Co ei sedrovan, sefultschian beinstretg in sper l'auter sin lur bauns-schletra; co ei rian, selogan, s'enzuglian!

Davontier ell'emprema schletra sesan spus e spusa e davos els — en quella gronda schletra dubla — cambrer e cambrera de nozzas. Il viturin davos els, sil baunet préalzau, dat ina hazra schloppagiada cun sia termenta missla de moni strubiau; ils cavals aulzan las bérás, dattan ina scurlada las rolas e scalins, sburflan tra'l nas — e trenta-nov misslas rispundan scadanond tras l'entira cadeina della schlittada. Zachermiéra, co 'ls cavals dattan in segl, in zancogn, epi sgola la biala schlittada dal vitg ora, sc'in siet ord il fisi. Umens e femnas sper via pon strusch dar in'egliada, che l'entira compagnia ei già ord ils egls e vido l'emprema storscha, che meina ord vischnaunca.

Mo tgei ha quei pomai de muntar? Odem il vitg denter il clavau dils Cavegns e la casa dils Venzins seretegn anetgamein l'entira schlittada! Il cavagl dil spus fa fërs ed entscheiva a zapitschar dal bi e dal bein sillas combas davos. Mo igl ei era nuota de sesmarvegliar. Cheu po gie negin giavel atras!

En in hui vevan ils mats de Sedrun formau a mesa via ina classena cun buoras e quaders e davos quella stevan aunc els, maun a maun, tut spess sc'ina cadeina de fier. Cheu vev'ei buca bia senn sesburitschir e smuldir. Ei veva num arver quella geina e quei cun tut auters miets, che mo cun star sillas combas davos, sco il tguli dil Gion Battesta fageva!

Ei gida nuot! Cun la capiala enta maun sto il spus sepresentar als mats de Sedrun e supplicar quels cun buns plaids e bia reverenzas de po dar liber la via. Mo era quei ha buca tschera d'effectuar! Il parsura de quella seiv viva sepresentsa cun tutta preschientscha avon spus e spusa e tut ils nozzadurs, ch'eran già segli giud lur schletras per mirar tgei ch'ei detti — ed entscheiv'uss in plaid resolut e curaschus:

„Aulditgau signur spus!
Aultniebla signura spusa e vischina!
Aultstimada schlittada de nozzas!

Nus cheu presents, mats de Sedrun e representants de nossa ludeivla compagnia de mats, essan tuttavia buca intenzionai de schar engular ord nies iert de rosas la pli biala ed odorusa che nus possedein. Nus essan responsabels per nossas flurs finadina e schein mitschar buc ina; cunzun buca la pli fina e carina. Perquei avisein nus vus de semenar entuorn e turnar en sin Cadruvi cun nossa pli niebla flur. Nus havein ina lescha e tenor quella essan nus obligai de pertgirar tuttas nossas flurs e de schar prender buc ina — e fuss ei era la pli tardiva. Perquei havein nus formau la cadeina e pigliau ils laders, ch'ein ruts en nies curtain de rosas. Haveias bugen ni nuidis; nus mantenis nos dretgs e cuosti tgei che vegli!“

Il spus ei tut sturnius igl emprem, serevegn lu plauet e mirond sin sia carissima spusa, plaida el cun tutta perschuaision, stend amiez ils mats de Sedrun e sia respectabla suita de nozzas:

„Mes prezai mats e ménders era!

Jeu capeschel vossa gronda dolur de stuer schar mitschar in jester cun ina de vossas pli bialas flurs ordmiez vies iert de rosas. Denton stueis vus era sespruar de capir mei, che hai mirau mo memi ditg e zun bein sin la pli biala de vossas flurs. L'odur e bellezia de quella rosa han tschaffau mei cun tala forza, ch'jeu hai buca pudiu resister de stender miu maun sur la seiv en — e cun lubientscha della flur sezza — prender quella per plantar ella peradina egl jertet de miu cor, nua ch'ella ei e vegn a restar la regina de tut mes patratgs, de tuttas mias stentas e quitaus.

Demai che la caussa stat aschia, roghel jeu vus de schar esser per dretg e giustia, quei ch'ei ina ga aschilunsch e che sa buca pli vegnir midau!“

Ed il capitani de mats de Sedrun cun tutta detschartadad :

Aultundreivla signura spusa !

Undreivel signur spus !

E vus tuts nozzadurs e nozzaduras !

Aschi bein che nus capin, che vus haveis buca pudiu resister agl engol de nossa pli preziusa flur, gest aschi ferm essan nus seresolvi de mantener tut nos dretgs. Mo aschilunsch ch'igl engol ei succedius cun consentiment de nossa rosa sezza, daventa il cass pli perdunabels; secapescha sut condiziun, che nossa preziusa rosa, prida ord nies jert, vegni indemnizada tenor statut de nossa lud. compagnia de mats, cun pagar 999 rischculdis, ni cun 999 masiras dil pli fin vin vuclin. Vegn il vin de cavals buca pagaus peis a pèr, sche vegn la spusa turnentada ussa e sil fletg, per maina pli mitschar sur la seiv ora!“

Tut marcadar fus stau vergugna; perquei arva il spus sia pial-giat, ligiada entuorn veta e dumbra ora en maun al capitani ina dètga ruaglia dils pli tarlischonts rischculdis reschnovs.

Fatg quei, croda la seiv de cavals, improvisada a mesa via, e la legra societad va puspei elllas schletras. Ed ussa seslueta la sluisada tras ils Plauns Sedrun, ch'ei tgiula e sgrezia la neiv schelada. Tgei deletg! Tgei plascher! Els han giu la ventira e meinan ussa la spusa a casa. Ils de Brulf selegran d'astgar menar oz en lur vischinadi ina de lur pèr, ina matta senza macla, ina matta beinstonta, feglia d'ina dellas pli respectablas famiglias de Sedrun. Tgei cuorsa de triumf per la loscha giuentetgna de Brulf! Mats e mattauns ein miez ord cadeina. Lur giubilar e cantar cudezza ils cavals, ch'ei buna mein seglian suls stadals. Tgei schlittada tgiembla de legria e ventira!

Ils spus ella schletra davon, perschuadi ch'il di de nozzas seigi la segira enzenna della veta futura, vegnan strusch ora cul marmugn dalla legria ch'ei sentan en lur cors sur il bellezia di ded oz. Buc in tac nibel el tschiel bialaus sco'l manti de Nossadunna ella caplutta de Brulf; cuolms e pézza tarli-schonts el sulegl matutin, sco tontas candeilas ardentas sigl altar — della veta. La neiv sin praus e pradas ei d'ina alvira sco'l vestgiu de nozzas della dunschala de Garveras, che las dialas vevan lavau — tenor la praula — cun las larmas de sontga Maria Madleina. Ils uauls stgir-verds cun lur cambrida cristalina paran ad els ded esser la realisaziun della détga, che scheva: il di de nozzas della dunschala de Garveras erien tut ils pegns dell'entira contra-dada semidai en mellis e mellis cambreras; sègn ed enzenna de continuada ventira . . .

Buca smarvegl, che tscheu e leu sin ina schletra u l'autra germineschian las empremas fadetgnas dell'amur ord cors giuvenils, profundamein sensibels per la bellezia de quei di, ch'empleina cor ed olma . . .

Tgi vul far curvien, sche Placi Caplazi e Mathilda Mathluet setegnan ferm in vid l'auter en mintga storscha, che vegn prida el galop — e sch'els s'empermettan gia el tierz carraun per uss e per adina?

Era Mengia Camiu, per ordinari schenada e stuida, peggia curascha e setegn ferm vid ils barlaccs de siu Toni en storschas e foppas maluardadas; aschi ferm, che Toni Catani manegia de quei malign e tuttina sincer: „Ti Mengia, tgei maniasses, sch'jeu lèss esser tiu tierm e refugi en bials e men-ders dis?“

E la Camiu cun curascha sissu, setenend aunc pli stretg vi dad el: „Lu maniass jeu nuot pli; ti fusses tierm ed jeu refugi e nossa veta daventass biala sco'l di ded oz — dis de mai murir!“

Vargada la storscha e la schletra puspei en retscha grada cun las otras, han els sigilau lur empermischun cul betsch de spusalezzi . . .

Aunc ad autra pèra sescaulda il cor e sgrelgia la satella scorsa che sur-trai l'olma sensibla . . . Igl ei in veritabel di de permavera daus giu da tschiel da miez unviern! — Buca che quella schlittada decidess igl avegnir dils biars, mo ell'avischina quei ch'era gia en reghegl e rumpa ina senda a quei che sa daventar in di ina via. Tals dis ein aschi fritgeivels per la veta dil pievel, sco'l sulegl suenter ina jamna de plievgia per praus ed èrs.

Tuts ein della buora deno il Giachen Martin de Flurin, che fa si ina tschera sc'ina vischerna barschada en sia stupenta schletra sper sia cusa-rina, la Zeia dil Giachen Matheias. El sulets e persuls veva buc envidau sia bugadia per la schlittada de nozzas. Gl'emprem lev'el ensumma saver nuot de quella „cumedia“; mo siu bab, il Mistral, ha cummandau e la finfinala ha el suandau — silmeins miez. Dalla Catrina de Plaunca lev'el denton saver nuot ed il bab ha buca sfurzau, pertgei ch'era el fuva pauc incantaus culla sort sturniala dellas bugadias d'uonn. Era ses compogns han detg nuot ad el ed aunc meins las mattauns. Mo tuts ein indignai, che Giachen Martin

persuls ha buca respectau igl uorden de bugadia, che steva en vigur entochen odem il tscheiver. Las mattauns prendevan malpuccau per Catrina de Plaunca, schebi ch'ella era buc in aunghel; ils mats criticavan il quet de quei giuncheret, che carteva la sort stoppi far obedientscha a „Sia Sabientscha“ — e metter el a pér cun dunschala Marionna.

La dunschala de Brulf veva oz egls mo per siu Sep Antoni; ella veva buc aunc viu il Giachen Martin, ni dad ir anen, ni de vegnir anō, ni express ni per schabetg. Enqualin veva observau quei e fageva nuota curvien: ei savevan gie co ei steva dad omisduas vards . . .

Mintgaton, cur che la de Brulf ed il de Turatscha devan egliadas d'amur e stevan filau in sper l'auter sil baun-schletra, midava il Giachen Martin colur e vegneva tut mellens. — E dalla rabia ch'el veva, dev'el cun la missla sur siu pauper tguli giu, che quel bunamein scurentava sur las schletras avon el. Quei vevan plirs observau ed ina manegia siper siu bugau; „Pauper tguli de Mistral Martin, che sto star o las fridas per la Marionna ed il Sep . . .!“

Pli spèrt che patertgau arriva la stupenta schlittada orasum Siult, nua che la bellezia contrada de Mustér sesarva sut lur peis. Tgei bellezia mai-vesida! Pli biala che tuttas descripziuns della praula! Tut ils egls, perfin ils amurai, beibau en tratgas stendidas la bellezia nundescrivibla della carezada vischnaunca de Mustér. Nna sin quest mund dat ei enzatgei pli bi ed elevont che Mustér da Siult anō? Mustér, quella foppa amureivla, semnada cun vitgs ed uclauns ed embellida cun baselgias e capluttas; Mustér, quella buccada paradis, tschentada sin quei maluliv bi mund. Mustér, cun siu Brulf, la pédra de tut ils uclauns ed uclivas della biala Cadi!

Pli datier de casa e pli rapid che la legra schlittada sgola atras ils vischinadis. Buca smarvegl, sil retuorn eis ei la spusa ch'interessescha la glieud! Ina matronna de Segnes manegia siper ina partida cumars: „Las mattauns de Tujetsch han calamita! Ed ei sedi buca per nuot: Cavals e mattauns san mai nu'ei laian lur ossa!“

Ed in'autra sissu: „Oh, ils de Brulf san beinuonda nua ils pelischs han ils narunchels! Daners e cultiras! gl'auter quenta pauc!“

Ed ina cun egl bass, stada ina ga de Tujetsch, replica tschaghignond: „Mû tgeï vut ins è dé co? La spusa è andretg e sch'ell'o aun dublonas el barlac, s'ella dublamain tgara! Ils de Brulf son bégn avunda tge magliac e magliac dat ladretsch — e tgi less pretiander tg'el cuntrari fuss meglier?“

Duront che quellas veglias ed auters rots pli gronds e pli pigns filosofeschan aunc ditg sur dil haver e nunhaver, ei la ventireivla schlittada ida da sumada da Peisel vi, sur Fontaunas a Sontga Gada, per sumgiu Salaplanna a Sars e da leu giuaden cun tutta furtina sur la punt Sonduritg encounter Brulf.

Gl'entir Brulf ei mo ina marveglia! S'ella biala? la Tujeschina? S'ei mo ina tramosa malgenglia, ni ina frestga gustusa giuvnetta? Ch'ella vessi casa e clavau ed in tschalerun plein mignuccas, saveva Brulf gia daditg. La

matta sezza vevan mo paucs viu entochen oz e quels mo alla bahuta, onn de s. Placi, amiez la prozessiun cun zacontas autras Tujetschinas. Entgins pretendevan ei seigi ina stagna, beinnutrida e vestgida, plitost cuorta sin comba e bunamein nera en fatscha; auters vevan viu ella meglier e fatg o la tschontscha, ei seigi ina biala, de colur sco latg e vin; ina sperta, plitost liunga e de gati gustus che talenti . . .

Uss eran tuts ord las marveglias; la spusa plai a tuts grad leu. Ella vegn salidada e complimentada da tuttas vards e siu modest dar il tgau ad in e scadin e sin tuts mauns plai e tschenta ella immediat sil scalem de simpatia generala. Il Gion Battesta, entend la bunaura, aulza loschamein siu tgau sur la gronda raspada, dat il bratsch a sia spusa ed envida tut ils presents d'assister a sias nozzas en la caplutta de S. Placi e S. Sigisbert, nua ch'il pader de S. Gions spitgava gia ils spus.

Enzinna e tut regulau han ins aunc distribui la reha spenda, che spus e spusa han dau en fuorma de cadisch ed ieli-semmlin als paopers dellas uclivas vischinas. Ed ussa serendan ils nozzadurs ed envidai, in dèl per casa digl entir Brulf, en casa paterna de Gion Battesta tiel gentar de nozzas.

La malura va anen

Il gentar de nozzas ei stau in past de nuir: gl'emprem ina suppa de fava e giutta d'in fried delizius de grugn-piertg, buca memi dira e buca ton rara, grad dretg. Quella ha fatg bien funs; epi han ei dau il fortèm nuorsa, in entir tschanc, in mo d'in onn, in de carn tschut, zugliaus en ina bufatga reit grass d'in gust de nusch, ch'unscha ils gnocs e baguos e dat talien alla liua. Secapescha ch'igl excellent fortèm ei vegnius gidaus suenter pulitamein cun in daguot dil pli fin vin vuclin, che formava steilas spemusas ellas bialas miolas blauas de tachels alvs.

Sin quei han ins fatg in paus, epi han ei surviu groma tratga, accompagnada da péra tosta, cotga levet egl agen suc pulitamein dultschs e migeivels. — Per far setschentar quei dultschem ed impedir il scufflem, han ins cuvretg ei cun ina buna masira vin, che ha lu capeivlamein leventau ils patratgs, destedau la fantasia e snuau il marmugn al pli plaun metafun. Ch'ins ha purtau „vivas“ sils ventireivels spus, ch'ins ha festivau els e profetisau in legreivel avegnir, benedius d'ina gronda figlialonza, secapescha da sesez! Oraturs, e buca mo de quels della bialaura, ha ei dau in'entira partida! Scadin ha giavischau mo il meglier e mintgin ha saviu dir enzatgei auter. Tsches-sada plaunet l'eloquenza, ein ins aunc sesi ditg e liung sper las bialas miolas, emplenidas cul tgietschen legreivel ed ha plidau tgi de quei e tgi de tschei: da bunas e schliatas fieras, dad onns de fretg e de miseria, da bunas partidas e da maridadas sbusaradas, dad onns cun nevadas e scartezias de fein, da permaveras tumprivas, da bovas e lavinas e nauschas malsognas. Enzaconts vegls giu sper la gronda pegna-scalegl han perfin entschiet a raquintar dallas

strias de Soliva e dal striegn sillla Garvera, che fughi aunc ozildi, cunzun las quatertempras.

Uras de perver ein ils biars finalmein levai si e serendi encunter casa .. Denton vegn ei fatg preparativas per la tscheina de mats e mattauns, ch' eran medemamein envidai dals spus, e prendevan oz comiau per adina da lu „iert de giuventetgna“.

* * *

Ei fa da brin. Tscheu e leu vesan ins sin vias e streglias de Brulf dus a dus e pèra sin pèra a serender encunter la casa dil Gion Battesta e sia spusa. Fagend vonzeivi pli stgir che brin vesein nus aunc in mat ad end enviers la casa de Mistral Giachen de Brulf. El para de haver il battacor e pli datier della casa dubla ch'el vegn e pli vess che sias combas tilan suenter ils peis. Avon esch-casa, sin plattas, seretegn el in mument avon ch' alzar il spluntè de mesch en fuorma de cavazza-uors — e lai lu finalmein dar quel, plitost lev, ch' ei strusch rebatta atras il liung zuler. In amen, e sin esch stat Mistral Giachen, nauschs e burrius e cun in biultsch, sc' in diu offendiu. El di ni plaid ni miez e Sep Antoni de Turatscha stat cheu sc' in murdiu penderliu, ch' ha emblidau de sbassar il tgau e far la supplica usitada. Stend Mistral de Brulf aunc adina cheu semigilonts ad ina statua de crap, vegn il pauper ménder de Turatscha pli e pli trubistgaus — e laguota tut vid. El sa far nuot auter che star eri e spitgar, che la statua senz' olma sonderschi sur el en . . .

Mo Mistral Giachen ha buc el senn de piarder temps cul „barun della buorsa vita“ e di perquei aschi criu e beffigiod sco pusseivel:

„E cun tgei astgass jeu survir il giuncher de Turatscha, sch' igl ei lubbio?“ Sep Antoni balbegia, fagend breigia de stuschar sido il filuc, che vul e vul buc!

„Signur Mistral, astgass jeu supplicar vus per la lubientscha de schar vegnir questa sera vossa feglia, dunshala Marionna, alla tscheina de mats e mattauns? Ella ha giu la buontad de schar seser mei oz sin sia schletra, mond nus en Tujetsch per la spusa . . .“

„Mo mirei tscheu nies barunet dil casti senza finiastras! Per Sia Grazia mateiche mia feglia fuss grad dretg? Hm? Ti giuncher dil tgil plein deivets! Fai che ti vegnies naven de mia casa... e che ti laschies cumbien mia Marionna! Lezza ei buca cheu per far termagls cul barun Lidinuot della ruina de Turatscha! Has capiu? ti narrun della testa tschagrun!“

In sbat igl esch ed il Mistral ei svanius. Sep Antoni stat cheu, sco sche el vess piars la schienscha. El vegn strusch de semenar entuorn, aschi pessonta e mezmorta schai l'entira peisa de siu tgierp sin sias combas tremblontas. Havess el buca dau ina rabiada murdida sillas levzas, fuss el daus en dies da scalas giu.

Ha! Tgei sgiginada radicala! Tgei frida mortala a sia fantasia, ch' era il davos temps sin permanenta bialaura! El senta ina tschuncanada ella totona

ed ina zuncagnada ella schenuglia, ch'el bunamein vegn en brauncas. Mo gest quei mument il pli critic sburfla siu saung buglient tras las aveinas, che meinan la veta ensi, e sur siu frunt neu sebulschian duas grossas aveinas, che debrastgan sur las survintscheglias giu en fuorma de ragischs fermas e solidas. El ei pusei dominè da sesez e semeina sveltamein encunter Turatscha, il tgau ad ault ed il pèz en cal, sco sch'el havess de lutgar cul pli nausch inimitg. Mond sut las finiastras della casa vi, sesarva ina de quellas e Marionna mir' ora, clamond suenter:

„Sep Antoni, jeu hai udiu tut; perduna al bab per amur mia. Ti sas tgei nus havein empermess oz in a l'auter denter Garmischeras e Bugnei! Tia Marionna ceda mai; mia carezia ei stateivla sco'l sulom dil casti de Turatscha . . . e sin gleiti seveser . . .“

La finiastra sesiara e Sep Antoni ha mo aunc temps de dar in'egliada, che di tut quei che Marionna sa giavischar . . .

El ei strusch entadem il vitg e semanaus giuaden en la senda de Turatscha, ch'in auter mat, gatti de giuncher perfetg, ascenda cun pass arrogant ils quater scalems-crap, che meinan agl esch-casa de Mistral de Brulf. Quei schani ha neginas retenientschas! El peggia per omisduas ureglas alla cavazza-uors, aulza quella tocca cuppa e lai dar cun fracass il spluntè, che quel rebatta en zuler, sco ina tumplanada sin ina sulada.

Quella ga ei la Marionna pli sperta; ell'arva igl esch e stat tut da freid sin sava, sco gl'aunghel della bibla cun la torta sigl esch dil paradis! Giachen Martin ei buca schenaus ed aunc meins embrugliaus. El aulza sia capiala de giuncher, fa ina reverenza de slonsch arrundau e tenend la capiala sur siu cor, di el en in tun mieivel e curteseivel, sco sch'els dus fussen adina stai buns amitgs . . . dapi il temps de rassa enneu:

„Buna sera, Marionna, jeu hai l'honur ed il plascher ded envidar tei questa sera sco signura tier la tscheina de mats e mattauns. La cusarina Zeia ei vegnida empau stauncla de nossa schlittada e sa buca vegnir. Perquei selubeschel jeu d'envidar tei, cun la ferma speranza, che ti detties buca canaster. Jeu fuss tut incantaus dall'honur . . .“

„Jeu buc, miu stimau vischin! Ei dat certas statutas e fuormas, che perfin il Mistral de Bugadias sto respectar, silmeins entochen ch'il tscheiver ei ora . . . Ina de quellas pertegn vossa bugadada Catrina de Plaunca . . . En quei cass sund'jeu schizun obligada, sco Mistarlessa de Buania, de defender il dretg de Catrina e de far attents vus sin vies duer enviers la compagnia ed enviers vossa matta. Ordinaziun ei ordinaziun e cheu dat ei negina mutaziun!“

„Hahaha . . . sche quei fuss buca de rir de schluppar. Sco sch'jeu astgass buc envidar quella ch'jeu vi; statutas vi e statutas neu! Haha . . . Marionna, ti fas mo spass . . . Ni fuss ei forsa ver, ch'il Barun de Tschagrun hagi sturschiu a ti il tgau, ni meglier detg: tiu bi culiez . . . sco ei vegn detg? Hihaha, lu possi far bein, dunschala Marionna!“

„Momo! tgei creanza — il fegl dil Mistral Martin! Propi de giuncher e d'aulta condiziun! Ton che la Catrina fuss pia mo buna per certi regls de — rapina! Na, engraziel per la noblezia de tala natira! Seigies salidai e mei avon autra escha, sche vus respecteis mo aschia tradiziun e statutas!“

Cun quels plaids siarra ella igl esch avon il nas al fitgau arrogant e lai star el tut persuls en sia entira ortgadad.

* * *

Ina tala impertinenza haveva il Giachen Martin aunc mai entupau, mo la finfinala havev'ei rebattiu ord gl' uaul sco'l veva clamau viden e sch'el vess giu in tec giudeci, havess el stuiu dir a sesez: Ti meretas! Culla Marionna eis ei finiu! A quella vegnas ti mai pli a pèr; ella vala tei tschien ga! Mo igl ei sco gl'ei: la fitgadadad ei l'energia della tuppidad! E bia depli che lezza „vertid“ ed aunc ina buna purziun quet vitier, haveva il Giachen Martin buc artau da ses vegls. E perquei cartev'el en sia arroganza senza confins, che dunschala Marionna seigi destinada mo per el e per negin auter; vegli ni nunvegli. De quei er el aunc pli perschuadius dapi lezza medema sera, ch'el veva entupau Mistral Giachen. Havev'el buca s'excusau pervia dil caprezi de sia Marionna? —

Alla tscheina de mats e mattauns vev'ei dau enqual absenza, ch'ins veva encurschiu recentamein: La Marionna ed il Sep Antoni eran buca stai; era il Giachen Martin e la Zeia buc ed aunc meins la Catrina de Plaunca, ch'ins veva dapi il tscheiver de Brulf ensumma strusch viu pli. Quellas absenzas egl iert della giumentetgna de Brulf vevan dau caschun a tschontschas suspectusas. Certinas pretendevan quella sera: la Catrina seigi buca bein en uorden dapi il tscheiver; ella stoppi render mintgaton, mondi a pusinond, midi traso colur e seigi perfin semidada en fatscha. Il Giachen Martin hagi survegniu in grond e bi canaster dalla Marionna; mo il schani seigi aschi tschochs, ch'el sappi nuota distinguere pli denter in canaster ed in matg de parada. La Marionna hagi survegniu la cunzina de rumper cul Sep Antoni de Turatscha. In nuegl dubel de trentadus mondi buc a prau cun las caglias-coller de Turatscha. Il Sep Antoni seigi vegnius visaus da Mistral Giachen de spargnar il batter via da Turatscha a Brulf; quei seigi e resti vias puleinas! Las mattauns stevan mal per dunschala Marionna, ch'era — schebein de niebel — ina bun' amitga de tut las de Brulf. Ed ils mats deploravan il Sep Antoni, ch'era in stupent compogn en tuts graus. — —

Pilvermo, quella medema sera vev'ei dau ina bufatga scadanada sin stiva biala de Mistral Giachen de Brulf! Cuort mument suenter ch'il bab veva beneventau naven il Sep Antoni, e la Marionna il Giachen Martin, entra il bab en stiva, nua che Marionna seseva sper la fenestra e filava. El pren ina sutga, sesa giu sper sia poppa e di, sesfurzond de tener il tun patern:

„Marionna, jeu hai de tschintschar cun tei oz enzatgei fetg impurtont e serius! Ti has aunc strusch scheniv onns . . . ed has sco jeu hai gia viu e

sco l'entira vischnaunca vul saver, ina tappa amicezia cul barun de Turatscha. Ti eis sedepurtada il tscheiver de Brulf sc'ina tschuetta; has fatg l'inamurada avon l'entira giuentetgna de Brulf; has viu mo il de Turatscha ed offendiu il Giachen Martin e cun el er ils ses, nos megliers vischins. Sin mias objecziuns e quellas della mumma pervia de tiu secuntener quella sera, has ti dau mo nauschas ed enstagl de prender a pèz nossas beinmanegiadas admoniziuns, has ti balestrau sc'ina stranzla senza turpetg e giudeci. Ti has envidau il Sep Antoni de veginr cun tei en schletra a Sedrun; has fatg fers sin via ed aschi aviartamein avon l'entira schlittada, che tut tschontscha de tei da Cunel entochen Pardomat. Questa sera ha tiu „muronz“ . . . perfin giu la gagliardia de veginr en casa per carmalar tei giudora. E cu jeu hai dau d'entelir ad el, ch'el hagi sbagliau igl esch, eis el staus aschi perpletgs, sc'in pesch o sil schetg . . . Quei fuss denton aunc ina, mo la pli gronda impertinenza ei la maltschecadad, che ti has astgau far cul Giachen Martin! El ha raquintau a mi tut ed ei zun permalaus. Mo vinavon aschia, Marionna, e ti procureschas cumpleina zanur a nossa casa e famiglia. Jeu hai adina cartiu de haver ina stupenta matta, la megliera en tuts graus ed ussa dattas ti talas degretas a bab e mumma ed a nossa entira parentella. Quei havein nus mai meritau, ni tiu bab ni tia mumma e l'entira casa buc! Has capiu?“

La Marionna ei sgarscheivel pauc commovida dals plaids de siu bab, che ha sesprau de dir tut en in tun aschi migeivel e diplomatic sco pusseivel. Ella aulza il tgau, tegn la roda e di ruasseivlamein, mirond da curascha en fatscha al bab:

„En tes eglis fuss jeu pia ina tschuetta, ina stranzla e sai jeu tgei, perquei ch'jeu sun stada tscheca e da buna fei cun miu bugau, ch'ei en scadin grau in mat endretg e scoiauda. Entochen uss hai jeu fatg nuot dil schliet e sche la glieud tschontscha, sch'ei quei a mi gest tuttina; jeu hai buna cunscienzia ed astgel mirar els eglis a tgi ch'igl ei!“

Il bab crei che ses plaids hagien effectuau sco ei era maniau e di perquei aschi curteseivel sco pusseivel:

„Hagies buca per mal, sch'jeu hai dau a ti dalla tschuetta e stranzla, mo fetg prudent ei quei che ti has fatg buca stau; ins sto mai far parer de quei ch'ins ei buc. Mo la finfinala sund'jeu cuntents d'esser sbalgiaus . . . cuntut che ti has de far ulteriuramein nuot cul de Turatscha. Denton giavisch jeu, che ti detties mai pli caschun a tschontschas tuppas, malfundadas. In bien num vala tut ed ei fuss bein donn e puccau, sche dunschala Marionna, la feglia de Mistral Giachen, vegness per las buccas muort siu agen levsenn, senza raschun e mal art! Ti capeschas mei e sas co secuntener dacheudenvi — epi lein nus schar la caussa sco sch'ella fuss mai stada! Endi?“

„Car bab! Hagies buca per mal, mo jeu stoi dir a ti, ch'jeu seigi tia feglia q. v. d. ch'jeu hagi mai aunc fatg parer de quei ch'jeu sun buc. Sche jeu hai mai pudiu ver ni ferdar il Giachen Martin, sch'ei quei buca mia cuolpa — forsa era buca tut la sia. Denton less jeu dir oz clar e bein e tut

ademplat: Cul Giachen Martin dil Mistral de Flurin buca mulestei me! Schebi buca veglia, sund jeu tuttina schilunsch, ch'jeu sai mezza per tgi sedicider in di — e ch'igl ei buca pil fegl dil Mistral de Flurin schei per detg e quei per ina e peradina. Quel hai jeu mai pudiu ver, gia da pign ensi buc, malgrad tuttas emprovas d'ina vard sco da l'autra!“

„Momo, mirei tscheu nossa regina! Il Giachen Martin ei matei memi pauc per ina sabella sco ti? Per plascher a ti, sto ei probabel esser in barun e sch'ei fuss era mo in d'in casti senza fenestras . . . Dieunuardi, tgei matta de condiziun, ch'il Mistral de Brulf ha!“

„Barun vi ni barun neu, mo ton sco'l giuncheraster vit, tgiemblaus tocca sum cun spema e quet, vala il pauper mat de Turatscha tschien e melli ga! Per far cuort e dir tut: jeu sundel vossa feglia mo tochen schar vender — e buca pli lunsch! Quei ditsch'jeu nuidis, mo igl ei meglier de dir ussa, che pér suenter la vendita!“

„Ha! tgei arroganza maisudida! Per far cuortas, ti schubelia: tias lunas vi jeu scatschar; crei a mil! Ed in parlèr, e sch'ei fuss perfin il de Turatscha, marida mia feglia mai e pli mai!“

E segliend si dalla sutga sc'in sbier e dend cul pugn giu per la meisa: „D'oz envi scammond'jeu a ti de tschintschar e far patgs cul de Turatscha. E che ti bein sappies: scatscha quellas lunas de mattatscha malmadira, ni che jeu vegnel a scatschar ellas radicalmein!“

E sc'in suffel vi e dad esch ora.

Marionna aulza loschamein siu bi tgau, cotschnius in techet de sontga curascha, e mirond tras la fenestra suls tetgs de Brulf ora, contemplescha ella cun grond desideri la biala casetta de Turatscha, dorada dals davos radis dil sulegl della sera.

* * *

Dapi la sbarrada de Mistral Giachen de Brulf cun sia poppa Marionna, er'ei vargau dis ed jamnas. Mesacureisma ruchegia cun la dumengia de trer schibas, in di de gronda legria pils ménders de Brulf e Casa-Valentin. Quels eran stai pliras ga giu Rein e vevan pinau in ogn, in aschi uliv e pauc sromau sco pusseivel, in d'in bestet giuven de circa ina quarta grossezia. Orda quel han ils mattatschs e ménders resgiau schibettas de circa in det grossezia cun ina rusnetta enamiez. Sper la rusna han ei tagliau quellas pli grossas, viers il tscherchel dulau ellas pli e pli satel. Cura che las tschereschas ein stadas turridas e la péra lentga bein tosta, han ils ménders mess a seccar schibettas sin las grondas pegnas-scalegl, sinaquei ch'ei seigi gie tut bein pinau e rugalau per la dumengia de groma. A Brulf, en casa dil cauvitg Sigisbert, eran dus ménders stai seras ora vid il ferviar vers e remas sco per accompagnament de scadina schiba e schibetta . . .

Finalmein arriva la sera daditg desiderada. Gia il di avon han ils ménders de Brulf purtau vi sil fistatg dadens Casa-Valentin aissas cuortas e liungas per formar ils sempels palancaus amiez la launca „Prau Valentin“, osum

il biét sur Summa-Brulf. Ils paucs mattatschs de Casa-Valentin han runau neutier buna stgeina secca e construiu il caset per il fiug.

Denter stgir e clar vesein nus ina pulita partida ménders bandunond las vias e streglias de Brulf. Scadin porta ina lontscha-coller sin la schuiala dre-tga, ch'ei bufatgamein grossa al mantanè e successivamein pli satella tochen o'l spitg. Sur la schuiala seniastra giu, entuorn il pèz, porta scadin in'entira corda schibettas, che tunan de sec e suéran ded ogn. Suenter el's vegnan in tschancun plinengiu tras la neiv, dil trutg si, ina entira partida mats e mat-tauns a paterlond e riend a tarlahond e cudizzond. Era dunschala Marionna ei presenta. Ella ha già cattau adagur siu Sep Antoni, che traversa tut persuls la punt de Brulf e dat davos Crusch si encunter gl'uaul Valentin. La legra compagnia ei gest arrivada ora sil fop amiez plaunca, nua ch'igl ei usit d'assister al better schibas, ch'ei siarra notg e las empremas flomas dil caset schloppgian tras il silenci della notg. Tgei misterius cunfar entuorn entuorn il caset! Tgi va e tgi vegn e tgi tegn la lontscha culla schiba el fiug. Vonzeivi vesan ins a sclarend las pintgas rudialas osum las lontschas, tschen-tadas sils pigns palancaus. Ed ussa resuna in griu unisono ord 20—30 buccas:

„Hoio, capazu, furnitè!“ e rebatta neuvi dallas plauncas Chischliun tras la notg. Quei ei l'enzenna dell'entschatta.

Igl emprem smeina duas treis ga sia lontscha cun la schibetta tras l'aria en fuorma ded artg, ch'ei sbrenzla e flammegia — e lu cun slonsch admirabel sur l'aissa vi, ch'ei tgiula, fagend via brastgonta tras l'aria. Tgei bellezia via tarlischonta ensi, ensi, epi successivamein viadora, engiuviards, describend artgs ed artgs in pli bi e sclarend che l'auter. Giu'l fop audan ins ord tut las buccas il clom plein smarvegl:

„Oh, tgei bellezia schibetta!“ ferton ch'il tilader de quella cloma vido, che tut auda:

„O, schiba, schibetta, ti biala!

Per Marionna, la cara dunschala!“

Dunschala de Brulf ei tut incantada de quella honur e schizun commo-vida, udend ella uss ils bravos entuorn ella e leusi denter ils ménders. Gest quei mument arriva Sep Antoni neusi sper Marionna ed exprima siu plascher per la biala schibetta, dend il maun alla cara. Mo strusch era quell'emprema schibetta stizzada ella neiv, ch'ina secunda, bunamein aunc pli biala, suonda accompagnada cul versichel:

„A Sep Antoni de Turatscha la biala schibetta,
ardenta sco l'amur de sia cara spusetta!“

Tgei honur per el e medemamein per sia cara Marionna! Quellas duas empremas schibettas han senn e muntonza e prendan partida ...

Dils presents ein la gronda part mattauns e pli ch'ina e pli che duas zappetschan malpazientamein, spitgond las schibas, ch'han aunc de vegnir, per-tgei quellas muntan sco las van e crodan: ventira, sventira; amur, zanur; sulegl e brentina per veta duronta. Negin che sa dir ordavon, co la schiba

va, co la sclarescha e finescha; mo gest quei fa la sort dils clamai! Ei dat schibas tarlischontas, schibas barschontas, schibas debrastgontas, schibas stellidas, garschlidas! schibas stetgas e stezzas; schibas sclarentas sco'l sulegl, schibas raras... schibas caras...

Suenter quellas empremas propri bialas e significontas schibettas suonda in'entira sfraccada: bialas e marcortas ed empau de mintg' uisa, accompignadas de strihadas e risadas. Quella della Mengia, ch'ei pauc tarlischonta vegn rimada e clancada:

„La tritta schibetta per Mengia Camiu!

Tegn, o tegn tiu Toni futiu!

E quella della Rusetta de Runtget, ch'ei tut rodunda ardenta, survegn il verset:

„La biala schibetta per Rosa Rusetta;
rodunda rodundiala, biala sco la diala!

Ina legra risada rebatta tras gl'uaul Valentin e contonscha Runtget, nua ch'ina matta tut rodunda sin fenestra po aunc distinguer ils dus plaids: „Rusetta... diala“. Ed ella stat mal de buc esser presenta a Fop la Crusch...

E puspei ina tarlischonta sco la steila de Bethlehem, dedicada:

„A Marieva de Valtgeva,
spusa famusa della Stalusa!“

Safermust co la Marieva stat sils pézs dils calzers, co l'aulza la cresta e tarlischa sc'in pivun! Ina vischina manegia riend siper ella:

„Ina schiba sco quella ed in verset de tonta ventira ha num vus e vul lu neu cun groma tratga!“

„Secapescha, fa la Marieva, e patlaunas neghentadas en pischada leutier, aschi ditg sco ei pon“...

E lu puspei ina, ina biala all'entschatta, mo debrastgonta alla fin:

„A Martina Cabialaveta, la biala schibetta;
a siu bi — ed a tutta tschella suéta!“

Martina po rir da bien cor; la schiba ei gie stada biala per part e splenduronta; siu Placi encountercomi fa bucca ded asch... matei pervia de „tschella suéta?“ —

Vonzeivi suonda ina schiba rara, bunamein stezza, che fuva gl'emprem, seglient sur l'aissa, fiug e floma...

„Ina schiba flamonta per Catrina de Plauncas!

Fai po adatg! Dai buc en brauncas!“

Strusch o quels plaids, la schibetta ei curdada e stizzada. Mats e mat tauns miran metamein in sin l'auter ed ein leds, che la Catrina ei buca presenta. Il Giachen Martin senta la tucca e capescha il silenci. El mira da nausch si encounter Casa-Valentin, dat aunc in'egliada sprezonta sin Sep Antoni, che steva sper Marionna — e s'absenta cun pass rapid da Crusch giu e (senza ch'enzaghi observi) sper la punt de Brulf en...

Lu suondan aunc in'entira partida schibas de tuttas uisas: Mariartha, ina sc'in tschafun tratgs ord pégna; Culastia, ina sc'ina candeila perpetna; Castgina, ina sc'ina spina de brastgas; la Cathumasch, ina ch'ei ida en duas mesaglinas e la Mariurschla de Latis, ina ch'ei ida en sis, tarlischontas sco las steilas dil sogn parvis . . .

Mintga matta alla qualá ins veva dedicau ina schiba, era loscha e bi cuntenta, sch'ei era stau in tec in tec fiug e buca mo de quels tgiagiarars. E co selegra enqualina, sch'il verset e la rema van a prau cun giavischs zuppai, cun speronzas, cun l'amur naschenta e cun deletgs pli perfetgs. Mo paucas ch'han survegniu negina schiba e quellas havessen engraziau cun mauns a Diu, sch'ei fuss stau era mo ina stetga e stezza; zatgei fuss ei aunc adina stau, mo nuot era veramein pauc. Aschia vevan quellas talas gnanc caschun d'envidar ils ménders tier groma e patlaunas, ch'era tuttina il principal. Mo tscheu e leu ha in'u l'autra de quellas emblidadas tuttina anflau il caraun ed envidau enqual mat tier groma e patlaunas, er ei gie tut pinau e restiau entochen sin sbatter la groma!

Ch'ils mats e mattauns de Brulf han puspei giu ina biala sera de solaz, secapescha da sesez. Patlaunas e groma munca' ei buc a Brulf ed aunc meins il humor. Tscheu e leu han las brastgas dellas schibas entschiet a cuar, entschiet a far burniu e tgi less snegar, ch'ei detti buca fiug in bi di? Tier ina e l'autra veva la schiba ardenta puspei envidau quei ch'era stez e fugau quei ch'era ton sco stetg e stenschiu. E quellas che vevan survegniu mo schibas raras, seconsolavan cul patratg: Pli bugen rar, che forsa sebarschar!

* * *

La Marionna dat era groma e patlaunas a treis quater ménders, ch'ein vegni giu da Casa-Valentin e sereparti in rot tscheu ed in rot leu sin las casas dellas mattauns. Ella haveva giu in hazer plascher cul bi verset e perquei fatg bien culs tiladers de schibas. Ils schanis han denton in stoda respect ded esser hospes en casa de Mistral Giachen ed astgan buc ual schar ora las cornas, sco ei vessen bugen. La groma ei dultscha e buna e las patlaunas grulas e tuttavia buca cutas — e tuttina maunca zatgei! Tgei savevan ni els ni Marionna. Deriv'ei dalla schenadedad de quels ménderets, che vevan aunc mai mes pei en casa dil Mistral, ni dal remarcabel secuntener de Marionna, ch'era tondanavon malruasseivla e che mava e vegneva traso e fuva tut distracta? Seigi tgei che vegli; il humor vul nuota leu. Essend els aunc envidai tiella Mathilda dil Placi, s'excusan ei beingleiti e van . . . suenter aunc haver mess ina patlauna perin el sac dil tschiep.

A Marionna ei quei malemperneivel, mo da l'autra vard eis ella cuntenza ch'i ein naven. Tgei ha ell'era pomai? Ella sa sezza buca declarar sia permanenta malruasseivladad, che catscha ella d'ina stanza en l'autra, d'on cuschina sin compras e da sin compras giun cuschina, traso e senza retegn. Il davos sto ella perfin tochen avon casa, schebi ch'ei era tard ed ils de

casa tutt a letg. Oraviert sin via schelada, ell' aria frestga della notg, senta ella a dend siu puls sc' in marti encunter tempras e canvialas. Tgei forza nunveseivla catscha ella dal vitg ora encunter Crusch? Ella ni vesa las stivas envidadas sur e sut via, ni auda las legras canzuns dils ménders e mattauns, che penetreschan tras escha e fenestras serradas. Ella sto ir ad in ira e traso pli e pli spert. Essend o la Crusch, nua che la via descenda pli rapid encunter la punt de Brulf, cuchegia la glina pleina ord ils nibels e sclarescha l'entira foppa, il Rein, la punt e la senda che meina dalla punt de Brulf da tschella vard si encunter Turatscha . . .

Tgei surpresa tuttenina! Ell' emprema storscha, ual sur la punt, da questa vard, entaupa ella il Giachen Martin, che vegn tut a buffond sco sch'el fuss fugius d'enatzgi. Quell'anetga s'entupada da mesanotg, en quei liug ed en tala irritaziun, retegn il saung ellas aveinas ded omisdus. Giachen Martin ei buc el cass de far in pass pli e la Marionna stat medemamein eri, mirond cun egls gros e stui sin il mat dil Mistral, che stat avon ella tut de tratsch, tschufs naven dal pèz entochen schenuglia e culs mauns plein sgreffels e tacs de saung. Giachen Martin encorscha immediat, che la Marionna ha observau sia comparsa suspectusa. El fa da schenau e di — senz' esser dumandaus: „Buca peggia tema, Marionna, jeu sun aunc staus dabot si Sontget e mirau co'ls de Chischliun, Faltscharidas e Capadrut han bess schibas dalla Furtga giu. E vegnend da prescha da Plaun de Haida giuadora, sund jeu selischnaus, vegnius en brauncas e sesgarflaus bravamein . . .“

La Marionna sa buca tgei rispunder, mo ella senta grad leu la manzegna, s'irritescha sil pli ault e fagend in sbargat furtinus sper el ora, cloma ella suenter: „Manzaser! Miserabel, che ti eis in! Tias manzegnas vegnan aunc oz el clar e sch'ei gl'ei era mesanotg! Sin la senda naven dalla punt entochen Turatscha peglian tias manzegnas cuorta fin; ti miserabel schani!“

Ussa cuorra Marionna senza mirar anavos; ell'ei segira, ch'igl ei schabiau zatgei cun Sep Antoni, ch'era ius la medema via per esser pli spert a ca-sia. E pilvermo! Marionna era buca secuglienada! In tschancunet avon che vegnir si sur la punetta, che meina sur il Rein della Val d'Acletta viassi Turatscha, observa ella enzatgei sc'in zugl sut la senda ella neiv. Essend la neiv ed il glatschiu grad su scarsaus tocca tiara ed igl ur digl trutg scurnaus sul rieven giu, ha ella buca bien saung, dat in'egliada surengiu e distingua ord quei magliac ina fatscha tut alva sco la neiv e senza enzenna de veta.

„Quei ei il Sep Antoni!“ dat ella si in griu penetront tras carn ed ossa e stat gia enschanuglias sper el giu. Per l'amur de Diu! tgei fuv'ei era succediu? Sep Antoni schischeva per tiara sc'in miert, las combas tratgas ensemble encunt'il venter, mureri senza schienscha. Marionna cloma el per il num. Negin success! Ella tegn il maun encunter il frunt. Freids sco la mort! Ella stat giu cul tgau encunt'il cor. Ins schess che quel dess aunc de quei levet! Ella fruscha ils mauns, las gaultas, cloma pil num, zaccuda levet. Sep

Antoni ei aunc adina senza schienscha. Ella cuorra spert vi Rein, grad speras, per ina palma-maun plein aua e bogna egls e levzas... Ed ussa schess ins, ch'el arvess ils egls... El viva e revegn plaunet sco ord in profund siemi. Ella bogna era las tempras e vesa, vulvend il tgau levet sin tschei maun, ch'el piarda saung ord ina plaga sur l'ureglia. Gest sil precint de lavar giu il saung, che cula aunc in techet e ch'ei per part encugliaus entuorn l'ureglia ed els cavels, arva Sep Antoni ils egls — e fa ina smarvegliada sco aunc mai en sia veta. El crei de semiar, siarra puspei ils egls e para de sedurmentar. Marionna va puspei per aua, bogna danovamein levzas e tempras ed ussa serevegn el diltut:

„Siem' jeu mo... ni... eis ti propi... ti... Marionna?“

„Jeu sundel; seigies po ruasseivels... ti eis ametsch! Mo di, miu bien Sep Antoni, tgei s'ei pomai era schabiau cun tei? En tgei situaziun che ti eis! Eis ruclaus e sefatgs mal, ni co eis ei iu...?“

„Ah, ussa seregord'jeu... Anson... jeu sai buca propi cu... Bein, ussa sai jeu, cu jeu sun ius naven da tei sil Fop... e vegnius da cheu si, per ira a casa, hai jeu survegniu in crap en ina tempra, ch'jeu sun daus enschanuglias. Ei era vegniu tut stgir avon ils egls — e cu jeu hai vuliu star sin peis puspei, ei in um seglius ord igl stgir... leu (el muossa vi si cul maun); ei daus a dies a mi, pegliau entuorn veta e vuliu stermenar mei sul rieven giu; mo jeu sun sedustaus schi ditg sco i ei iu... e suenter sai jeu de nuot pli tochen grad uss, che tistattas avon mei.“

„Ed has ti buc encunaschiu igl um?“

„Buca scoiauda; mo enaquella ch'jeu sun ruclaus cheu surengiu, hai jeu quittau d'udir la vusch de Giachen Martin, schend: Ussa pér a crapa, ti putana...! e suenter nuot pli tochen ussa, che tistattas avon mei... ni füss ei forsa mo tiu spért? Marionna?“

„Na, seigies po ruasseivels; jeu sun cheu da tgierp e da spért... Ti has viu uonda; igl ei il Giachen Martin, er jeu hai viu el; jeu hai schizun entupau il schani! Negin auter ch'el eis ei stau! El era tut tschufs de tratsch ed ils mauns perfin de saung. El eis ei e negin auter! Ti has nuota sbagliau!“

„Mo endi, Marionna, da co che ti eis cheu avon mei?“ El plaida pli e pli vess; ella vesa ch'el savess puspei dar vi da mauls e fa perquei in'enzenna ded esser ruasseivels. Marionna stat si, va puspei per ina palma-maun aua e dat en quella ad el. Quei fa bein... Sep Antoni vegn pli viscals; el peglia pil maun ad ella — ed ei ussa veramein perschuadus: igl ei la Marionna!

„Mo de co, che ti eis cheu, raquenta per l'amur Diu!“

„Gliez ei in legn, Sep Antoni, ch'jeu sai mezza buca declarar diltut... Dapi che ti eis ius naven da mei per ir a casa, sund'jeu stada traso malruasseivla; jeu savevel nuota tgei ch'ei füss, ni tgei jeu fiess, entochen ch'jeu hai buca cediad ina vusch nundeclarabla... epi vegnida per la medema via, che ti eis ius avon ina bun'ura. Ed ussa ch'jeu sun cheu ed anflel tei en quella

situaziun, sai jeu uonda e ti vegnas er a capir ... Tiu aunghel pertgirader ha menau mei; auter sai jeu buca dir.“

Sep Antoni ei veseivlamein impressiunaus de quella cuorta declaraziun. El sesprova de star sin ser, mo ei va buc... El dat anavos sc'in lenn e siua da manedel. Marionna vesa quei e gida sco la sa, mettend siu bratsch dretg sut il dies neu. El ei grevs sc'in lenn tratgs ord l'aua ed ella drova tut sias forzas per gidar el sin peis. Mo strusch en pei, ch'el segeina sin cupitgar e Marionna sa far nuot auter ch'embratschar el cun tutta forza e tener ferm, ni ch'ei fussen i domisdus sur il rieven tocca dem. Ei reussescha ad ella de tener e plaun plaunet, bunamein purtond el, vegn ella de gidar el sin la senda, nua ch'el sto puspei star giu, per buca ruclar de leu vi. El siua ch'ei tut daghira ed il saung ord la plaga cula, ch'in daguot spetga ca l'auter. Marionna vesa ussa clar e bein, che Sep Antoni ha ina nauscha, pri-gulusa plaga e ch' igl ei aunc ina damonda, schebein el serabetscha cun siu agid tochen si casa. Strusch puspei sin peis, continueschan ei la via, ch'ascenda pli e pli spuretg. Sep Antoni tahegia e Marionna sto ton sco purtar el — aschi fleivels eis el vegnius. Si sper la geina de Turatscha, avon che semanar dalla senda viaden els praus, dat el da leuvi senza schienscha, e fuss Marionna buca stada speras, fuss el ruclaus dalla plaunca giu el Rein. Ella caveglia el el segir e cuora spert puspei per aua.

Turnond si encounter el, catta ella adagur il pader caputschin de S. Gions, P. Cyrill de Pontoglio, che vegn aspramein dalla medema senda si. El veva assistiu ad in moribund o Murins e silsuenter priu la senda pli cuorta de Prau la Punt, sper Turatscha si, encounter Raveras e Catins, per esser pli spert a S. Gions. Tgei smarvegliada il pader Cyrill e Marionna han fatg! s'entupond gest el liug, nua che la senda de Turatscha va envi e l'autra ensi viers Raveras; el, vegnend cul brevier enta maun tut a buffond ed ella cun las palmas-maun plein aua! Il pader enconusch' ella sil fletg e di plein smarvegl:

„Ma ché, ma ché, dunschala Marionna, tgei dat ei pér da quellas uras ed en quest liug?“

„Dieus seigi ludaus, Segner pader, che vus essas gest fruntai cheu cun mei. Vegni dabot, vi leu (ella muossa cun domisdus mauns, tenend l'aua) schai il Sep Antoni de Turatscha en saung e plagas, ch'in malvugliu scele-rau ha caschunau. Vegni dabot el ei senza schienscha!“

„Ma, tgei vus scheis! tgei historia! buca pusseivel!?“

„Bein, aschi'eis ei, Segner pader.“

Els ein uss arrivai sper il pitgau senza schienscha, che schai per plaun sc'ina bara. Pader Cyrill intercuera il puls, il flad ed ei zun enperfetg vesend la plaga culonta de saung sur la tempra. Vegnius neunavon in mumentin, dat el puspei vi. Marionna entscheiva a temer; il pader vegn pli e pli serius ..

„Nus stuein purtar el vi casa e mirar de stinentar il saung immediat, ni ch'el sa esser della mort!“

La Marionna trembla sc'in fegl e damogn' ora ni plaid ni miez. Ella veva buca viu, ch'ei steva aschi mal cul Sep Antoni ed entscheiva a temer caussas per el. Il pader encorscha quei e di:

„Seigies ruasseivla, dunschala Marionna; nus essan buca vegni memi tard.“ Detg quels plaids, portan els aschi bufatg sco pusseivel il pauper schani senza schienscha tochen vi avon casa della vieua Cecilia. Il pader fa vegnir giuado ella e declara cuortamein il curriu, ferton che Marionna sesa bargiend sil baun avon casa sper Sep Antoni, che schai sin quel en dies senza tun e muent, sco in miert sil baun de bara. S'avischinada uss al pauper Sep Antoni, dat la mumma si in griu e croda enschanuglias sper el giu, senza far stem de Marionna. P. Cyrill fa prescha, ch'ins porti il pauper disgraziau enta letg; ei hagi num piarder buca minuta, sch'ins vegli salvar il pauper sventirau.

Fatg quei cun tut quitau, stattan els treis avon il letg sco d'assister ad in moribund. Sep Antoni ha aunc flad. Pader Cyrill ordinescha tut prudentamein; fa purtar ischiu, sal, feglia-mignucca . . . fruscha las tempras, il pèz e canvialas ed en pign mument ei il prighel grond vargaus; il saung ei stinentaus, ils egls vegnan pli vivs, las vestas piardon la colur de miert ed el sa plidar enzaconts plaids ed engraziar a Marionna ed al pader. Sposaus sco'l fuva, havend piars ina massa saung, entscheiv'el a dormir profunda mein . . .

Avon che bandunar la sempla, paupra habitaziun de Turatscha, raquentta Marionna cuortamein tut il curriu e succediu al Segner pader ed a vieua Cecila; dat cordialmein il maun ad ella, consolond ed empermettend d'en cuort puspei vegnir speras ora e mirar co ei mondi cun el.

Arrivai avon casa, di pader Cyrill de Pontoglio a dunschala de Brulf: „Vus lubis, ch'jeu compogni vus in tschancun: jeu hai de dumandar enqual caussa d'impurtonza — per vus e per auters.“

„Cun plascher, Segner pader, dummandei ed jeu vi rispunder sincera mein, sco sin pugn de mort.“

„Fa plascher, signura dunschala; ei daventa buca per marveglias: ei daventa pil salit dellas olmas a mi confidadas! Vus haveis raquintau anson, ch'in cert sentiment hagi sfurzau vus ded ira la senda de Prau la Punt encounter Turatscha. Quei ch'ei schabiau: la s'entupada cun Giachen Martin e l'anflada de Sep Antoni lein nus buca repetter; quei crei jeu a vus plaid per plaid. Quei schabeg di a mi, che vus carezeias zun fetg Sep Antoni de Turatscha! Eis ei buc aschia?“

„Bein, Segner pader, cun tut la forza de mi' olma!“

„Igl ei pia tuttina sco ei vegn tschintschau dalla glieud! Vus carezeis il de Turatscha cun sincera e vera amur. Igl ei daditschiert!?“

„Gie, Segner pader, aschia eis ei e buc auter!“

„Bien, quei ei vossa caussa e va tier a mi nuot pli lunsch. Sep Antoni ei in giuven exemplaric en tuts graus ed era da vus hai jeu mai udiu enzatgei

auter. Mo uss aunc enzacontas damondas: Haveis vus mai giu amicezia cun Giachen Martin, fegl dil Mistral de Flurin?"

„Na, Segner pader, mai la minima caussa, ni ussa ni pli bauld. Jeu hai mai pudiu ver quei giuven, schebi ch'el ha sedau gronda breigia de s'avischinar a mi e malgrad ch'el ha mai fatg entiert a mi, ni als mes! Mo amur per el, sco el less ed era mess geniturs, gliez va encunter miu esser. Gliez daventa mai!"

„Dunschala Marionna, vus haveis il ver sentiment, il sentiment natural de tuttas olmas puras ed innocentas . . . Pli bia astg' jeu buca dir! Vossa amur per Sep Antoni ei ni ortga ni tschocca; il Segner benedeschi quella! Ton sco jeu enconuschel vos beinmanegiorts geniturs, vegnis vus denton ad haver grondas difficultads; mo sur l'amur han alla finala buc els de cummandar ed aunc meins astgan ei sfurzar. L'autoritat e buontad paterna han lur confins . . . Hagies pazienza, teni la dira el bien e stei fideivla al spus de vies cor. Niessegner vegn a gidar sillla liunga e sch'ei dess aunc de surventscher bia impediments. Hagies in egl aviert sin tut e sepertgirei dals rampins raffinai de Giachen Martin — quei ditschel jeu a vus en tutta confidanza. Quei che pertegn mei, sa la dunschala seschar sin miu agid, aschilunsch sco mias obligaziuns sco pastur dellas olmas lubeschan.“

Sediscurrend eran els arrivai da tschella vard giu, entochen alla punt de Sonduritg, nua che Marionna dat il maun al Segner pader ed engrazia per tut. Il pader metta aunc a cor ad ella de quescher sco la mort sur il curriu e passau de questa notg — tut gl'auter vegni a sesviluppar sco ei stoppi ed el vegli esser ad ella in fideivel gidonter . . .

Marionna camina tras la notg ed arriva uriala suenter mesanotg a casa, nua che negin veva observau si' absenza. Perschuatida, che siu Sep Antoni seigi ametsch, engrazia ella a Diu ed emprova de sedurmentar.

Bia spinas, paucas rosas

Dunschala Marionna era strusch passada la punt e dada da Prau la Punt si, encunter Turatscha, che Giachen Martin semeina entuorn en gronda alteraziun e va suenter, setenend traso agl ur dil bostg de feglia per buca vegnir engartaus. El ha viu ed udiu tut; era la scuntrada cun pader Cyrill. In muuent secrei el piars, pertgei ch'ussa sevevan treis dëls de sia furberia! Tuttinina survegn el il patratg ded ira si Chischliun, ni sillla Furtga, nua ch'ins veva medemamein tratg schibas quella sera — per ch'ei vesien el e ch'el sappi lu en tutta cass far valer, ch'el seigi quella sera staus presents al trer schibas della Furtga e sappi per consequenza buc esser staus igl attaccader de Sep Antoni. A Sontget, nua ch'el observa gleiti dus treis rots mats e mat-tauns patarlond e riend sur quella e tschela schiba, s'avischina el als presents, senza che carstgaun sminass enzatgei. El sefa vitier e discuora, sco sch'el fuss staus leu tutta sera . . .

Pertscharts che plirs vevan viu ed udiu el, tuorna G. Martin da mesanotg encunter casa. Dil tut ruasseivels erel denton tuttina buc, pertgei che la finfinala er el era staus presents al trer schibas de Brulf... la Marionna veva entupau el e perfin viu, ch'el fuva de tratsch e de saung... E sch'ei havess de dar dertgira, savess Marionna engirar quei ch'ella veva viu ed eventualmein era il Sep Antoni... „Ei deigien mo vegnir, mei peglian ei nuota schi spert!“

— Cun quella speranza eis el sedurmentaus ed ha durmiu ualti pulit.

Marionna encuntercomi ha buca claus egl; ella ha urau e rugau Diu, ch'el po salvi la veta a siu car Sep Antoni. Las tschun della damaun eis ella levada ed ida sin claustra a Messa. Turnond, eis ella vegnida da Sum-Sala-plauna giu a Sutgassa e da leu a Turatscha, aschia che negin de Brulf ha observau ella. — En dad esch-casa, vegn la vieua Cecilia encunter ad ella sin scalas; ella ei tut surstada de veser Marionna gia da quellas uras. Tut commovida de tonta buontad, meina ella la dunschala senza dir plaid en combra de Sep Antoni, ch'ei ual sedestadaus. El schai cheu immovibels sc'in miert; sulettamein ils egls ein vivs, bunamein aschi vivs sco antruras. Marionna s'avischina cun battacor al letg dil pauper convalescent.

„Bien di, miu bien Sep Antoni, co va ei? Has durmiu bein? Ti paras ded esser ametsch. Dieus seigi ludaus ed engraziaus, ch'igl ei aunc vargau aschi bein; ei havess saviu ira mender...“

„Marionna! Eis ti? Ni mond'jeu en fanzegna? Na, ti eis veramein ti. Ti, miu aunghel pertgirader. Co vi jeu... co sai jeu engraziar a ti persuenter?“

„Buc a mi auda gl'enograzi! Engraziar stuein nus alla divina Providentscha tut ils dis de nossa veta, che ti vivas e ch'era mia veta ha buca piars sia muntonza. Curascha, miu car Sep Antoni, quei ei stau pér l'emprema emprova! Mo sche nus tenin cun Niessegner, sche tegn el era cun nus! In di vegnin nus a victorisar — epi selegrar tut ils dis de nossa veta!“

„Marionna! Miu aunghel, mia speranza, mia veta!“

El pren siu maun, strocla quel cun gronda emozion e meina el a sias levzas. Dunschala Marionna sedosta buc. Ella ei aschi ventireivla quei mument, ch'ella datga buca la mumma giudem il letg; ella sestorscha sur il tgau dil malsaun, alvs sco marber, e betscha il frunt a siu car Sep Antoni... La buna vieua Cecilia capescha quei lungatg, sbassa ils egls e benedescha el spert ils dus ventireivels affons, ch'ein seligiai ell'emprema sventira per veta e mort... .

La Marionna vul sefar nizeivla e gidar. Ella disnua ed urenta la plaga silla tempra. Quella ei aunc aviarta diltut, mo cula strusch pli de num. Lu lav'ella giu il saung, ligia si da niev e fa curascha al malsaun... .

Havend Sep Antoni aunc raquintau ina ga pli exact la nauscha lutga cun Giachen Martin, manegia el siper Marionna e la mumma: „Quel, sch'el po spitgar tochen che jeu sun en gamba, sche lein nus mirar sch'ei dat aunc dertgiras e giustia!“ Ses egls sbrenzlan fiug, la plaga cula, il fasch vegn cotschens de saung.

Marionna quietescha el e prendend il maun el siu, di ella, carsinond cun l'auter il frunt, ch'era tuttenina secaliraus:

„Seigies ruasseivels; ils nuvs ein aunc adina vegni el petgen! Era la scrocheria de Giachen Martin vegn in di alla glisch! — Hagies buca per mal, sch'jeu sundel en quei grau d'in auter mein; dal mein de pader Cyrill! Tgisar il schani havess num nuot; el snegass! Mia perdetga, la suletta, valless pauc en quei cass. El mitschass de scadin castitg — e procurass, che ti ed jeu vegnissen per las buccas... per nies donn e per siu avantatg. Nus astgein mai emblidar, che nus havein de far cun in scroc, mulaus ora tochen sil davos... Perquei rogh'jeu tei per amur de noss'amicezia, lein quescher, lein far la giatta morta, epi vegn tut el clar in bi di! P. Cyrill ha raschun e quei pli stedi ch'jeu patratgel: Ils mulins de Diu molan plaun, mo sgarschentiu fin!“

Ei va vess, mo alla finala ceda el, dat il maun a sia Marionna ed empermetta de quescher e supportar...

* * *

La gronda sperdita de saung, fridas e plagas repettidas da saung, havevan spossau tondanavon il Sep Antoni de Turatscha, ch'el ha stuiu star enta letg ni en casa pli che treis jamnas. Duront quei temps zun lungurus per il prus mat de Turatscha, ha el silmeins giu la ventira de biaras e caras visetas davart Marionna e pader Cyrill.

Il bien pader de S. Gions ei plaun a plaun vegnius a frida de quietar e mitigar la gesta gretta dil reconvalascent enviers Giachen Martin. El ei vegnius de perschuader el, che purtar unfrendas e supportar pazientamein malgestas persecuziuns porti in di buns fretgs e vera benedicziun.

Marionna, che capeva oreifer bein de drizar sias visetas a Turatscha, u la damaun beinmarvegl suenter Messa en claustra, ni las seras suenter Rusari a S. Gions, ha medemamein capiu de consolar e confortar siu Sep Antoni, sco era la mumma Cecilia.

Dals de Brulf han gl'emprem ils mats e buca ditg suenter gl'entir vischinadi intervegniu, che Sep Antoni seigi malsauns, mo tgei ch'el hagi propri, negin che saveva per franc. Sia remarcabla malsogna, che negin enconuscheva, ha dau bia de lignar a certas paterlieras, che han schiglioc immediat ina declaronza per tut quei che negin sa. D'enzaghi eis ei schizun vegniu fatg ora la tschontscha, ch'il Sep Antoni seigi ord il tgau pervia de sia tappa amur cun dunschala Marionna. Mistral Giachen hagi scummandau ad el de conversar cun sia matta; el hagi era mess sia poppa sin punt e l'anetga stizzada de quella flomma de strom hagi trubistgau il tschurvi dil pauper tapagnac de Turatscha... Cura ch'enzaconts beinvulents amitgs de Sep Antoni han fatg catscha sin quellas tschontschas calumniantas, ein ei alla finala arrivai tier gl'emprem dutg, che veva bandunau quella fontauna: tier la Zeia Canut e la Nutta Candreia, che levan dispet haver udiu ei — dal fegl dil Mistral de Flurin...

Gl'aug Toni e l'onda Tina, che capevan meglier la Marionna, che bab e mumma e che vevan per ella sentiments pli paterns, savevan dall'amicezia cul de Turatscha. Dumandada ina gada, co ei stetti atgnamein de quellas vards, ha Marionna tschelau nuot. L'onda Tina ha anflau la caussa en uorden e teniu cun ella tras a tras, aschia che Marionna haveva silmeins quei refugi en tut ils fastedis e quitaus dil cor. — Gl'aug Toni ha cussegliau ad ella ded esser prudenta, de buca provocar bab e mumma cun plaids e fatgs nunponderai e de schar temps, per che tut madireschi e sesviluppeschi sil meglier. Dallas tschontschas dellas sbluchieras cartevan els dus nuot, buca plaid e cussegliavan a lur niazza de tener il tgau ad ault, ded esser ferma e far stem de nuot...

Dunschala Marionna suonda las admoniziuns ded aug ed onda e secusseglia era enqualga cul pader Cyrill, ch'era zun ventireivels d'astgar guder tutta confidonza e suatientscha davart ils dus spus, ils pli fideivels e prus, ch'el veva empriu d'enconuscher entochen uss.

La nauscha tschontschas pervia della malsogna de Sep Antoni veva strusch fatg la curella tras ils uclauns ed uclivas de Mustér, ch'ina autra aunc pli calumnionta ha entschiet a furiar cun fitgadad maisudida.

In di odem la cureisma ei Catrina de Plaunca svanida orda Brulf ed ord vischernaunca, che negin saveva nua. Tgei spicular e lignar quei ha dau! Ils de Brulf vevan gia jamnas ora observau, che la Catrina era buca quella de pli bauld. Pli ch'ina e pli che duas sminavan zatgei... e tuttas il medem. Quella caussa fuva denton aschi grevionta e heiclia, che negin ughiava propri de vegnir ora cul marmugn; gnanc la Zeia Canut buc ed era buca la Nutta Candreia. Quels che savevan il fatg sco'l era, plidavan de quel mo tras la flur e da bass en ureglas fidadas, aschia ch'ins saveva bieneditg mo a Brulf dalla caussa — e teneva tschelau...

Tals misteris, ch'ein mo mezs misteris, ni gnanc gliez, han denton ina tala forza, ch'ei schloppan ora in di. Che la marscha va lu sin tuttas vards e ch'ei dat caschun de declarar e spicular tenor suspects, gie schizun tenor giavischs, per gliez procura la fama, che s'ingrondescha, disfamescha e tartogna innocents e puconts!

Tgei savev'ins per franc dalla Catrina de Plaunca? Dil mal savev'ins buca dir bia dad ella. Quei bein: ch'ella vessi in stoda temperament, ch'ella sprezzi tuttavia buc ils mats e stetti bugen si da frestg. Mo quei era zatgei, ch'aunc autras vevan buca nuidis. Per franc savev'ins era, che Catrina era stada zatgei a dis vi'n Turatscha, tard igl atun, avon ch'ei siarri en; mo auter nuot che havess saviu dar caschun a tschintschems.

Per franc savev'ins era, ch'ella era stada la bugadada de Giachen Martin e ch'il losch fegl dil Mistral de Flurin hagi fatg pauc cass dad ella e vessi giu pli bugen in'autra... Franc e segir er'ei, che dapi il tscheiver de Brulf, la Catrina seschava sever mo cu la stueva; ch'ella era semidada en fatscha, ch'ella midava traso colur, ch'ella veva schliet cul magun... e che

ella fuva nuota vegnida a frida de far ora la bugadia ontras cun siu bugau Giachen Martin! — Pli bia negin che saveva per franc. Mo uss er ella svanida. E las marveglas: nua? per tgei intent? per con ditg? negin che saveva quietar. Mo ils biars sminavan . . . entochen che la fama ha priu fuorma ed ei lu partida, epi spartiu Brulf en duas partidas, ch'ein plau a plau daventadas inimitgas!

La fama veva duas fatschas: ina disfamond Sep Antoni de Turatscha e l'autra tuccond il Giachen Martin! Quella che calumniava Sep Antoni fuva ina invenziun diabolica e l'autra che tuccava il fegl dil Mistral sebassava sin segirs indecis, per part corrispondents alla verdad, per part exagerai . .

Dal Sep Antoni de Turatscha leva „zatgi“ saver exact e bein, ch'el hagi giu relaziuns pli intimas cun Catrina de Plaunca ed ussa ch'il malfatg vegni alla glisch . . . ussa sefetschi el de malsaun, ni seigi forsa veramein malsauns; malsauns de quella malsogna, che suondi enqualga a talas hopras . . Il bab della Catrina, per cuvierer la vergugna e disfar „las tschontschas malfundadas“, hagi procurau, che sia feglia vegni ord ils egls ed ord las buccas dils nauschis vischins de quei Brulf plein puccaus e małvuglientscha.

Quella tschontscha infama s'ingrondeva, fagend la curella tras vitgs ed uclauns dell'entira vischnaunca. Denton dev'ei era glieud raschuneivla, glieud ponderonta, responsabla a sesezza ed enviers il permèr, che fageva valer: In giuven sco Sep Antoni de Turatscha, schegie paupers, hagi entochen ussa giu in num senza macla ed ei seigi caussa nunpusseivla de s'imaginar, che in tal giuven, pertgiraus da sia buna mummetta e carezaus da tut cor da sia nobla dunschala, sappi esser staus capavels d'in tal malpass.

L'autra versiun della fama mava buc aschi gagliardamein a fagend caneras tras vias e streglias. Ins temeva de tschintschar memi dad ault, tuccav'ei gie il fegl dil Mistral de Flurin, um pussent e maluardau per quel che vegneva en sias grefflas. Perquei mava la tuna — denton pli temprau ed ualtı sut vusch: Catrina de Plaunca seigi pér naven dil tscheiver de Brulf buca bein e dapi lu hagi negin auter astgau ver de far cun ella, che siu bugau. Avon negin carstgaun che hagi saviu dir enzatgei de Catrina e Sep Antoni, ed ei seigi era mai stau la tschontscha de neginas relaziuns . . . E dal reminet levan certins de Brulf saver ord megliera fontauna, che la mumma della Catrina hagi selamentau e fatg sfracs siper Mistral de Flurin, che siu „signur fegl“ e sia Catrina seigien stai ensemes la notg dil tscheiver de Brulf entochen far dis . . .

Quella versiun vegneva denton derasada mo spargiadamein e mo a persunas de confidanza, ferton che l'autra engulava l'honur da bi di ad in giuven senza macla, vegneva palesada cun sistem e canera, sco de vender mobilias veglias sin ina scussiun.

* * *

In bi di, ei mava encunter Pastgas, ei quella horrenta tschontscha era veginida ad ureglia a dunschala Marionna e quei ha bunamein rut siu cor. In venderdis-cureisma suenter gentar, che Marionna era pinada ded ira a S. Gions alla devoziun della Via della Crusch, ha la mumma fatg la remarca: „Seturpegias buc ora la glisch dils egls d'aunc adina haver tgètga cul son-tget de Turatscha, suenter de quei che vegen tschintschau publicamein de tiu schuber muronz?“

„Sche tgei caussas pomai, mumma? Rauenta, sch' igl ei ver!“

„Deplorablamein! mo memi ver! Ed ussa s'ei temps, che ti tilias las consequenzas. Pli lunsch va ei buc! Capiu? ti sabiuta!“

Epi ha la mumma raquintau plaunsiu plattamein l'entira infama e diabolica calumnia, sco ella veva udiu ella il pli davos ed il meglier cargada ed ornada. Havend la mumma finiu l'exacta reproducziun della pli infernala calumnia, ch' ei veva dau dapi che Brulf existeva, leva la Marionna sin peis en sontga gretta; ses egls flamegian e sias vestas brischan d'indignaziun. Ella di ni plaid ni miez, sederscha giuadora sco da siu temps, ch' igl aunghel S. Mihel ha bess Luzifer ord il paradis — e va peis a per a S. Gions, nua che la gronda baselgiada veva gest entschiet la devoziun della Via della Crusch.

Ella entra en baselgia aunc tremblonta da sontga gretta e semetta odem-dem en in baun, il tgau calirau en ses dus mauns freids. Ella havess pudiu grir avon l'entira baselgiada e far valer l'infernalidad dellas sgarscheivlas calumnias, ch' eran idas da bucca tier bucca atras l'entira vischnaunca . . . Mo ella ei ina de Cumanel, ina „mulier fortis“, ina de quellas raras mo fermas femnas, che stattan sut la crusch, il cor plein tristezia e l'olma tgiembbla de speranza e fidanza sin Diu. Buca ditg, ed ella ha puspei sesezza cumpleinamein elllas hottas! L'elevonta devoziun della Via della Crusch fa revegnir ella totalmein tier sesezza ed ella sto sedir, persequitond cun profunda devoziun la via dolorusa, che quei ch'ella suffreschi seigi bein enzatgei semigliont alla Via della Crusch, mo en comparegliaziun culla Via dil Tschut senza macla e de sia Mumma divina, tuttina mo in' umbriva, che mintga christifideivel stoppi prender sin sesez sco crusch meritada . . .

Avon che la devoziun ei stada alla fin, ina devoziun che Marionna veva aunc mai fatg cun semiglionta fervur, era si' olma puspei secalmada e senza tuorbel, sco la surfatscha dil laghet dellas Garveras sur Brulf.

Seregurdond dils plaids de sia cara onda Tina: Sin quest mund ston ins urar sco sche tut dependess de Diu ed el medem temps far sez, sco sch' ei dependess tut mo de nus per vegrir dominè allas adversitads, stat ella si suenter la Via della Crusch e serenda vi'n casa pervenda tiel P. Cyrill. Quel sa immediat pertgei Marionna vegr. Ella ha buc aunc aviert la bucca, ch' el di:

„Puspei ina crusch? Neve, mia dunschala?“

„Ei para, che vus sappies pertgei jeu disturbeschel?“

„Gie, jeu sai tut! Las tschontschas turpigiwas, che van da bucca tier bucca, ein in' invenziun infernala, e vegnan ad haver lur fontauna buca lunsch dall' ovra, ch' ei succedida il di de better schibas! Neve, dunschala Marionna, quei smacca voss' olma!?"

„Gie, Segner pader. Quei s'ei! Jeu sun stada tut sturnida, stuend udir talas caussas en noss' atgna casa. Ei quei buca terribel . . .!“

„Jeu concedel; quei sto far mal entafuns il cor. Vus suffris cun vies spus Sep Antoni. Dubla suffrientscha, mesa suffrientscha! — Jeu sun staus ier sin viseta a Turatscha; el saveva tut e fuva sfraccaus; mo uss eis el puspei sidretg sc'in um. El ha empermess de suondar miu cussegli — e quel vala era per vus: Star ruasseivel! Far de gnanc saver! Supportar! La calumnia ha ni peis ni mauns; ins sa buca pegliar ella. Ella ha mo bucca e quella bucca staupa il Segner in di, ed il tschespet ch'el drova leutier vegn ad esser sufficients e radicals. Il pli savens ston ils innocents surportar la calumnia, mo tegnan ei la dira, gudognan ei tut. E buc emblidei, dunschala Marionna: Igl ei bien, sch'in bien carstgaun vegn calumniaus; quei survescha a sia caussa. Patertgei ruasseivlamein surlunder e vus vegnis a capir mei! Jeu sai: la calumnia ei la pli gronda dolur pil carstgaun de bien num, mo gest aschi ver eis ei: Dolurs e suffrientschas vargan, mo ch'ins ha suffriu varga buc; gliez resta e renda la palma de victoria! Vus haveis ual fatg la Via della Crusch — e saveis lezza ductrina!“

„Segner pader, jeu capeschel, jeu engraziel.“

„Mei en paisch, signura dunschala, salidei il bien Sep Antoni. — Il pli perdeit che nus treis savein far ei urar; in di vegn tut alla glisch e sch'ei dess er aunc ulteriur suffrir e pitir entochen lu. Buc emblidei, dunschala Marionna: la calumnia pren vendetga gia sin quest mund — e pli spert che quei che nus cartein . . .“

Marionna stat si, engrazia per plaid e cussegli, dat il maun e va cuntenza e ruasseivla giun Turatscha, epi encunter casa.

* * *

La Jamna Sontga ei arrivada. Marionna ha fatg il propiest de far quella cun tutta fervur e devoziun. Ils buns paders caputschins ord l'Italia, che pastoreschan la pleiv de S. Gions a Mustér dapi 1648, havevan dalla biala entschatta envi mess gronda peisa sin ina digna e devoziusa celebraziun della Jamna Sontga. Els han introduciu ella pleiv usits religius, che han catschau profundas ragischs ell'olma de nies sempel e bien pievel. Els han popularisau las mudinas dalla Jamna Sontga entras far stampar cudischs d'uffeci a Brescia, a Bolzan, a Verona ed a Roma; els han distribuiu quels alla giuentetgna della scola christiana, che medemamein els han introduciu. Cun tgei breigia e carezia han els translatau e declarau a pigns e gronds

ils texts dils himnis e psalms, cun tgei pazienzia e perseveronza mussau de cantar quels! Mo tgei plascher per gl' entir pievel, tgei satisfacziun religiosa ded esser uss el cass de perseguitar l'entira Passiun de Niessegner per mauns de quellas funcziuns plein olma e devoziun!

Mo lunsch ora il pli car ed elevont per l'entira pleiv ei la nova processiun de Venderdis Sogn, introducida a Mustér entras il bien pader Cyrill de Pontoglio e realisada entras ils gronds legats dellas famiglias noblas de Mustér! P. Cyrill, in'olma premurada pil bi ed edificont, ha buca ruassau entochen ch'el ha buca giu transplantau a Mustér il pli religius e bi act de siu vitg nativ de Pontoglio. El ha era capiu de dar muntada e suér indigen a scadina caussa e ceremonia de quell'edificonta inovaziun, che ha tschaffau cun forza elementara cor ed olma dils vischins de Mustér.

Astgar esser funzionari alla processiun de Venderdis Sogn fuva ina gronda honur ed igl ei perquei buca de sesmarvegliar, ch'oravon tut ils donaturs dellas caussas pias, ch'audan tier quella processiun, havevan igl emprem dretg de separticipar. Denter quels udevan era ils signurs de Cumanel e lur parentella per allianza: ils signurs de Brulf, scarvons, mistrals e landrechters.

Marionna de Brulf, en far e patertgar ina dunschala dalla fontauna-tgau entochen la plonta-pei, mantegn il dretg de sia famiglia en quei grau e cun tutta exactedad. Marionna era ensumma dall'èra de Cumanel e da lezs seschev'ei a Mustér, ch'ei fussien buna glieud de Diu e dil mund; glieud de condiziun en tuts graus.

Avon paucs onns veva Placi Sigisbert, il frar de Marionna, priu part dalla processiun sco gediu ed uonn haveva Marionna dau part a pader Cyrill, ch'ella vegni sezza a separticipar dell'acziunula, sco ins numnava las gruppas funcziunontas e costumadas della processiun.

Plausiu s'approximescha Venderdis Sogn digl onn dil Segner 1683. Las obligaziuns e preparaziuns per la processiun pretendan temps e peda. Otg dis avon han las Siat Marias — siat mattauns, che representan las Siat Dolurs de Maria — l'obligaziun de visitar in'ad ina, mintga sera, entochen l'autra damaun beinmarvegl, las siat baselgias della vischnaunca de Mustér. Ellas ein obligadas de far oraziun e de vegliar siat stendidas notgs ora, scadina tut persula, e mintga sera en in'autra baselgia. Perquei vegnan ellas ensemens avon e fan giu denter elllas, nua che scadina dellas Siat Marias ha d'entscheiver, continuar e finir sia devoziun, senza vegnir en colisiun. Marionna entscheiva a Brulf ella capluta de S. Placi e S. Sigisbert, la secunda sera va ella a Caverdiras ella caplutta dedicada a S. Clau, la tiarza a S. Placi, Chischliun, la quarta en baselgia Nossadunna sper claustra, la tschunavla sera ad Acletta tier Maria Immaculata, epi a Quoz tier S. Giachen per finir la siatavla sera a S. Gada, anteriura baselgia parochiala de Mustér...

Scadina dellas Siat Marias sto esser in'undreivla matta senza macla, sto haver cumpleniu schotg onns ed esser dellas famiglias donaturas, ni silmeins

parentadas cun lezzas. Las siat seras avon Venderdis Sogn, cura ch'ei entscheiva mintgamai a far brin, ston ei serender alla caplutta ni baselgia destinada per quella notg e restar leu en devoziun entochen l'alva compara. Premuraus per scadin detagl, veva pader Cyrill de Pontoglio schizun perscret ina fuorma de devoziun per quellas siat notgs. Ina e scadina dellas Siat Marias haveva de recitar notg per notg siat rusaris, la Cardientscha e las Sontgas Tschun Plagas e denter en contemplar la veta e passiun de Niessegner Jesus Cristus, tenor il cudisch de Dr. Augustin Vendenzien.

Aschia vesevan ins quels dis in'u l'autra dellas Siat Marias, vestgidas en stuorz sco da malencurada, purtond en domisduis mauns sut il scusal cu-disch, tschèp-tschera e corda-paternos. Scadin ch'entupava ina dellas Siat sin via de devoziun, fageva reverenza e salidava cun respect. Entupava ina mumma en speronza ina dellas Siat la damaun suenter la devoziun, muntava quei cletg e ventira enten la parturiziun. —

Dals auters participonts dell'acziuncula, haveva sulettamein S. Gion Evangelist ina speziala obligaziun avon la processiun. El stueva semetter en oraziun naven da Gievgia Sontga sera suenter mudinas, entochen il Venderdis endamaun, avon igl altar de Nossadunna dellas Dolurs, en baselgia de S. Gions.

Schebein aunc fleivels e spossaus, ha Sep Antoni de Turatscha buca cedü il dretg d'el representar S. Gion Evangelist. Siu bab p. m. Gieri de Turatscha, fegl digl anteriür comissari de Clavenna, haveva pagau da sias uras il vestgiu de S. Gion ed aunc in bienton suren e perquei vevan ils de Turatscha gl'emprem dretg sin quella persunna dell'acziuncula.

P. Cyrill ha nuota viu nuidis, che Sep Antoni, schebi aunc buca diltut en gamba, ha fatg valer siu dretg. Aschia stueva l'entira vischnaunca veser, ch'igl actur, sco era il plevon, fagevan publicamein frunt allas tschontschas calumniantas, che fagevan curella il davos temps. Il representant de S. Gion Evangelist stueva gie esser — tenor statutas — in giuven senza macla. P. Cyrill, enconuschents per in sogn spiritual, leva documentar cheutras agl entir pievel l'innocenza dil brav e vergognusamein sclamau Sep Antoni de Turatscha. In tal act pareva ad el pli impressiunonts e fritgeivels, ch'in prozess d'ingiuras, gudignaus avon dertgira. —

La sera de Venderdis Sogn ei cheu. Las mudinas van alla fin; il caluster ha fuola de pinar tut il necessari per la processiun. Dals uclauns ed uclivas vesan ins a vegnend roschs pli pigns e pli gronds, umens e femnas e giuventetgna tut en ner. Oz l'entira pleiv che ha malencurada per Niessegner. Entuorn las sis della sera, denter stgir e clar, ei l'entira baselgiada fulanada. Dunnauns e mattauns envidan ina e scadina lur tschèps-tschera, ferton che las mudinas, cantadas e recitadas da cantadurs e plevon, van alla fin. Finidas, vegn ei dau l'entschatta alla processiun.

Ordavon a tuts va la crusch, pertada dal frater gidonter de P. Cyrill. Ual suenter suondan las buobas e mattatschas de sis entochen schotg onns, en in maun la candeila ardenta ed en l'auter la corda-paternos. Denter las

buobas e mattauns porta in ministrant il cafanun grond de morts, che representa Niessegner vid la crusch, S. Gion e Sontga Maria Madleina. Suenter las mattauns portan treis auters ministrants, tut en ner, sin treis astas de mesauna grondezia, ina bellezia tabla enramada en ner, che muossa al pievel Niessegner vid la pétga de Pilatus; co el vegn misslaus e pitgaus da dus schuldaus cun tortas e tretschas.

Quella edificonta representaziun en maletg, era in regal de stalter Sep Huonder de Funs e perquei capin nus, che ses treis beadis portan oz ella.

Enamiez la processiun, ual suenter ils mats, entscheiva l'acziuncula, ina representaziun méta della Passiun de Niessegner Jesus Cristus, dada entras pliras gruppas. L'emprema scena de quella formescha la gruppa „Ecce homo“, ina statua de grondezia naturala presapauc, che muossa Jesus en sia miseria: encuranaus culla cruna de spinas, vestgius cul manti tgjetschen de beffas e gomias, entamaun la canna nauscha sco bitgetta, ils mauns ligiai e tut blaus repeti de saung. Fatscha e statura digl „Ecce homo“ ein comuentontas; ellas ein cuvretgas de plagas e saung ed ein d'ina expressiun, che muossa comiserazion e carezia cun la paupra carstgaunadad.

Quella statua zun impressiunonta vegn pertada si dies da quater umens, vestgi en rassa cotschna e manti alv, aschia ch'ella survarga si ault ils tgaus dell'entira processiun. Sils calcogns a quella gruppa (in preius regal della famiglia de Castelberg) suondan ils boiers, quater mattatschs, vestgi de carnifex, tut tgjetschen. In porta la crusch; l'auter sin duas astas en fuorma de forsch: guottas, zaunga e marti; il tierz il schuom osum la lontscha ed il quart la lontscha de Longhinus.

Sch'ils quater „boiers“ ein quater feglis de mistral Jacmet, sche vegn quei dacheu, che lur tat, podestat Jacmet, veva fatg quei regal a pader Cyrill ed alla pleiv de S. Gions.

Immediat suenter questa gruppa zun realista e naturala, vesein nus a passond quater mattauns vestgidas en alv, purtond sin ina bufatga grad Nossadunna en malencurada: bellezia vestgiu à la milanesa, tut de seida nera ed en flor. La fatscha satella ed il tgierp stendiu de quella statua zun caratteristica, exprima profunda tristezia, speranza e perseveranza cristiana. Questa gruppa vegn numnada dal pievel „Stabat Mater“, ed ei ina pietusa donaziun de signur capitani Giachen de Bigliel, possessur de Salaplauna. — Las mattauns de Bigliel e lur cuserinas, las Monn de Murins, han il dretg de formar questa scena méta de profunda pietad.

Suenter „Stabat Mater“ vegnan „Las Siat Marias“, vestgidas exact sco Nossadunna dellas Dolurs en sigl altar lateral de S. Gions. Quei ei lunsch-ora la pli commuentonta scena. Las Siat Marias, vegnidias magras e palidas entras las liungas mortificaziuns e giginas dell'jamna vargada, ein vestgidas en ina liunga rassa nera faldusa, fatga ord in soli frust-ponn. Sur la rassa portan ellas in manti violet, sul qual oragiu serasan ils bials cavels disligiai, teni en uorden d'in lad pindèl tgjetschen. Enta maun porta scadina dellas

Siat Marias ina cavazza de morts, las pli alvas e propras, ch'ellas han anflau en carner. Quei che dat denton la muntada essenziala allas Siat Marias ein las siat spadas, ch'ellas portan sin ellas e che paran ded esser catschadas el cor. Ellas representan gie „Las Siat Dolurs de Maria“, che vegnan veneradas a Mustér da vegl enneu... Buca smarvegl! Astgar representar las Siat Marias ella processiun de Venderdis Sogn, fuva per las mattauns la pli gronda honur digl entir onn. Quella honur havevan denton mo las dunschallas de Cumanel, las de Brulf e las beadias de podestat Giachen Martin Berther.

Marionna de Brulf sefa valer ord tuttas Siat e vegn admirada muort sia vera e sincera pietad. „Marionna de Brulf sa buca simular!“ Quella impression ha l'entira processiun. Tut vesa sia gronda dolur e sia profunda tristeza ed ha compassiun cullà matta innocenta de Mistral Giachen:

„Ed ina tala giuvna duess buca saver pertgei ella careza il Sep Antoni de Turatscha? Ina dunschala sco la Marionna duess buca saver tgei ch'ella ha de far? Tschontschas, nauschas tschontschas! e nuot auter che calumnias.!“ Aschia e semegliont patratga il pievel, che ha udiu las calumnias e per part schizun cartiu quellas...

Suenter las Siat Marias suondan quater mats vegls, che portan „Niessegner en bara“. Suenter bara va ina solia persuna costumada: S. Gion Evangelist, in mat giuven, vestgius en horem e manti blau. Enta maun porta el in cudisch e sur quel giu il piez de Veronica cun ils tratgs della fatscha de Jesus.

Sep Antoni de Turatscha, maghers e palids en consequenza de sia disgrazia; trests e sfraccaus per motiv dellas manzegnas e calumnias, fa grondissima impression sill'entira processiun e leventa compassiun entuorn. Biars che han cartiu dil schliet dad el, ston dir tier sesez: „E pader Cyrill havess schau representar il Sep S. Gion Evangelist, sch'el fuss in de quels, ch'ins vul far esser el? Mai epi mai!“

Suenter questa davosa scena dell'aciuncula, siarran las dunnauns la processiun, ina e scadina cun la candela ardenza enta maun, urond dad ault e cun devoziun il Rusari de morts. E gest sils calcogns, sco davosa partida, ils umens maridai, ch'uran ferventamein la litania e las Sontgas Tschun Plagas per las paupras olmas.

Duront che la grondiusa ed elevonta processiun fa la via ordinaria, sut santeri vi, da Cons giu e lu puspei ensi, adina en fuorma de rudî, fan ils buobs dell'entira vischnaunca „ils giudius“! Els ein sepostai in sper l'auter en retscha sill'entira lunghezia dil mir-santeri e sgarran cun lur sgarras e sgarettas, ch'ei tuna e rebatta de quei trest e misterius atras la stgira e quieta notg d'avrel. Tgei grondius act, tgei singulara appariziun: Mellis e mellis glischs-candela sclareschan brauslet l'entira representaziun sin cuorta distanza e fan parer, sco sche las scenas métas della aciuncula vegnissen dadas silla tribuna d'in auter mund. E sur quei veritabel drama della Passiun, nua che il pievel en processiun, profundaus en devoziun, ei sez actur e medemamein

aspectatur, sesaulza gl' arviul celestial cun sias millières steilas, che glischan e tarlischan atras la freida notg permavauna.

Arrivada en baselgia la processiun, semetta l'acziuncula si el chor en uorden perscret ed usitau dapi onns ed onns. Enamiez il chor vegn „Niessegner en bara“ tschentaus sil baun de morts. Sper el, en retscha, sis grondas candeilas de tschera mellna. En pintga distanza, davart dretga sper la bara, sepostan las Siat Marias cun las cavazzas de morts enta maun; davart seniastra ils quater „boiers“ ed ils quater porta-baras cun S. Gion enamiez. Sper il tgau de Niessegner en bara vegn „Nossaduna en malencurada“ postada e sper ella las quater pertadras.

Fatg quei e svanius igl „Ecce homo“ en tis chamber, entscheiva l'undriendtscha de „Niessegner en bara“. Duront ch'ils cantadurs si el chor contan il „Stabat Mater“, va l'entira baselgiada en roda a bitschar las Sontgas Tschun Plagas. — Finius il himni „Stabat Mater“, entscheiva il pievel ella nav a cantar „la canzun della Passiun“. E duront che las davosas strofas de quella veglia e venerabla canzun rebattan levet neuagiu diis arviuls, vegn Niessegner satraus egl altar de Nossadunna dellas Dolurs.

Ei questa davosa e pli commuentonta scena dell'acziuncula terminada, sut assistenza ed accompagnament de tut ils acturs ed acturas, che stattan aunc in mument en silenziusa devoziun entuorn entuorn la Sontga Fossa, entscheiva la gronda baselgiada a sesvidar ed en buca ditg vesein nus tschiens e tschiens glischs spargliadas per l'entira contrada a serendend encunter casa, ensiviars, engiuvolars, viadora en tuts uclauns ed uclivas della vasta visch-naunca de Mustér.

De tut quellas tschiens e tschiens glischs, che van tremblond tras la notg primavauna, vesa in giuven malvugliu e scuiu mo duas sulettas glischettas, claras e bialas, che van da sum Salaplauna oragiu e svaneschan davos Turatscha vi . . .

* * *

Las Pastgas ualti tumprivas ein vargadas; il cucu ha cantau bien e baul a Caischavedra ed ei veva gia dau beinenqual nauscha purgina, che la permavera dat finalmein ella tiara e vivifichescha tut cun siu flad cauld e migeivel.

Ei pareva sco sche la bun'aura primavauna havess spazzau e cassau tuttas nauschas tschontschas calumniantas, che vevan furiau tut unviern tras visch-naunca pir ch'ils nauschs e crius suffels. — Mo in di odem la permavera ha ei, tut sur ura, puspei dau ina buna caschun per las sbluchieras: Il Sep Antoni de Turatscha seigi svanius e negin sappi nua; probabel hagi el seschau far schuldau e seigi sbrigaus en Frontscha . . .!

Beinenqual cumar ha ussa priu si il fil daus orda maun — e filau vina von: „Ussa s'ei cheu! schevan biaras; ei sto tuttina esser stau enzatgei cun quell'istoria della Catrina, ch'era il Sep svanescha tut sur ura!“ — „Ton ch'ei fuss tuttina ver, quei che la glieud scheva; ins savess schiglio buca pertgei il Sep svanesch tuttenina e senza ch'enzatgi sappi co e pertgei“

Aschia plidava ussa la glieud, filond danovamein la maseina calumnias, ch' ins veva mess per in temps sin clavella.

E pilvermo! Co era tut puspei vegniu empustiu aschi fin e misterius! Giachen Martin, possedius dalla schalusia e surprius dal spért de vendetga, ha buca ruassau entochen ch'el ha buc anflau in niev rampin per dar la frida mortala a siu rival Sep Antoni de Turatscha. El veva udiu d'enzatgi, ch'avon ina partida onns ils Monns de S. Gions vevien empristau varga 100 dublonas d'aur al bab p. m. de Sep Antoni per pagar in deivet de prozess, che lez veva giu cun Mistral Giachen de Brulf — e ch' ils de Turatscha hagien buc aunc turnau! Veggend uss ils Monns sezs empau ellas stretgas de daners, ha Giachen Martin offeriu ad els 100 dublonas, sch'els surlaschien ad el il dretg de trer en il dabien dil signur de Turatscha. — Ils Monns de S. Gions, patertgond nuot dil mal, ein stai cuntents aschia ed han plenipotenziau ils de Flurins de trer en quella summa.

Giachen Martin ha strusch giu enta maun quella missla, ch'el ha entschiet a smanar ella da camifo. Gl'emprem ch'el ha fatg, ei stau far de saver a vieua Cecilia, che, sch'ella paghi buc il deivet enteifer 15 dis, vegni el a catschar ella, pretender ils paucs praus entuorn lur ruina e sch'ei tonschi buc — er aunc ils maghers de Sonduritg.

Sep Antoni de Turatscha, strusch aunc restabilius scoiauda, ha immediat capiu gl'intent e la finamira de quella nova intriga. El ha quietau la buna mummetta, che leva sedesperar, ei ius ina sera tier Marionna ed ha raquintau il schabiau. Lezza, sco sturnida gl'emprem, serevegn ualtri spert ed empermetta spert agid. Gl'aug Toni, buns sc'in paun cauld, schenghegia immediat 50 dublas ad ella; 25 autres survegn el da signur scarvon Bundi cun metter sut ad el tut ses praus. Ei muncava uss aunc 25 per saver pagar tut il deivet, che dueva ruinar el — e quels levan nungrazia buca leu!

S'approximond il davos termin cun pass rapid e vulend el buca mulestar ina secunda ga sia Marionna, serevolva el en sias stretgas de s'engaschar schuldau per cheutras obtener immediat las 25 dublas restontas. Per quei intent serenda el in di a Vella, senza dir nuot a negin, e s'engascha ella compagnia de Mont per dus onns; ella compagnia che surveva al retg de Frontscha. El survegn las 25 dublonas capara, tuorna a Turatscha e fa aunc ir quella sera la mumma a Brulf e pagar il tarladiu e miserabel schani d'in de Flurin. —

Mistral de Flurin e siu fegl han fatg si eglis gross e rendiu la retschevida..

Giachen Martin era tut consternius, che siu culp er ius davos ora. Mo in di odem la permavera, ha el tuttina astgau selegrar da cor, udend el da pliras vards: Sep Antoni seigi svanius e probabel ius schuldau . . .

Ed aschia fuv'ei era e seschava nuota midar, malgrad che vieua Cecilia e dunschala Marionna levan sesfar. Avon che bandunar Turatscha e Mustér ha Sep Antoni confessau tut ad ellas, sco era a pader Cyrill, che ha ludau ed admirau siu grond spért d'unfrenda. El ha fatg curascha a Sep Antoni e

confortau las duas femnas, profetisond che quei seigi la davosa emprova che Niessegner termetti e che quella vegni in di ad esser encrunada cun tschien-dubla benedicziun.

Ina biala damaun beinmarvegl vesein nus dunschala Marionna e Sep Antoni de Turatscha ad end dalla Stalusa viadora tut trests e pensivs, ferton ch'ils utschals cantadurs contan las pli bialas melodias sin la tieua sper via; canzuns d'amur e d'ina permavera perpetna. Arrivai a Nossadunna della Glisch, fan els leu ferventamein lur oraziun ensemes, sededicheschans a Maria, unfrend ad Ella lur cor, lur amur e lur miseria. E lu pren Sep Antoni comiau da sia cara, bitschond ella cun amur e veneraziun sin frunt e levzas ed empermittend fideivladad e retuorn...

Dunschala Marionna ei segira de siu Sep Antoni e pren comiau dad el, sc'ina mulier fortis, ch'ei capavla de purtar tgei unfrenda che vegn...

Dal stgir el clar

Giachen Martin de Flurin ei diplomat ed intrigant fatgs si cun pugn. El sa che l'opiniun publica ei la pli gronda pussonza e ch'ins sa sez construir quella, sch'ins ei buca gnucs e gnucs ei il Giachen Martin mai staus. El era schizun in bienton pli mals, che quei ch'ins carteva generalmein. Udend Mistral Giachen de Brulf, ch'il Sep Antoni de Turatscha seigi svanius, eis ei stau si l'aura per el. E cu'l ha intervegniu, co quei seigi reussiu al „fin“ Giachen Martin, ha el giu aunc pli grond plascher!

Mistral Giachen, in um schetg e senza cor, di tier sesez: Ord ils egls, ord il cor! Mo el emblida, che sia poppa ei buc el, mobein ina de Cumanel. Giachen Martin ha uss aunc quita, ch'ei vegni fatg ora la tschontscha entras de quels e de quellas de sia pasta: Ch'ins sappi beinuonda, nua igl utsch de Turatscha seigi sgulaus! Tier sia utschala! Negliu auter! — Quella versiun, bessa vidô el pievel cun agid de zacontas paterlieras, ha giu esit — e tucc la noda. El saveva beinuonda, che dalla tschontscha alla calunnia seigi la distanza buca gronda. El haveva experientscha en de quels graus e saveva, ch'ins stoppi entscheiver a raquintar enzatgei, ei detti lu adina de quels ch'exagereschien, epi entscheivien ins a supponer ed alla fin fineschi l'istoria cun invenziuns ed ina ga ch'ei seigi inventau seigi gudignau.

Dunschala Marionna e sia partida, q. v. d. ses adherents ed adherentas, savevan pér a far frunt a talas tschontschas-manzaseras! Ei pareva, sco sche ei fuss buca carschiu pastg uonda per stuppar quellas buccas nauschas. P. Cyrill, ch'enconuscheva il fatg ed era la nova offensiva, cusseglio danovamein pazienza e perseveronza enten il combat passiv. El era ferm perschuidius, ch'in di — ed en buca ditg — schloppi la cugliunaria ora tut da sesezza. El ha era pudiu perschuader Marionna en quei senn, sco era la gronda part della giuventetgna de Brulf, che teneva cun Sep Antoni e giavischava, che vieua Cecilia tgisassi il schani e sia consorteraglia.

Dunschala Marionna teneva il tgau ad ault e mava sia via grada senza far stem de tschontschas e detgas. Ell'era semadirada il davos temps, era ussa daventada ina femna fatga, ina femna de forza e caracter, propi dunschala el ver senn dil plaid e glieud d'in tec tec senn e patratgament per il concarstgaun stüeva dir: La Marionna de Mistral Giachen sa tgei ch'ella fa e tgei ch'ella vul. Quella leu damogna negin pli entuorn. Ina de Cumanel lai ni storscher ni rumper! Ch'ils vegls vesan buca quei?! — —

* * *

Mo malgrad tut: Brulf resta Brulf! Ch'ei ha denton dau enqual midada enteifer zacontas permaveras gnanc tgisà! Tier in tscheiver communal ha ei buca pli pudiu tonscher suenter 1683. Las fieras de Ligiaun ein idas mal; 1686 schizun malissim. Quei onn eran ei i vi de quei da 40 marcadonts ord la Cadi; vevan catschau varga 2000 tgaus sin fiera e stuiu turnar anavos cun bunamein 1500 tocs. Tgei catastrofa! Ina fiera miserabla sco aunc mai ed ils ladretschs fein mo aschi aults sco gl'iral! Miseria en nuegl, miseria en casa. Quei veva scatschau las queidas de far tscheiver! Buca smarvegl, ch'era enqual trucca biala avon letg era veginida pli leva: ils renschs vevan survegniu combas e las scheltadublas alas. Quels onns vevan perfin ils de Brulf stuiu emprender ded unscher lur cazzettas cun seiv-armal, enstagl cun pieun culau. Era las garflaunas vevan ei stuiu emprender de schaziar, enstagl duvrar quellas mo sco estga per las uolps... In onn vevan ei perfin stuiu schar ora las duas fiastas de Buania: Ils Treis Sogns Retgs e schizun las Bugadias! La concordia denter la giuventetgna er'ida empaglia; partidas e rizrazz bettevan grondas umbrivas sur Brulf. Glin e coniv vev'eis au miserabel e strusch vegniu madir; las stads eran stadas freidas e criuas e las vaccas ded alp tschessadas dil latg. Segals, salins e mistiras vevan ins stuiu meder, ch'ei eran aunc verds ed era schar las miass sin chischner e talina entochen suenter Numnasontga haveva gidau pauc. Il garnezi fageva schizun cagl ed enstagl frina vev'eis au ina fuorma de pasta gia en mulin.

Quels onns han perfin ils de Brulf stuiu emprender tgei vegli dir: esser ellas stretgas, stender la cua dil giat, ruir las unglas giud la detta e far cu-reisma sur tut onn! Els auters uclauns ed uclivas stev'eis aunc mender. Ils paupers e basignus de lezs vischinadis eran cuntents, sch'ei anflavan enqual ies tscheu e leu sin ina muschna sut la neiv ora, enqual costa e missiala, ch'ins veva bess naven avon onns, magliond las tschaveras o sil funs. Enstagl dellas patlaunas e della groma tratga, eran ils ménders stai cuntents ils davos onns suenter trer schibas cun la suppa de bizzochels, che las mattauns vevan zuppu en tgaminada, enstagl metter sin meisa quella sera da tscheina...

Gie, dapi che Sep Antoni de Turatscha era svanius orda Brulf, dapi che dunschala Marionna era buca pli l'olma de tut las fiastas de mats e mattauns, dapi che la manzegna e la calumnia furiavan en vischnaunca, er'ei mal midau a Brulf!

Tier tut quellas tschagheras ed umbrivas permanentas er' ei aunc vegniu zatgei auter, che deva bia de tschintschar — e temer! Il bi laghet de Garveras, ault sur il vitg de Brulf, era tschessaus considerablamein. Entadem ed odem quel vev'ei dau fessas e sfendaglias ella tiara; enzacontas eran aschi liungas, ch'ei tunschevan tochen giu sut ils mises, tscheu e leu schizun entochen giu elllas aclas. Mintga ga ch'ei deva ina plievia, e fuv'ei era mo ina ordinaria, vegnevan las fessas pli profundas e las sfendaglias pli ladas. Quei deva de patertgar als possessurs e pertuccava pli u meins gl'entir vischinadi.

La buna Mengia Gori, ina femna sontga, che vegneva tedlada sc'ina profeta, prescheva la segira fin de Brulf! Niessegner hagi ussa mirau e giu pazienzia uonda cun quei Brulf plein puccaus e rizraz. Calumnias, dispetas, odis e schalusia senza fin e confin, hagien aunc adina menau tier miserias e disgrazias — e sch'ei midi buca gleiti, vegni il Segner a satrar Brulf, rubas e strubas. Il Scaffider drovi alzar mo il det pign e Brulf svaneschi en in amen. — Enqualin carteva alla Mengia e survegneva pial-gaglina; auters dubitavan e mo paucs che rievan sur quellas „bagliafas dell'onda Mengia“ . .

Tut auter declarava il Giachen della Sbaba, in um els otgonta, las fessas e sfendaglias dellas Garveras. El fageva valer ina veglia tradiziun, che scheva: Ina diala de Casa-Valentin, ch'eri sempermessa cul prenzi dil Sulegl, hagi smalediu il laghet e las spundas dellas Garveras, perquei ch'ina autra diala, la pli biala de Brulf, hagi engulau il cor de siu spus e fatg vegnir el malfideivels ad ella. Quella smaledicziun mondi in di en vigur; in di che la masira seigi pleina ed enzatgei semigliont a quella tresta historia schabegi a Brulf. E mettend mintgamai alla fin de sia raschunada il det permiez sias levzas, schev'el en in tun detschart e profetic: „La tresta historia, che la diala de Casa-Valentin maniava, vesein nus oz a Brulf! Il castitg ei pinaus! La bova gronda vegn a vegnir; cartei a mi: Nus essan piars!“ Paucs cartevan ad el, schebi che certins levan schizun haver viu ed udiu, co las strias dell'alp Soliva eran stadas o Garveras e stagiau ora il terren, che dueva cuvierer Brulf, sco'l tratsch ina fossa. In vischander, ch'era sestarschaus ina sera odem il laghet de Garveras, veva buca mo viu las strias de Soliva, el veva perfin udiu clar ed entelgeivel, co elllas grevan in' a l'autra: „Stuschei, stuschei! Buca memia encunter Sonduritg e buca memi encunter Casa-Valentin! Stuschei, stuschei! Ei ha num muentar, sch'ei deigi ruclar in di grad leu, nua ch'ei duei! Ho, dei! Pinei ed in di rocl'ei!“

E cura che las strias seigien stadas naven, erien las fessas in bienton pli profundas e bia pli ladas las sfendaglias . .

* * *

E tuttina: Brulf resta Brulf! Malgrad las profezias della Mengia Gori, malgrad las detgas de Giachen Sbaba, malgrad ils rizraz en vischinadi, malgrad l'interrumpziun temporala d'enqual usit aschi car ed endinai! La veta va vinavon a Brulf e dallas fessas e sfendaglias silla Garvera mo paucs che

fan stem. Onns de miseria e pupira, sco ei er uss treis quater onns in suenter l'auter, pon buca stupar il cul della veta, schebi ch'il murir mava ussa pli tgunsch. Affons e vegliurds che vegnevan malsauks, vevan ina leva mort; quei mava sco de stizzar ina cazzola de seiv: in suffelet de nuot suravi e gia fuvan ei vi en l'auter mund! Baras e barets procuravan denton, che la olma — l'olma de Brulf! — sedurmenti buc!

Tontas nozzas sco quels schliats onns suenter il tscheiver de 1683 vev' ei aunc mai dau a Brulf ed era buc en vischnaunca. Perfin la Mengia Gori, aschi seriusa sco la fuva, stueva dir: „Dieus seigi ludaus, ch'ei dat mintgatons onns in tscheiver communal — Brulf muress ora!“ — — „E viva la veta!“ fuva aunc adina la parola de Brulf a caschun de nozzas.

Remarcabel! L'entschatta a quella fuola de nozzas vevan dau: Casper dil Gion e Mariurschla de Latis; ella veva nuot ed el pauc, e tier quei veva ei aunc neviu il di de nozzas, neviu e cufflau ad in cuntin e tut profetisava: Gronda famiglia! Mo els han ris, sco l'amur che po tut sto rir ed igl ei iu — e vegn ad ira adina meglier e meglier.

Buca ditg suenter han Gion Battesta e sia Castgina ughiau il sbargat. Ina biala nozza, malgrad la generala pupira. Perfin dunschala Marionna vevan ei dumignau de far vegnir a gentar de nozzas; ella che mava pli e pli de rar en societad, dapi che siu Sep Antoni er' ius schuldau. — Ils dus nozzadurs stevan bein da casa anora, mo il di de nozzas vev' ei pluiu e draccau ed ils vegls schevan, ch'ei vegnien aschi paupers, ch'ei stoppien ira cul zitget! — Uss eran ei gia dus onns maridai, vevan dus buobs schumalins ed ina bellezia poppetta; er il muvel era carschius cun veseivla benedicziun . . .

Maridai eran era Placi Sigisbert Monn e Martina Cabialaveta. Clar di de nozzas, lartg en casa, er' ei vegniu detg il di, ch'ei han schau enzinnar, mo igl onn era buc aunc ora ontras, che Martina parturescha schumalins: in mat ed ina matta, in pli viv e neidi che l'auter. Ad amitgs ed amitgas, che vevan profetisau „lartg en casa“, fageva Martina valer, ch'il di de nozzas hagi ella anflau duas spigias sin in strom e quei munti mintgaga schumalins!

Ch'il Stiafen della Stalusa e Marieva de Valtgeva vevan era buca spitgau pli ch'in onn suenter il tscheiver de Brulf, negin che sesmarveglia: ella in cavriu ed el in cametg!

Epi 1685 il davos de tscheiver ein i — schizun il medem di — Mengia Camiu e Toni Catani, buns amitgs ditg avon il tscheiver de 1683 e lur cu-srin e cuserina de mintga vard, Placi Caplazi e Mathilda Mathiuet, ventirei-vels affons de geniturs beinstonts. — Bein murevan quels onns de pupira vegliurds trembletgers ed affons malsanetschs, mo a Brulf dominava aunc adina la veta sur la mort!

Perfin Culastia Caluster e Mathiu Andriuet havessen dau um e dunna, sch'ils vegls fussen stai d'accord. Quels tegnan denton la dira e quentan mai ceder, vegni tgei che vegli! Ils giuvens denton san, ch'els han igl avegnir che tegn cun els — rian e stattan fideivels! P. Cyrill ch'enconuscheva

er el la historia vargada e presenta, veva giu detg in di al bab della Cula-stia ed alla mumma dil Mathiu: „Vus pér a pugnei! Con tup e fitgau vuler suprimer la permavera suenter in aschi liung e criu unviern!...“

Ed a Marionna che scheva encrescher pli e pli fetg per siu Sep, scheva il bien pader: „La carezia crescha e flurescha enten la dolur. Termetti il Segner tgei ch'el vul — la carezia ha mai mort!“ — — —

* * *

L'amur e la caritad ein buc adina schumalinas. Tier dunschala Marionna fuvan ellas bunas soras. Quei ha semussau duront ils treis onns de miseria e pupira. Igl ei mai schabiau, ch'in pauper fuss vegnius renviaus dagl esch-casa de Mistral Giachen, cura che dunschala Marionna era en casa. E cons vegnevan, cura ch'ei sminavan Marionna dentuorn! Las paneras de Mistral Giachen vevan gia decennis ora buca viu ton paun frestg en lur dentèras, sco quels onns. Dunschala Marionna deva adina e deva da bien cor. Cons han benediu siu bien maun e giavischau ad ella tutta ventira terrestre! Ils vegls en vischnaunca, che vevan aunc enconuschiu bein sia tatta de Cumanel, fagevan valer che Marionna semegli buca mo da tgierp sia buna tatta; ella seigi era sco lezza „igl aunghel dils paupers“. — Era Marionna obtegn quels onns in semigliont num; ella daventa per biars „igl aunghel de Brulf“, che vul dir tiels paupers „la buna“ e tier quels de siu pèr „la biala“. E pilvermo! Sia buontad rendeva ella biala e sia bellezia deva ad ella l'urda-dira de buontad. Buca smarvegl, sche Brulf e la casa de Mistral Giachen, han viu quels onns beinenqual viseta da maneivel e da lunsch — e buca mo visetas de rugaduras cul sac e rugadurs cul zitget!

Marionna steva uss ella flur de sia giuentetgna e fuva fitada cun tut ils duns, che la natira sa sfarlarar per embellir il tgierp e dar gati alla comparsa. Gronda, beincarschida e da statura simpatica, resplendeva sia noblezia naturala ord membra e fatscha. Havend gudiu gia plirs onns la scola della olma, quella dellas dolurs e dil pitir, havevan ses bials egls stgirblaus sut las solidas survintscheglias brin-neras, obtenu la migeivla tarlischur de buontad e bien cor. Sia egliada attironta, ses bials mauns, animai dall'expressiun de sia olma nobla, eran daventai il siemi ed il desideri de beinenqual giuncher, de beinenqual fegl de mistrals e landrechters! Brulf ha viu quels onns pli ch'ina e pli che duas visetas de giuvens de num e pum; visetas da clar e bi di e da notg; visetas bunamein pompusas ord cerchels dils honors della Cadi; visetas che havessen fatg murar scadina dunschala, la Cadi ensi ed engiu. Ils de Brulf havessen saviu raquintar da beinenqual signur, che vegneva cun la ferma speranza de survegnir il maun de lur dunschala e che partevan puspei pli crets e modests — per mai pli turnar. Els vevan viu la viseta de stalter Gieri Tschuppina, bi giuven e da solida beinstonza; els vevan viu la loscha cavalcada de Pieder Jacmet — e sia partida semiglionta ad ina fuigia; els vevan viu l'arroganta parada dil Cavalier Biart — e sia

modesta retirada; els vevan viu a Brulf Crest de Antonys, il rehuner, che veva dau sedisch bazs ad in e scadin dils umens de cumin per vegnir scarvon della Cadi. E quels ch'els han buca viu, eran gest aunc tons!

Mo tut ensemes gidava nuot; buc il sfurzem de bab e mumma ed aunc meins ils beinmanegiai cussegls digl aug Giachen de Cumanel, da lezzas uras Mistral cass della Cadi. Marionna haveva sezza schenghiau siu cor; per ina e per adina. Cheu gidavan ni smanatschas ni rampins! Agl aug Mistral veva ella schizun giu la curascha de dir: „Che vus aug surpriseis de far il mulessier d'amur! Vus! in de Cumanel! Tier mei, che sundel de voss' èra; gliez ei pli ridicul che diplomatic!“

Che Giachen Martin, fegl digl amitg dil Mistral de Brulf, haveva buc aunc emblidau la Marionna ei clar; mo gest aschi clar eis ei, ch'el vul buc aunc riscar in canaster! El sco aunc auters han denton ina speranza, che pudess secumplenir in di e sin quei ein tuts lagiai: che Sep Antoni de Turratscha mondi a frusta en Frontscha! Mo la speranza, ch'el tuorni e resti peradina, era aunc pli gronda! E Marionna sa ch'el tuorna — — —

* * *

Ina biala sera d'atun digl onn 1686 cavalchescha in currier en mondura militara sur la punt de Brulf. De quels vevan ins viu beinenqual ils davos onns, vegnend e turnond orda Brulf; mo in de mondura a la guardia Duitg ils Quitordisch aunc mai! Tgi sa pomai tgei ch'ei dat da niev pils de „casa gronda“, sco ins numnava a Brulf ils cussadents de Mistral Giachen? Il svelt currier seglia giud cavagl e va tut alla trutta da scalacrap si. Tscheu e leu sesarva ina finiastra. Il currier aulza e lai dar cun forza il spluntè, ch'ei rebatta buca schi strusch atras il liung zuler... In amen e Marionna stat sin esch-casa, fagend ina pintga reverenza al schulda, che salida alla militara, surriend cun tutta galanteria:

„Dunschala Marionna de Brulf?“ di el, legend giud ina rolla pupi ligiada cun in bi pindel tgietschen de seida.

Marionna dat il tgau e vegn in tec cotschna!

„Ton ch'jeu fuss pia arrivaus el liug daditg desiderau. Signura dunschala, mei termetta miu aultditgau signur premlitinent, Sep Antoni de Turratscha, officier della guardia de Sia Majestad Duitg ils Quitordisch, il retg christianissim de Frontscha! Dad el, miu aultstimau parsura, respectus salid e tut bien — e questa brev personala, sin la quala el giavischia risposta returnonta.“

„Fa plascher, miu fideivel schulda, entrei e spitgei!“ — Marionna ei malruasseivla e dal nervus ch'ell'ei, metta ella dabot la brev denter corsaz e camischa e cuorra spert giun tschaler per ina butteglia vin ed in dètg toc caschiel-grass de Cristallina. Havend surviu al' schulda, che dat vid sia marend, sco de lutgar cun in Terc, va Marionna sin combra e siarra igl esch cun furtina. Ella trembla dalla prescha e vegn strusch de disnuar il bi

pindel tgietschen, nuaus en fuorma de tschitta . . . Ed ussa legia ella, tenend il maun dretg sin siu cor, che marcla sco de dar cun martials:

„Alla aultniebla
Dunschala de Brulf, en Mustér.

Carissima Marionna,

In'enzenna de veta suenter treis onns, ch'jeu hai bandunau Tei, nossa Turatscha e nies Mustér, vegn franc a legrar mia cara dunschala; Ti, la spusa de miu cor, ch'eis la raschun de mia veta, il patratg de mintga di ed il siemi de mintga notg. Jeu roghel Diu, che questa brev contonschi Tei sauna, da buna veglia e plein curascha, sco Ti eras adina.

Las davosas novas, ch'jeu hai de Tei dateschan d'in onn; sergeant Camartin de Calaus ha purtau ellas a Paris. Ti, miu aunghel pertgirader, hagies schau salidar e sincerar nunbalucconta carezia e fideivladad entochen la mort. Brulf resti Brulf — malgrad tut. Ins hagi mulestau Tei cun differentas lètgas de giuvens aulttschentai e da bien num; mo Ti hagies teniu plaid a Tiu Sep Antoni e refusau las meglieras partidas.

— Co dueigi jeu engraziar a Ti per tonta fideivladad? Sund'jeu ensumma meriteivels de tonta amur e digns d'ina tala fideivladad? Jeu, aunc adina mo il pauper mat de vieua Cecilia? Quei ch'jeu possedel ei buca stau grev de mantener intact e tut mo per Tei: miu cor, mia amur, mes patratgs e mia veta. Jeu hai sedau tutta breigia de daventar digns dalla dunschala de miu cor; jeu hai luvrau, barhau ed aspirau per vegnir vinavon e quei tut cugl intent de saver passar in di avon Mistral Giachen de Brulf e supplicar lez pil maun de sia poppa. Tut ei buc aunc contonschiu; dus scalems ein muntai; jeu sun vegnius numnaus premlitinent della Garda de Sia Majestad Christianissima Duitg ils Quittordisch, tenor breve dils 11 de fenadur 1685. Mia finamira ei il sabel de capitani — ed ei quel en mes mauns, sche vegn miu emprem pass a sedrizar enviers nossa Raezia, enviers nies car Brulf, enviers mia carissima spusa. Vegli il Segner mantener nus en buna sanabad entochen lu — ed allura benedir tut nos dis entochen l'ura de nossa mort . . .

Ed ussa stai cun Diu e salida mia cara mummetta vi Turatscha; prelegia ad ella mia brev e di, che siu mat vegni a turnar en buca ditg per liberar ella ord tuttas cruschs e miserias!

In salid, dus plaids, che Ti tegnies aunc adina car mei, sco dapi il tscheiver de Brulf e la schlittada de Sedrun, fan mei ventireivels e remunerescan tut mias stentas.

Il currier de Sia Majestad, tarmess a Cuera tier Sia Excellenza igl ambassadur de Frontscha, in miu fideivel schuldau, ha era fatg el medem temps miu currier d'amur. — Ad el confida la brev e tut quei che Ti

vul schar drizzar ora a bucca. El ei la fidonza sezza. — Salida tuts quels ch' empiaran suenter, tut noss fideivels amitgs, oravon tut il bien pader Cyrill.

A Ti miu cor e mi' olma per veta e mort.

Tiu spus ed amitg

Sep Antoni de Turatscha

Lieutenant de la Garde

de Sa Majesté Louis XIV

Roi de France

Versailles, ils 20 de sett. 1686“

Marionna, ventireivla quei ch' ins sa esser ventireivla, veva buca spitgau autras novas da siu car Sep Antoni, mo ch' el havessi fatg aschi biala carriera en quels paucs onns — e quei per amur ded ella — gliez ha cargau ella profundamein. Ella saveva gie meglier che zatgi, che Sep Antoni era tuttavia buc in um ambizius; anzi, memia modests e da siu fatg. Sch' el era sesfurzaus de vegrin vinavon, era quei daventau per spir quitau de saver vegrin in di avon Mistral Giachen sco capitani de Frontscha, per cheutras survegnir pli tgunsch il maun de sia feglia. Buca che dunschala Marionna havess giavischau quei, ni enzatgei semigliont da siu spus; mo vesend ell'ussa, che siu Sep Antoni fageva tals sforzs en quella direcziun, selegrava er ella. Quei di che Sep Antoni turnava sut ils egls de siu bab ,astgava el far valer, che ton sco quels, che hagien entochen ussa dumandau il maun de sia Marionna, seigi el era. — Vegr il bab lu aunc adina a snegar sia approbaziun? „Ualvess“, crei la ventireivla!

Dunschala Marionna tuorna a leger la brev e semetta lu immediat vid la risposta, essend ch' il currier de Frontscha sto aunc serender quella sera tochen Cuera, per continuar damaun sia cuorsa viers Paris:

Miu car Sep Antoni,

Tia carissima brev, pertada a Brulf entras il currier de Sia Excellenza, igl ambassadur de Frontscha a Cuera, ha fatg a mi in' immensa legria. De Tia fideivladad er jeu bein segira, sco naven digl emprem di de noss' amicezia, mo pli bia savevel jeu pauc dapi in onn. Buca che Ti fusses a mi pli cars, per esser vegnius premlitinent, mo l'intenziun che Ti has cheutras ei ludeivla e digna d'in descendant dils nobels de Turatscha. Co vul miu car bab aunc snegar a Ti miu maun; a Ti, il capitani della Garda de Sia Majestad de Frontscha? Tegn stendiu, miu car Sep Antoni e Niessegner vegn a benedir in di nossa pazienza e perseveronza. Schebein lunsch da Paris, sund'jeu savens en Tia pli proxima vischinanza; ei varga buc in di e buc ina notg, ch'jeu seregurdass buca da Tei en mias oraziuns. Il medem daventa era dalla vard de Tia cara mummetta. Ella ed jeu essan daventadas bunas

amitgas; il nuv de quella sincera amicezia ei nies bien Sep Antoni. Ella ei aunc adina la medema: de gronda speronza, curascha e perseveronza. Nus duas pudein bia enten quei che nus cartein e sperein.

Strusch eis Ti staus naven da Brulf, ha ei dau tscheu onns de miseria e pupira; mo zaco eis ei vargau. Dalla fom negin ch'ei miert, ni a Brulf ni en auters vischinadis. E dal riminent: Brulf resta Brulf. Il tscheiver de 1683 ha giu bunas consequenzas. Entochen uss ha ei dau sis pèra nozzas ord lezzas bugadias e zacontas otras ein sin rucca. Ti vesas, Brulf ha buc el senn de murir ora, schebi ch'il Giachen della Sbaba e la Mengia Gori profetiseschan la fin dil mund — silmeins per Brulf. Ei ha denton buca dau mo nozzas; ei ha era dau canasters e canastruns cheu a Brulf; e sche Ti sas, ch'ils pli biars ein vegni reparti da Tia Marionna, vegnas Ti a puder rir dacormein — cun mei!

Jeu vesel mintgaton il pader Cyrill e mintgaga plidein nus da Tei. El fa adina curascha a mi e predi a nus in bien avegnir. El ei miu bien bab spiritual e lai dir a Ti tut bien . . .

Las nauschas tschontschas de pli baul ein tschessadas; negin plaida pli de Tei auter che cun respect. Il Giachen Martin dil Mistral ei in um liquidau; el vegn mai pli a nuscher a Ti — vegni tgei che vegli. — Rugond Diu, ch'el Tei pertgiri e mei ensemblamein culs nos, restel jeu Tia fideivla ed adina carezonta

Marionna de Brulf

Brulf en Mustér, ils 11 d'october 1686

Havend sigilau e ligiau la brev, descenda Marionna en stiva tiel curier, surdat ad el quella e suren aunc in thaler della crusch sco buna mana. Il schuldau salida alla militara, ascenda siu cavagl e svanescha dalla Val ora giu . . .

Aunc quella sera ei Marionna ida a Turatscha ed a S. Gions cun la cara brev . . .

* * *

„Saveis era il pli da niev?“ cloma Zipert Peiziep, runond ina canastruna fein giu da clavau grond avon nuegl, als treis perveseders che tegnan cusseida, sepusond sin lur tardents.

Il Stin della Veva aulza in tec siu tgau e di tschaghignond si pils auters:

„Manegias ti forsa la novitat, che Rusetta de Runtget e Rest Valentin de Casa-Valentin ein i ier-sera si S. Gions tiel pader per schar clamar ora?“

„Aba! Gliez ei ina veglia historia . . . bunamein de ruina, sco la biala fatscha dil Rest!“ — Tgei risada! —

„Sche tgei dat ei pomai aschi reschniev a Brulf?“

„Vus maina sminasses e sche vus lignasses tocca damaun!“

„Bien, o cul marmugn zacu, avon che la puglina vegni freida!“

„Ei ha dau glieud nova; tut surura e nunspitgadamein!“

Puspei ina risada. Epi Giachen Mihel sissu:

„Sco sche quei fuss zatgei de niev a Brulf suenter tontas nozzas dils davos onns; tapalori che Ti eis in!“

„Mo plau, vus autri! fa Zipert sco sch'el vess d'annunziar sil pli pauc la fin dil mund: Questa notg ei compariu in pop a Brulf, in propri de Brulf; in cherli bi; in mat de treis onns!“

„Eis buca bein, ni schiglioc ord il moni, asen de stgellas“, cloma Placi Plaisch, alzond il tardent e fagend fentas de catschar quel tras il venter a Zipert Peiziep.

„Femna veglia, che ti eis ina; sche ti manegias de saver tener nus pigl asen, podà che ti savesses secuglienar“ fa il quart tut daditschier.

„Sche tadlei pia la novitad, che vegn en paucs dis a dar de tschintschar sut finadin tetg: Ier-sera, cu jeu sundel ius a casa suenter pver, hai jeu entupau giun streglia gronda, avon casa dils de Plaunca, in bellezia buobet de circa treis onns; in tut rodun cun vestas cotschnas ed egls ners sc'ina tscherescha . . .“

„E quei fuss pia quella novitad aschi famusa? Eis vegnius ord la suna? Tueit!“

„Buca fetg! Igl interessant vegn ussa: Quei pop de treis onns para ded esser in jester ed ei tuttina tut de Brulf! El ha ina briola nera osum il badiischun, davart seniastra, exact gronda sc'in fav . . . ina tut nera, acurat sco'l . . .?“

„Sco'l Giachen Martin dil Mistral . . . dattan tuts quater el plaid.

„Lignau! Mo quei ei aunc buca l'entira noda-casa: El ha il biultsch de caprezi cun la levza reviulta e va exact el tact de „tut ei miu . . . tut ei miu“ de nies giuncheraster de Brulf. Per gl'auter bialets, sco tschei giavelet . . .! Enschei! Ei quei buc il pli niev sut las spundas della Garvera?“

„Ti stoda fatga! Ton ch'ei fuss pia vera verdad, quei che beinenqual sminava e negin de dir ughiava . . .“ fa il Plasch plein smarvegl.

E Giachen Mihel, sepusond pensivamein sin siu tardent: „Saveis aunc dil priedi de P. Cyrill, il priedi davart la calumnia; saveis aunc co'l veva detg: Igl ei enqual ga necessari, ch'igl innocent stoppi fular via tras la lozza della calumnia, mo alla fin de siu viadi vegn si'innocenza a tarlischar sco ina neiv nova el sulegl permavaun . . .!“

* * *

La novitad dil Zipert Peipiez ha gleiti giu fatg il sbargat tras vischnaunca. Quella ga er ei mal midau cun la diplomazia calumnionta de Giachen Martin. Fin er ei cun sia malezia; fin radicala e completa per ina e per adina! Mintga ga ch'el veseva ni entupava sia semeglia, si' ovra, mav' ei buna-mein cul flad ad el. Sfundrar havess el pudiu, sch'el havess saviu! Mo la tiara ei tuttavia buca aschi misericordeivla e sesarva per laguoter mintga palander . . . E co quei era alla finala vegniu aschi spert alla glisch dil di!

Catrina de Plaunca, setratga tier ina veglia onda anoragi zanua, ei veginida malsauna e morta — e buca ditg suenter ei era „l'onda tatta“ morta; epi ha il gerau de vischnaunca de leu menau in di il Martin Pign „lunsch... lunsch tiel tat e la tatta de Brulf“... Quei raquintava uss il viscal Martin pign a tut ses compogns e compognas de Brulf...

* * *

Il temps medeghescha las plagas; il temps fa perfin emblidar miseria e pupira; il temps ulivescha tut... deno igl odi incarnau. Schalusia, ambiziun ed odi ein ils treis pli pernizius fargliuns, ch'ei dat sin quest mund. Quels treis ein el cass de ruinar il singul, de tussegar ils vischins e metter en discordia vischnaunca e cumin. Brulf, entochen avon paucs onns in vitg beinstont e plascheivel, haveva pitiu pli fetg e sensibel sut la bitgetta de quels treis, che sut il regiment della miseria e pupira materiala dils davos treis quater onns. Ei veva nuota propi grond gati de veginir meglier. Dapi ch'il Martin pign era arrivaus tut surura a Brulf, han certas plagas miez medegadas puspei entschiet a far marscha... Il Giachen Martin dil Mistral veva, entras l'appariziun dil „Pign“, survegniu ina frida bunamein mortala. Entochen ussa cartev'el d'haver las troccas enta maun, ed ussa stueva el constatar d'haver in giug plein vitas. Sia counterpart encuntercomi veva ussa tut las troccas, ils honors ed aunc narr e bagat! „In giug dil giavel“, scheva e repeteva el savens, mo gnanc gliez er ei buc, pertgei ch'el fuss staus bi leds, sch'el havess silmeins giu „il giavel“ el giug.

Sia honur era dada en brauncas e pudeva buca pli levar si, silmeins a Brulf ed a Mustér buc! Las bunas relaziuns denter ils dus Mistral de Brulf eran sesferdadas bravamein e vuler scaldar si lezza platta fuss stau peina piarsa e buca meins ridicul che reussibel. Per Giachen Martin, il fegl della nobla famiglia de Flurin, veglia schlatta de mistrals e landrechters, restava mo aunc la politica per veginir zaco zaco sidatgau...

E quella leva el ussa tentar; savev'el gie beinuonda, che la solida tradiziun dils de Flurin era ton sco haver gudignau miez il giug. El astgava schizun quintar cun la speranza, che far politica sappien ins era far, malgrad enqual tachel de fulin, malgrad enqual macla pli profunda. Ella politica stoppi mo reussir ina ga e suenter mondi ei sco unschiu. En quella direcziun quintava el nuota fauls... ei veva mo num reussir l'emprema ga! E per gliez lev'el sez haver quitau!

Ei mava ussa ualti rapid encunter il cumin de 1688. El veva udiu ord segira fontauna, che cavalier Meltger de Jacmet, dapi dus onns Mistral regent della Cadi, hagi el senn de demissionar sco tal e turnar en survetsch dil retg de Frontscha, che veva honorau el avon paucs onns cun tetel e breve de Cavalier de Duitg de Frontscha.

Giachen Martin de Flurin enquera de veginir Mistral — e siu quen ei nuota aschi da piertg. Ils dus davos onns vevan las duas cuorts Mustér e

Tujetsch giu il dretg de tradiziun pil mistral e perquei era Meltger Jacmet vegnius tschernius. Ussa fuss ei stau la roda dellas duas cuorts Medel e Breil, Trun e Sumvitg; mo sco ei pareva, negin che propri semus-chiava! Ei era nuota sterniu candidats en quellas duas cuorts; quels che fussen stai digns de quella honur eran u memi vegls e gia en auters uffecis e survetschs, ni ch'ei eran memia giuvens e vevan buca sufficientamein bazz ella pialgiat. Per munconza de galantumens e rischculdis, carteva Giachen Martin fermamein, ch'el e mo el füssi il pli adattau candidat: el seigi buca memi giuvens, seigi staus in onn gerau de vischnaunca e per schar seglir la buorsa era el pronts ed el cass, cur ch'ei fuva. En cass ch'ei pudess buca tonscher per Mistral, er'el la fin finala era seresolvius ded acceptar igl uffeci de podestat de Teglio en Valtelina, ch'il cumin della Cadi haveva uonn il dretg de metter per dus onns.

Sin las jvuschs de Mustér savev'el buca quintar e quintava era buc; mo en Tujetsch vev'el parents ed enta Medel amitgs. En las vischnauncas de Sumvitg, Trun e Breil lev'el gidar suenter cun renschs e rischculdis entochen ch'ei fetschi.

Treis jamnas avon Gliendisdis-Tschuncheismas, il di de cumin, ha Giachen Martin de Flurin fatg sias cuorsas en Sutsassiala. A Sumvitg eis el sepresentaus sin vischnaunca ed ei serecummandaus buca mal per igl uffeci de Mistral; negin ha fatg opposizion. Suenter vischnaunca ein zaconts sefatgs vi dad el e schau sentir ualти clar, che senza unscher in tec ils ischels pudessi il carr far mal las ureglas. El ha capiu ed unschiu certins e schizun empermess tschun bazz per um en cass d'elezioni. — A Trun ha el cartiu ch'ei fetschi cun struclar zacontas scheltadublas enta maun a scarvon Crest de Antonys; tschei sedetti lu tut da sesez il di de cumin. — A Breil ha el visitau igl emprem ils Signurs de Latour, ch'eran amitgs de siu bab. Quels ein stai fetg amicabels cun el, mo empermess e profetisau han ei nuot... e perquei ha Giachen Martin maniau, ei füssi forsa bien de dir dus plaids al cau-vitg de leu, a Stiafen Stivet, che ha nuota refusau treis bials e neidis renschs.

Havend fatg il siu en Sutsassiala, havend unschiu beinenqual manut e struclau de bia mauns de cuderis, eis el turnaus la jamna avon cumin a Brulf cul seguir sentiment ded esser Mistral fatgs.

Fuss el denton staus empau pli tifics e giu empau nas, havess el stuiu ferdar l'aura populara e lezza deva da tut in'autra vard. Havess el giu bunas ureglas quella sera, ch'el ei turnaus da Perdomat en, havess el stuiu udir la tschuetta che cantava:

Martin, Martin!
Patratga vid la fin!
Il manti tgietschen
Vul pli che vins,
Rischculdis e flurins!

Il cumin de 1688.

Treis caussas sa negin lignar: la fiera de Ligiaun, l'aura d'avrel ed il cumin della Cadi! — Fiera de Ligiaun vevan ins profetisau ina schliata ed ell'era stada famusa! Aschi buna, ch'ils purs schevan: Ina buna fiera de Ligiaun vala pli, che gartiar il graun! L'aura d'avrel vevan ins predetg buna ed ell'era stada miserabla! Ed il cumin? Il cumin de 1688 dueva, tenor dir de politichers versai, esser in exemplel de pasch e disciplina, in di ruasseivel e d'unitad democratica senza paregl!

Aschi pauc e moderau sco zacontas jamnas avon quei cumin havevan ins aunc mai fatg politica en la Cadi. Il veder abdicheschi e Mistral vegni senza falir Giachen Martin, fegl persul de Mistral de Flurin de Brulf. Quei era fatg en e fatg o e per las otras scharschas detti era nuota de sestrer...

Dumengia de Tschuncheismas sera 1688 vesein nus ina gronda partida bials umens, armai cun lontschas, schumbers e schuiclas, quater a quater, ad end dalla via della claustra si e tras la porta cotschna. Els ein tuts vestgi sco 'ls gueriers de Frontscha e las bellezia colurs cotschnas, alvas, blauas e mellnas de lur costums tarlischan els davos radis dil sulegl vespertin. En e sut claustra eis ei aunc tut quiet; il profund silenci de quella bellezia sera de permavera vegn interruts sulettamein dalla mistralia, sunada dals schuiclers ed accompagnada dals schumbraders. La roschada buobs de Catins, Raveras, Gonda e S. Gions, che cuoran suenter „la bargada digl avat“, han in tal respect de quella, ch'ei ughedian buca de far la minima canera.

Uss ei la bargada digl avat e quella dils buobs arrivada ella cuort claustral. Il cummandant de quella, Gion Fidel Berther de Catins, litinent de Frontscha, aulza siu sabel, sbassa quel e retegn la stupenta compagnia cun in gëst, exact visavi la fatschada della claustra, nua che Sia Grazia Reverendissima, Avat Adalbert de Medell-Castelberg ha sia residenza.

Els ein strusch en posiziun, che la finiastra della stiva abaziala sesarva. Leu compara Monsignur avat Adalbert, ina personalidad d'autoritat e respect, fitaus cun las insignas de sia pussonza: cugl ani abazial, empizzaus d'ina pèdra custeivla e cun la crusch pectorala, formada de smaragds e crappa preiusa. Ils davos radis dil sulegl tarmaglian cun quellas loschas enzennas, ch'ei glischa e tarlischa neuagiu dil parsiel.

Vesend ussa l'aulta preschientscha de Mrgr. avat, semetta il cummandant della guardia d'honor si enamiez avon quella. El salida cul sabel e ferton ch'ils umens strusch tilan flad, dal star en fixa parada sco ei stattan, fa litinent Berther la salvia usitada:

„Sia Grazia Principiala,
Monsignur avat Adalbert!

Respectus salid e tut bien! Suenter che Sia Grazia Principiala ha schau clamar cumin ellas ludeivlas vischnauncas de Mustér, Tujetsch, Medel e Breil, Trun e Sumvitg, compara Lur bargada d'honor avon Sia Grazia

Reverendissima, supplicond per la lubientscha d'astgar far las honurs usitadas a nies aulditgau signur Mistral regent, Cavalier Meltger Jacmet de Catins! Per far tut tenor fuorma e tschentament, supplichescha Lur guardia d'honur modestamein per la benedicziun abaziala e la lubientscha formala!"

Avat Adalbert sepusa sil parsiel, fa ina leva reverenza cul tgau e di:

„Mia aultludeivla bargada d'honur!

E Vus signur cummandant de quella!

Sco mes zun meriteivels antecessurs han ussa gia praticau duront tschien onns, aschialein nus er oz e sil de vegnir mantener vinavon la nobla tradizion della bargada digl avat. Vus, mes aultprezai gardists d'honur, representeis in dils pli bials ed elevants capetels dell' historia claustral a dil pievel della Cadi. Lunsch anavos el temps miez formava la bargada digl avat sia guardia personala ed officiala.

Ti niebla guardia d'honur fuvas da gliez temps la suita officiala de Sia Grazia Principiala, igl avat della ven. claustra de Mustér. Dapi il temps della fundaziun de nossas Ligias Sura entras nos antecessurs, ils avats Gion de Glion e Pieder de Putnengia, han ils Signurs della Casa de Diu — ils Prencis avats de Mustér, fatg patg politic cun lur pievel, per viver en pasch e concordia e cheutras mantener, tenor il spért e las ideas democraticas dil temps, las meglieras relaziuns denter il Segner della tiara e ses subdits, ch'ein oz daventai aschi libers, sco'l Prenzi avat sez. El decuors de quest svilup politic democratic, ha il Prenzi avat bucamo cediu certis privilegis de caracter politic; el ha schizun partiu cun siu pli aultschentau representant, cun nies Mistral, certas fuormas d'honur e denter quellas oravon tut la bargada d'honur. Aschia essas Vus, mes cars gardists, era daventai cul temps ed en secunda muntada la bargada de cumin e dil Mistral della Cadi!

Vus haveis supplicau mei per la benedicziun abaziala e la lubientscha formala de render las honurs al Mistral regent. Questa supplica ei sanczionada entras la pratica e tradizion e duei pia cuzzar vinavon. Perquei roghel jeu Diu, nies Suprem Signur, ch'el benedeschi vus, nossa claustra, nies Mistral e nies pievel. El medem temps dundel jeu a vus la lubientscha de render las honurs al Mistral!"

Avat Adalbert tegn ils mauns a Diu, mir'encunter tschiel e duront che sia bargada presenta las lontschas, dat el la benedicziun.

Litinent Berther salida cul sabel e cammonda: „Ruaus!"

Monsignur cloma lu surriend ord finiastra giu ella cuort: „Mia bargada, vus veis fatg pulit e persuenter duei nies fumegl grond menar ina buot vin claustral giun casa-cumin per vies plascher e solaz!" — El salida aunc amicablamein cul maun e seretila . . .

Quei ei stau la dètg' aura per la legra bargada digl avat! Litinent Berther meina ussa ses umens giu da claustra, sunond e schumbrond la mistralia, e serenda immediat o Catins avon casa dil Mistral regent, Cavalier Meltger Jacmet!

Cheu renda la bargada digl avat las honurs al Mistral regent cun ira treis ga sunond e schumbrond la mistralia entuorn casa, sco usitau da Zahéias enneu. Suenter questa biala ceremonia, fa Cavalier Meltger de saver a sia guardia d'honor, che las métgas mistral seigien pinadas ed in e scadin seigi envidaus cordialmein de comparer questa sera en casa-cumin tiel past usitau de cumin, tiel vin claustral e las métgas mistral!

uo avon ch'ei seigi sera sto la bargada digl avat aunc fadiar quei past tradizional, cumplenend las ulteriuras obligaziuns della lescha nunscreta! Perquei vesein nus la bargada d'honor mond gl'emprem a Rieven, avon la nobla casa vedra de mistrals e landrechters, avon casa paterna dils nobels de Rieven. Sco usitau aulza e sbassa il picher treis ga sia pica cun la biala mascha ellas culurs dil cumin avon esch-casa dils mistrals defuncts, duront ch'ils schuiclers e schumbraders sunan piano pianissimo la veglia mistralia, sco sch'els lessen giavinar per in mument ils spérts de quels nobels atenats ord la perpetnadad . . .

La stessa scena de respectusa pietad ed undrientscha serepetta medemamein avon las casa dils de Bigliel a Salaplauna, dils de Turatscha a Turat-scha, dils de Brulf e de Flurin a Brulf, per finir avon il casti de Chischliun, la pli nobla e renomada casa della Cadi, tgina della schlatta dils de Castelberg-Mustér, ch'han schenghiau al pievel de S. Placi in'entira roscha dils pli meriteivels mistrals, landrechters e Prenzis avats.

Finida questa nobla e respectusa salvia dils morts, retuorna la bargada digl avat en casa-cumin tiel past beinmeritau de vin claustral e métgas mistral . . .

Il bien vin vuclin ord las vegnas digl avat e las deliziusas métgas salin scauldan plaun a plaun l'aveina politica de nossa bargada de cumin. Uonn secomponeva quella ton sco exclusivamein ord schuldada giuvna, stada en survetsch de Duitg ils Quitordisch entochen avon otg dis, ch'ei eran vegni relaschai, epi turnai a casa per cumin. Cun els eran era returnai ord Frontscha litinent Berther de Mustér, litinent Giachen Maissen de Sumvitg e capitani della garda, Sep Antoni de Turatscha.

Sin via anora havevan la schuldada sursilvana e lur officiers giu endamen la politica della patria ed eran seresolvi d'influenzar quella cun caschun dils proxims cumins. Els levan oravon tut defender ils dretgs dil pauper mercenari, q. v. d. dil pauper sempel schuldau, che vegni quasi vendius ad insignur jester da certs signurs mulissiers ella tiara e che stoppi riscar sia pial per pauc ni nuot, ferton ch'ils „Signurs“ stettien a casa, survegnien tetels — e mondien culla groma . . .

La bargada de cumin digl onn d'uonn era pia bunamein enzatgei sc' ina conspiraziun. Ella secomponeva ord 60 umens, reparti ualts uliv sin las quater cuorts dil cumin. De capir, ch'igl ei quella sera avon cumin, tiel past de honur en casa de dertgira, buca mo vegniu plidau sur l'aura ded onn. Ils stupents giuvens, empalai da lur carezai officiers, sedicidan d'els menar damaun il cumin! Suenter ina liunga e passionada discussiun vegn ei dau la parola: Giachen Martin de Flurin sto curdar sill'entira lingia! Mistral vegn litinent Giachen Maissen de Sumvitg; podestat a Teglio per dus onns, capitani Sep Antoni de Turatscha!...

Capitani Sep Antoni de Turatscha era buca staus a vitg quella sera, mo el saveva de quella politica, tenida tschelada sc'in misteri. Auter che la bargada mo aunc dunschala Marionna che saveva zatgei ... e lezza era tuttavia buca stada encunter!

* * *

Gliendisdis Tschuncheismas 1688. Tgei bellezia di de cumin! Il tschiel ei blaus e sereins sco las buolas dil Rein. Il sulegl primavaun dorescha cuolms e vals, che dorman aunc pacificamein la profunda sien d'unviern, curclai d'ina grossa cozza neiv. Il blau digl azur e l'alvira della neiv formeschan culs stgirs uauls e culs praus casa ell'emprema verdura stgir verda in maletg d'ina bellezia nundescrivibla. In di de permavera en tutta sia cumpleina bellezia!

Mustér e la Cadi han oz lur grond di. La claustra tarlischa el sulegl della damaun, sco ina spusa avon igl altar dil Segner. Avon la gronda e biala casa-cumin vesein nus gia tschuppladas umens en viva cusseida. Tgi tschontscha, tgi teidla, tgi grescha e gesticulescha. Ei vegn pli e pli viv; mintgatton audan ins ina risada, suandada da nauschas strihadas e lu puspei ina rueida, che penetrescha neudora dallas fenestras aviartas dell'ustria en casa-cumin — ina hazra rueida d'ina partida meisas, che fan gronda lala tenend cusseida. Il vin vuclin cuora leu en miolas e migeuls, senza ch'enzatgi dum-bri las mesas e masiras entiras. Sin la gronda pegna-scalegl ha igl ustier tschentau treis grondas bréls-vin, nua ch'in e scadin dils entrants ha il dretg ded ira sez vid la spina. Giachen Martin de Flurin, il giuven candidat per la mistralia, veva dau la cuncina agl ustier de dar de beiber a tut ils entrants sin siu quen. Negin smarvegl, che l'ustria era fulanda, che las preits suavan gia in'ura avon trer sin cumin. Il mender fuva mo che l'ustria era memia pintga e ch'entiras mesadas savevan buca setschecan de levar si suenter haver buiu ina masira e far plaz ad auters, che vegnevan sin esch ed encurevan ina canorta. Aschia vevan atgnamein mo paucs giu caschun de prender in refrestg — ed el medem temps partida pil candidat de Brulf.

Giachen Martin era nuota propri cuntents de quella procedura memi concentrada. El havess viu pli bugen, sch'era la schuldada, che girava avon ed entuorn casa-cumin, sco era ils novs rots de Tujetsch, de Medel e de sutensi,

che serimnavan plau plau avon casa-cumin e sut las duas casas della fumeglia claustral, havessen giu caschun de prender in sitg avon trer sin cumin. Enstagl sesevan traso ils medems entuorn la meisa e sefagevan valer entuorn las bréls. Enqualin fuva gia tschaberlin e fageva tschontschas e lalas pli tuppas che bialas.

Ils gigins avon casa-cumin, quels ch'eran vegni da lunsch ed eran gia stauchels, devan il tgau e sesmarvegliavan buca pauc d'ina tala procedura... Tscheu e leu denter ils roschs pli pigns e pli gronds dils umens en raschieni, vesan ins in, dus, treis schuldaus separicipond dalla cusseida, fagend valer, ch'ei seigi ina vergugna de cumprar las vuschs gia da gigin ed avon trer sin cumin... Talas remarcas — e cunzun da quellas vards — fagevan impressiun sils sempels puranchels.

Giachen Martin era buca propri della buora. El veva envidau litinent Berther e la bargada de cumin avon ch'ei massien o Catins pil Mistral regent. Mo enstagl acceptar quei amicabel invit, ha litinent Berther interrutt il plaid ad el ualti alla brutta: „Manegeis vus forsa, che la bargada de cumin vali uonn mo ton sco las nuorsas de piazza? Engraziein per ina tala insinuaziun!“ Epi eis el semanaus entuorn entuorn e schau star leu il schani culla bucc'aviarta...

Quei fuva buca propri favoreivels indezis! Enstagl dil favugn giavischau, era l'aura sut vegnida dominè e deva gia ualti da biestg... „Martin, Martin, patratga vid la fin...“ veva la tschuetta cantau tschei di tras la notg. Mo tgei ei quei? Siemia el, ni setract'ei schiglioc d'ina visiun buca reclia? Mirond el vonzeivi orda finiastra dell'ustria giu sin las roschadas umens de cumin, catta el adagur tuttenina in vegl enconuschent... Sep Antoni de Turatscha! en bellezia mondura de capitani della garda, enamiez in rudî d'officiers e schuldada, che rian e patarlan legramein. El ha tuttina buca buiu e semiar siema el è buc...!? Sche sto ei bein esser, sco el vesa? Gie, Martin! Martin, Martin! Sche mo il cumin fuss gia alla fin!...

Il candidat della mistralia ha gia ussa ch'ei va sferdurs dal dies giu e dal ventretg si... ed il cumin ha gnanc entschiet buc!

El strusch revegn pli da quella anetga e malemperneivla surpresa; gie, el ni vesa ni auda, co la bargada digl avat fa treis ga il tur entuorn casa-cumin, per trer ils umens sin curtgin. El vesa era buc, co il plaz avon casa sesvida plau a plau e co Mistral e salter a cavagl suondan las loschas roschas de lontschists, de schuiclers e schumbraders, sunond e schumbrond la mistralia dalla gassa gronda si! Havess in siu partisan buca bintgunau el bravamein e fatg attents, ch'ei vegni teniu cumin si sut claustra e buc ell'ustria, podà ch'el fuss aunc daventaus ina pétga de sal... aschi eris e steris er'el vegnius tuttenina!

Entraus ch'el ei uss en curtin cumin, eran tut ils umens e las autoritads leu sil plaz; il rin entuorn la buora era gia fatgs. La bargada digl avat, Mistral regent e salter cun enzaconts commembers dil magistrat ein serendi

sin claustra per cumpignar giu sin cumin Sia Grazia Reverendissima, avat Adalbert. — Buca ditg ed ins auda, epi vesa a vegnend la suita d' honur. Ordavon vegn, purtond la crusch empizada de crappa custeivla, il pli giuven pader, vestgius en horrem e stola. Ual suenter el sglatschan las treis bandieras de cumin, in vegl e venerau regal de Sia Sontgadad il Papa Giuli ils Dus, pertada da treis bandirels, vestgi en cuirass e capellina. Immediat suenrer suonda la bargada digl avat; ellas empremas retschas ils lontschists, lu treis rietschas schuiclers epi quater rietschas schumbraders, scadanond cun forza la veglia mistralia. Ed ussa sils calcogns alla bargada d' honur, Mistral e salter, magistrat e bannaherr, als quals suondan sco fin dil til de cumin, Sia Grazia Monsgr. avat, ornaus cun la preziusa crusch pectorala, che penda vid la greva cadeina ded aur entuorn culiez e cun igl anî el det, las noblas insignas de sia autoritat e dignitad. Dretg e seniester de Sia Grazia compognan el decan e superiur en lur modestas rassas neras.

A sia appariziun stattan ils umens de cumin spalier, scuvieran lur tgaus, storschan la schenuglia e s'enzinnan cull'enzenna della s. Crusch, mond Sia Grazia gie a benedend atras las roschas dils umens de cumin . . . Fertont che quei daventa cun tutta seriusadad e pietad, va la bargada de cumin treis ga entuorn la buora, semetta si en rudî en pintga distanza de quella, lai passar il salter, il Mistral e Sia Grazia.

Gl'emprem ascenda il salter grond cun la spada la buora e suenter el immediat avat Adalbert. Las roschas davos s'avonzan ton sc'in stausch e siaran il rin. Igl ei vegniu ruasseivel, sco en baselgia. Il cauld sulegl prima-vaan sclarescha ils frunts ed ils tgaus scuvretgs dils umens de cumin.

Sia Grazia Principiala dat l'entschatta alla tschentada.

„Umens de cumin!

Dretgs ed usits antics de nies cumin della Cadi prescrivan, ch'igl avat de Mustér, aunc avon dus tschentaners il sulet Segner della Casa de Diu, detti in'entschatta a nossa tschentada. Jeu salidel perquei tut ils cheu radunai en num de Diu, en num de nossa ven. claustra ed en num digl aultditgau magistrat de cumin. A tuts in sincer, cordial beinvegni sin quest liber prau-cumin, nua ch' il pievel de S. Placi e siu suveran, igl avat de Mustér, ein secunvegni tschentaners e tschentaners ora en tutta paisch e perinadad.

Cars umens de cumin!

Dapi ils temps d'avat Pieder de Putnengia, nies grond antecessur, entochen sil di ded oz, ein las relaziuns politicas della tiara cun siu parsura, igl avat de Mustér, stadas de tala natira, che ni il suveran, ni il pievel de S. Placi havessen giu zacu raschun de selamentar. Nos cars babuns, Dieus fetschi grazia cun lur olmas, schevan buca per nuot dal temps che mo gl' avat regeva la tiara: Sut la cana crutscha de nies Prenzi avat eis ei bi viver! — Ils avats de Mustér regevan aschia, ch'els

vegnevan numnai: ils migeivels babs della tiara! E quei tetel d'honur e valur han els mantenui atras tut las burasclas dils tschentaners vargai. Ei sedi buca per nuot: Ils temps semidan e la glieud culs temps! Quei ei ver! E perquei han — tenor las ideas dil temps — era ils avats della Casa de Diu fatg il pass cul temps e schau plaun a plaun pli e pli liber las hottas dil cumin della Cadi. Quei ei mai daventau entras sfurzar nos antecessurs, ils nobels Prenzis avats della claustra de Mustér. Il cuntrari! Quei ei adina daventau da libra veglia, sefidond sin la sauna rasschun de pievel ed avat e bassond sin la veglia carezia e veneraziun, ch'il pievel della Cadi ha demussau neu e neu enviers la ven. casa de S. Sigisbert, S. Placi.

Liberi umens de cumin!

Alla fin dil quindischavel tschentaner ha il Prenzi avat privilegiau il pievel entras schar far quel treis proposizuns per in Mistral, il principal ufficial de nies cumin. Ord quels treis ha el lura mintgamai elegiu il pli meriteivel. El decuors dil 16avel tschentaner ha el endrizau il cumin sco el ei oz. El ha schau eleger il pievel persuls siu Mistral, cun la resalva dell'approbaziun abaziala, ch'ei adina veginida dada. El 17avel tschentaner ha el aunc mess auters dretgs e privilegis el ravugl d'in liber cumin; denter auter era il dretg d'eleger sez, libramein, siu magistrat e mo resalvau il dretg tradizional de beinvulenta approbaziun. Pertenant la dertgira, che duei esser libra de scadina politica, ha igl avat manteniu tut ils dretgs entochen sil di ded oz e vegin era a mantener quels vinavon aschiditg sco quella procedura ei la suletta vera.

Vus saveis pia, mes stimai umens de cumin, che la nobla e libra convegnientscha denter pievel e parsura han aplaniu tuttas differenza's e manteniu la pasch e la carezia denter pievel e claustra entochen sil di ded oz. Che quei davanti era dacheudenvi, mantenend da mintga vard tut ils dretgs e libertads acquistai e sanczionai entras la pratica dil temps, dundel jeu, Prenzi avat digl Imperi Roman, la lubientscha a mes libers umens de cumin de far la tschentada. Possi quei daventar en tutta pasch e perinadad tenor fuorma usitada e per beinstar temporal e sprial della entira Cadi. Perquei roghel jeu Diu, la Sontgissima Trinitad, Nossa-dunna e tut ils Sogns, ch'els benedeschien questa tschentada: In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.“

Avat Adalbert dat la benedicziun; ils umens de cumin senschanuglian e fan l'enzenna della S. Crusch. Allura descenda el cun gronda dignitat e ruasseivla imposanza la buora. E ferton ch'ils umens tegnan aunc adina scuvretg lur tgaus, retuorna el en claustra, accompagnaus dretg e seniester dal decan e superiur. La bargada digl avat dat ad el l'honur entochen la geina dil curtin e tuorna puspei en siu plaz preferiu, el rin, entuorn entuorn la buora.

Suenter questa peroraziun abaziala ha il salter il plaid. El pren giu siu treipéz e tschentond il maun silla spada, fa el l'usitada damonda, schebein avat e Mistral hagien schau clamar cumin enten las sis vischnauncas dellas quater cuorts.

Fatg quei, seglia il mistral regent, Cavalier Meltger Jacmet, silla buora. Dend ina svelta, beinarrundada menada al manti tgietschen, cloma el videra cun imposanta vusch el pievel de cumin:

„Umens de cumin!

Sia Grazia Reverendissima, Msgr. avat Adalbert, ha cun enzaconts plaids menau nus atras treitschien onns historia de nossa cara Cadi. Quella cuorta, mo prezisa demonstraziun dils pli impurtonts fatgs dell' historia de nies pievel e cumin, di pli bein che tutta eloquenza, che nossa claustra de Mustér ed il pievel della Cadi audien ensem... ins savess bunamein dir, sco tgierp ed olma. A mi par'ei ensumma, che las relaziuns della claustra de Mustér e dil pievel de nossa tiara seigien adina stadas quellas d'ina buna mumma enviers ses affons. Tgei fa ina buna mumma? Ella meina e pertgira ses affons pigns: ella educhescha e tegn els a mistregn; mo aschi gleiti ch'ei entscheivan a crescher, lai ella sura els pli e pli a sesez. Els emprendan aschia ded ira sez; els emprendan de sez sedicider en damondas meins impurtontas. In bi di arrivan ei lu aschilunsch, ch'els san bials e persuls e libramein far tut sez quei che la mumma fageva avon per els. Quei ei il mument dell' independenza factica, acquistada entras educaziun e buc entras revoluziun. Mumma ed affon ein restai cheutras en bunas relaziuns; els respectan e carezan in l'auter. En certi graus ei igl um madirau aunc adina cuntents, aschi independents sco'l ei, de haver ina mumma, buc ina cummandanza, mobein ina cussegliadra beinvulenta...

Liberi umens de cumin! — Ei quei buc igl exact maletg dellas relaziuns, che nus havein oz cun la ven. casa de s. Placi, s. Sigisbert?"

„Bravo! bravo!“ tun ei da tuttas vards. Il Mistral regent ha tucc la noda. Ses umens ein tut incantai de ses plaids.

„Umens de cumin!

Vus haveis capiu mei; e quei fa plascher. Il secapir denter autoridad e pievel mutta la pasch e la pasch ei la pli segira capara per la ventira dils pievels. — Dein nus in'egliada ora el mund, sche muossa l' historia ded oz quei meglier che zacu! Jeu vi buca repetter quei che vus tuts saveis. Vus saveis, ch'ordador la classena de nossa patria furia l'uiarra. E pertgei quei? Perquei ch'ils pievels ein maltratgs e san buca pli distinguere denter il miu ed il tiu! Els han piars da bibugen quei che nus pertgirein sco la poppa de nies egl: la pasch e la buna cunvegnentscha! Lein pia mantener vinavon quei che nus havein aunc; igl ei il pli custeivel: la pasch! Cun quei giavisch declarel jeu l'entschatta de nossa tschentada!"

„Bravo! bravo! Si cun ell! Si cun ell!“ rebatta ei gia da surengiu ed entuorn entuorn la buora.

Mistral Meltger Jacmet ei in um speditiv. El ha bien senn per fuormas culontas; el lai buca crescher pastg denter la sulada. El valzen de diesch minutas ha el rendiu quen de cumin e dau plaid e fatg dil curriu e passau duront igl onn d'uffeci sco Mistral e parsura dil magistrat de cumin. El vegn ussa tier sia fatschenta principala: la demissiun sco Mistral regent della Cadi:

Liberis umens de cumin!

Avon dus onns pil di ded oz, haveis vus surdau a mi il manti tgietschen e cun quel igl aschi desiderau uffeci de Mistral, cau e parsura dil magistrat de nies cumin della Cadi. Il plascher e la luschezia d'astgar purtar a casa il manti tgietschen de Mistral, han rendiu a mia paucadad la forza ed igl anim ded esser per tutz in gest derschader ed in cau de cumin aschi nunpartischont sco pusseivel. Jeu hai negina raschun de seludar cun mias ovras; jeu hai buca prestau pli bia che mes antecessurs; mo ton astg'jeu confessar a mes umens de cumin, als sulets ch'jeu sundel responsabels per tut miu far e demanar: ch'jeu hagi compleniu miu uffeci tenor megliera veglia e savida. Pli bia san ins gnanc pretender d'in Mistral buc, aschi aultstimaus sco quei uffeci ei tier nus en la Cadi.

Umens de cumin! — Jeu sundel nuota vegnius stauchels de purtar il manti tgietschen — il survetsch per la patria stunclentescha mai — schebi che quel comporta cun sesez beinenqual malengrazieivla e malempereivla caussa. Buca gliez ei il motiv, ch'jeu sundel sedecidius definitivamein de metter miu uffeci en vos mauns ed il manti tgietschen el ravugl dil cumin! Tuttavia buc! Il sulet motiv ei il factum, che miu uffeci ei spiraus e ch'jeu sundel obligaus en conscientia de far plaz ad ina forza pli giuvna. „Buc igl um dueigi encuir igl uffeci, mobein igl uffeci igl um“; quei ei miu principi. Sin fundament de quel sund'jeu vegnius duas ga Mistral e sefundond sin quei principi sai jeu beinuonda, senza ch'ins stoppi mussar a mi il pal, ch'jeu hagi puspei ded ira. Ins sa mai, cura ch'ins vegn clamaus, mo ins sto adina saver, cura ch'ins ha ded ir. Ni disgusts ni malempereivladads han tarladiu a mi il bi uffeci de Mistral; jeu surdunder a vus oz il losch manti de Mistral gest aschi leds e cuntents, sco cura ch'jeu hai retschiert quel da vus avon dus onns. Igl uffeci de Mistral ha cuntentau e satisfatg mei cumpleinamein — e gest per quei motiv mondell jeu ussa definitivamein, pertgei che ira ston ins entochen ch'igl ei aunc temps. Mo da l'autra vard sund'jeu tuttavia buca schenaus de dir a vus sinceramein e tut agradora, ch'jeu mondi per far plascher a miu successur, gest sco miu antecessur ei ius per render honur a mia paucadad. Mo buca crer, ch'ins seigi nunremplazzabels. Negin ei nunremplazzabels; gnanc il Papa buc!

Cars umens de cumin! Jeu engraziel sinceramein per la gronda honur, che vus haveis dau a mi duas gadas, sco era en num de mia cara vischnaunca de Mustér, alla quala l'honur ha valiu en emprema lingia! Remettend cun ual aschi gronda luschezia e plascher il manti de cumin en vos mauns, sco quei ch'jeu hai retschiert el avon dus onns cun anim e piissiun, declarel jeu a vus ina ga per adina, ch'jeu demissioneschi definitivamein sco vies Mistral! Umens de cumin! Jeu hai plidau! E spetgel immediat sin novas propostas, sinaquei che nossas fatschentas mondien vinavon!"

„Bravo! bravo! Si cul veder! Il veder, il veder!“ cloman ils umens ton sco unanimamein.

„Si cul veder! Nus lein il veder!“

„Silenci!“ cloma ussa Mistral Meltger., „Umens de cumin! In um in plaid! Miu uffeci ei spiraus! Jeu hai mai fatg cumedia e fetschel era buc oz. Ha-vess jeu giu el senn de puspei vegnir Mistral . . . lu havess jeu detg a vus oz mo dus plaids: Umens della Cadi! Jeu vegness bugen puspei Mistral! E vus havesses saviu tut! Mo ussa hai jeu detg il cuntrari! Tier quei stat ei. Cu jeu ditschel „gie“, sche s'eigie; e cu jeu ditschel „na“, sche s'eina! Umens de cumin! Jeu spetgel sin proposiziuns per in niev Mistral!“

„Il veder! — Giachen Martin de Flurin! . . .“

Strusch ei quei num curdaus ord bucca d'in giuvenaster, ch'ei tuna sc'ina bova neuagiu dad omisduas spundas: „Giu cun el! Giu cun el!“ Ina vusch graschla, taglionta, metta lu aunc vitier, che tut auda! „Plitost ugau dil pign de Plaunca; gliez bein!“ . . .

Hu! Tgei risadas sarcastas, sursinadas de beffas e gomias . . .

Giachen Martin vegn alvs, epi cotschens, epi mellens; el fa tut spema avon la bucca dalla rabia ch'el ha.

„Umens de cumin! Igl ei vegniu proponiu per Mistral, Giachen Martin de Flurin!“

„Giu cun el; giu cun el; giu cun el . . . tun'ei puspei pli recent che zacu. Gie, davosoragi quet'ins perfin, ch'ei entscheivien a stuschar . . .

„Jeu spetgel sin ulteriuras proposiziuns! Silenci!“

„Litinent Giachen Maissen de Sumvitg“, audan ins ussa ina grassa e biala vusch. E sissu in eco tschiendubel: „Bravo! bravo! Si cun el! Si cun el!“

„Auters candidats?“

„Il veder . . . Crest de Anthony . . . Giachen de Cumanel . . . Si cul veder! . . .

„Silenci! Ton che nus havessen ussa pia quater candidats! Giachen Martin de Flurin, litinent Giachen Maissen, Crest de Anthony e signur Mistral cass Giachen de Cumanel!“

„Signur Mistral!“ cloma uss ina sereina e biala vusch: „Jeu proponel signur capitani Sep Antoni de Turatscha!“

Dieunardi, tgei resonanza che quei num ha!

„Si sun el! Si cun el! Bravo, nies capitani! Si cun el! . . .“

Ei entscheiva a far step; las retschas sesiaran; tscheu e leu vesan ins s' avanzond enqualin, cunzun giuvens — pli e pli datier dil rin. Sepeina ina burasca? Ina sbarrada? Il Mistral regent senta s'elevond ina terribla forza nundescrivibla, bunamein instinctiva, sin melli fatschas spaniadas avon el. El ei decidius de tener la bova aschi ditg ed aschi ferm sco pusseivel.

„Umens de cumin!“ fa el cun vusch temprada e tuttina detscharta. „Nus essan seradunai oz cheu sut claustra per metter dignamein Mistral! Quei ei ina caussa aschi impurtonta, ch'jeu less supplicar vus de buca confunder ella cun la nomina d'in Prenzi Tscheiver! Sedumignei! sco ei descha a libers umens de cumin! Ni ha Sia Grazia Reverendissima forsa giavischau e mes a cor enzatgei auter? . . .“

Quels ruasseivels plaids pon calmar. Ei vegn ruasseivel; mo step eis ei aunc adina.

„Signur Mistral!“ cloma Crest de Anthonyms ord il rin, suppliceschel de strihar miu num!“

„Crest de Anthonyms ha supplicau de strihar siu num. — Ei restass pia aunc adina quater candidats . . .“

„Signur Mistral! Jeu suppliceschel pil plaid!“

Tut che stenda il culiez. Ed ussa seglia il de Cumanel silla buora. El ei vegls; mo aunc adina svelts — e da cumin dublamein sperts e buglients.

„Umens de cumin! Buca piglei tema, ch'jeu vegni silla buora per tener in plaid per la mistralia. Tempi passati — tempi beati! Bein schess la pissiun pil manti: gie; mo la raschun di: na! A mintgin il siu ed a dretg temps! Quei impedescha denton buca mei d'engraziar cordialmein per l'honur, che vus dessas a mi oz per la quarta ga. — Na, mes umens de cumin! Oz auda il manti tgietschen ad in um giuven plein curascha e pissiun pil beinstar general. A tgeinin? Gliez ei vies fatg! Fagei ina buna elecziun; elegi in um integer; gliez oravon tut! Mo jeu sundel buca vegnius silla buora per far partida. Quei ch'jeu level dir ei atgnamein mia obligaziun. Nies mistral regent en siu quitau de far vinavon, ei seglius sur ina fuorma ora. Quei astga buca daventar en nies cumin della Cadi! E quei fuss, ch'el ha emblidau de dar a mi il plaid en mia qualitat sco Mistral cass. Sco tal eis ei mia obligaziun d'engraziar ad el en num digl entir cumin per sia stupenta lavur, sco emprem ufficial e parsura de nies cumin. El sa esser pertscharts de nies pli grond respect ed engrazi per la stupenta administraziun de siu uffeci. Perquei cammondel jeu al salter grond' de far la tscharna d'honur sin nies Mistral Meltger!“

„Bravo, bravo! tun'e retun'e ord gl'entir cumin, propri sincer e marcant. Ed uss il salter: „Tgi ch'ei pia dil mein de far la tscharna d'honur sin nies Mistral, Cavalier Meltger Jacmet, ei supplicaus de tener si maun!“

„Ho . . . uh!“ Tgei tscharna cumpleina, senza lucca, senza macla! E tgei bravo sissu! Il Mistral regent ascenda puspei la buora e vegn acclamaus cun

entusiasmus. Mo essend nuota sentimentals, di el semplamein „engrazi“ e continuescha l'empalada de cumin.

„Umens de cumin! Signur Mistral cass supplicescha de strihar siu num! Tón ch'ei restass aunc adina treis candidats per la mistralia! Signur Giachen Martin de Flurin, il giuven; Litinent Giachen Maissen de Sumvitg e Signur capitani della Garda, Sep Antoni de Turatscha!“

„Signur Mistral! jeu suppliceschel pil plaid“, cloma ina vusch anzi gar-madia ordmiez la rimmada. Igl ei Giachen Martin de Flurin. El s'avonza cun la capiala enta maun tras la fuola; in segl ed el ei silla buora. Mo el ha buc aunc aviert la bucca, ch'ei vegn da tuttas vards sc'ina dracca: „Giu cun el! Giu cun el!... Giu cun el... Sul mir oragiu cun quei luschard... Naven cun quei buob blêtsch!“

Giachen Martin ha già griu vido treis ga: Umens de cumin... e mintga ga pli dad ault. Mo ei ha num nuot; il Mistral regent sto er el silla buora e commandar ruaus: „De plidar ha mintgin il dretg, e tedlar ei creanza“, di el al cumin ed uss aud'ins veramein mo singuls pli, che dattan aunc enqual giap.

„Umens de cumin!...“

„E ti catschumbrivas dils mugrins!...“ grescha ina vusch nauscha mur-denta — e gl'entir cumin che ri e ri...

„Umens de cumin!... Jeu sundel vegnius proponius ord vies miez per candidat della mistralia ed acceptel cun plascher quella nomina...“

„Giu cun el... Giu cun el!“

„Quei daventa buca per nutrir mi' ambiziun personala, mobein per ren-der honur a mia vischnaunca nativa ed a mia famiglia, che ha già furniu ina partida digns mistrals e landrechters a nies cumin della Cadi...“

„Giebein, tuts undreibels babs e tats... mo ti... mo ti?“ grescha ina autra vusch. Ei vegn ris ualти pertut — e da nausch. Igl oratur vegn empau en embrugl.

„Umens de cumin! La famiglia de Flurin ha buca mo giu mistrals e landrechters; ella ha era giu plirs discipels de S. Placi e S. Sigisbert, ch'ein stai in ornament de nossa claustra de Mustér, che stat oz en flur, sco vus veseis tuts... Si leu, nua ch'ina nova e pompusa baselgia claustralala se-saulza oz en tutta bellezia, han mes pardavons ed er jeu retschier l'emprema scola ed educaziun. Leu hai jeu empriu de far la s. Crusch e de dir il paternies... e leu acquistau tut quei che fa debasegns per menar in cumin e star avon alla tiara sco Mistral e derschader. Seregurdond cun tutta mode-stadad dils merets de mes vegls, selubeschia mia paucidad de candidat per la mistralia, serecummandond per vossas vuschs ed empermettend a scadina en mia favur sis bazs per um! Jeu hai plida!“

„Giu cun el... Giu cun el... Gnanc in bluzcherlein nus da tei... has capiu, ti Mistral faliu... Giu cun el!“

Mistral Meltger cammonda ruaus! Signur capitani Sep Antoni de Turatscha supplicescha pil plaid e munta ruasseivels e resoluts il vegl e venerabel tschep de cumin. Il giuvenot de tschels onns ei daus sido in stupent e bi um ed en sia biala mondura d'officier de Frontscha fa el stupenta comparsa e gudogna immediat la simpatia digl entir cumin. Stend el ussa spel salter cun sia capellina enta maun, vegn el acclamaus cun entusiasmus nundetg:

„Bravo! Si cun el! Si cun el! Si cun signur capitani de Turatscha! Eviava nies niev Mistral!“...

„Liberis umens de cumin! La gronda confidanza, demonstrada ordmiez il cumin per mia paucedad, ha legrau mei grondamein. Buca ton per mia persona legra mei vossa gronda simpatia, mobein per motiv de mes cars perdavons, che han tuts montau questa buora integers e mai els encuretg igl uffeci, mobein igl uffeci els...“

„Bravo! Si cun el! Si cun el...!“

„Umens de cumin! Jeu sundel buca vegnius oz sin questa buora per vegnir Mistral. In tal uffeci pretenda enconuschientschas e capacitat, che van lunsch sur mias forzas. Jeu hai buca giu la ventira de frequentar la scola de nossa venerabla claustra — cunbein ch'jeu hai empriu de far la s. Crusch e de dir il paternies gia a casa e da mia mumma...“

„Bravo! Si cun el!... Si cun ell!...“ Ei suonda ina risada generala, che fa tremblar il Giachen Martin.

„Umens de cumin! Vus veseis e saveis meglier che jeu, che mia savida ei pintga e che mias forzas ein fleivlas. Jeu hai entochen ussa surviu ni alla vischnaunca ni al cumin ed hai en fatschentas politicas ton sco negina experientscha. Mia paupra situaziun economa e la malvuglientscha d'in „bien vischin“ han sfurzau mei gia baul naven da casa — e sch'jeu sundel vegnius enzatgei duront quels tschun onns, ch'jeu hai stuiu encurir miu paun egl jester, sche hai jeu d'engraziar quei alla dira scola de mia emprema giuventetgna, parcurida sillas teissas plauncas de Turatscha ed els combats permiez las nau-schas battaglias en Frontscha!“

„Bravo, il flot capitani... Si cun el... Si cun el!“

„Umens de cumin! Jeu engraziel sinceramein per la gronda, numeritada honur, che vus dessas a mi oz, ornond mia schuiala cugl aschi desiderau manti tgietschen...“

Enaquelle ch'el di quels plaids seglia in sempel schuldaul el rin, pren orda maun il manti al salter e rasa quel cun in gëst dign ed elegant sur la schuiala de Sep Antoni de Turatscha... Tgei hallo, tgei giubel e moviment che quei dat!

„Ho!... Bravo... Si, si cun el...! E viva nies Mistral!“

„Liberis umens de cumin! Jeu engraziel tut commuentaus per vossa sincera ovaziun. Denton lubi a mi de dir a vus ina malemporneivla verdad grad a gradora e tut ad emplat. Miу cuntercandidat, signur Giachen Martin de Flurin

de Brulf, ha serecummandau per la mistralia e fatg amogna a vus sis bazs per vusch! Igl ei siu bien dretg e liber usit de far quei. Mo perdunei a mi, sch'jeu ditschel a vus en fatscha, ch'ina tala pratica, signivada gia dapi plirs decennis en nies cumin, ei ina vergugna! Il manti tgietschen de Mistral selai buca pagar cun aur ed argien e la finfinala ein ils uffecis de cumin negina marcanzia de piazzas ed era buca de metter sil medem pei culs stiarls silla fiera de Ligiaun!

Umens de cumin! Vus haveis capiu mei! E perduneis era mia temeraria curascha. Jeu sundel schuldau e plaidel sc'in schuldau. Cumprar in uffeci ei fatg da giediu — ed in giediu sund jeu buc. Perquei (el pren giu sez il manti) remettel jeu il manti, ch'jeu havess saviu purtar oz a casa a mia cara mumetta, en mauns dil cumin e declarer de buc acceptar la nomina per la mistralia! Jeu hai plidaul!

Ussa sesaulza in bravo aunc maina sudiu sin curtin cumin! Ord tschiens e tschiens buccas resunan cloms e grius sco: Si cun el . . . si cun el . . . Nus lein igl um e buc ils bazs . . .! — Schuldada ed amitgs de Sep Antoni, bein reparti per gl'entir curtin cumin entuorn, pretendan categorica mein e cun detschartadad maivesida sin cumin, che Sep Antoni, il pli dign e meriteivel dils treis candidats restonts, laschi tener.

„Tscharna! Tscharna! Nus lein la tscharna!“ tun'ei pli e pli viv el rin dils umens de cumin.

Mistral Meltger sto far tut siu pusseivel per tener uorden. Ei fa perfin tschera, ch'ils quaders-seiv dil rin vegnien scurentai e sfraccrai ensem . . . aschi aultas undas betta la pissiun ed igl entusiasmus enviers il center della tschentada.

„Umens de cumin! Seigies tuttina raschuneivels! Nus lein continuar la tschentada en tut uorden e disciplina. En mia qualitat sco Mistral regent cammondel jeu raus! Umens de cumin! Signur capitani Sep Antoni de Turatscha ha schau strihar siu num!“

„Si cun el! . . . Ch'el midi mein! . . .! Nus lein el e mo el per Mistral“ cloman singuls umens e lu tuts unisono sissu: „Si cun el! Nus lein mo el! . . .“

„Raus! Ei resta pia aunc dus candidats per la mistralia: Signur Giachen Martin de Flurin de Brulf e signur litinent Giachen Maissen de Sumvitg!“

„Signur Mistral regent! cloma litinent Maissen clar e bein da sisum la plaunca sur tut ils tgaus ora, jeu desistel de mia candidatura per la mistralia cugl exprimiu giavisch, che tut mes eventuais adherents dettien la vusch a miu preziau capitani, signur Sep Antoni de Turatscha, igl um de nossa cumpleina confidonza!“

„Bravo . . . bravo . . . Si cun capitani de Turatscha! Si cun el . . . Nus lein el e negin auter . . .!“

„Signur Mistral regent! Il plaid!“ cloma Sep Antoni de Turatscha, stu schaus cun tut' amicabladad da ses amitgs entochen sper la buora. E Mistral Meltger sissu: „Signur capitani de Turatscha ha il plaid!“

Sep Antoni ei strusch silla buora, ch'il Stiafen della Stalusa, il bien amitg de tut ils onns de giuventetgna, pren puspei orda maun il manti al salter e metta si quel a siu capitani, schend: „Quella ga speronza, ch' el stetti si!“

Bravos e grius de legria sesaulzan ordmiez la gronda tschentada e rebattan neugiu dalla veglia miraglia claustral.

„Umens de cumin! Jeu sundel commuentaus enta funs miu cor. Co dueigi jeu, nunmeriteivel schuldaud, engraziar per tonta carezia e confidanza?“

„Cun acceptar la mistralia, signur capitani,“ improvisescha ina ferma vusch giuvenila e tschiens autras sissu: „Giebein! Si cun el —“

„Umens de cumin! Tonta simpatia e confidanza — obliquescha! Essend ch'in um che mida meini ei aunc adina um, declarerl jeu pia de retrer miu na, ch' ei staus diltutafatg sincers — e de pia acceptar la mistralia! Ha gie il manti tgietschen entochen uss aunc mai stuiu ir a rugar!“

Capitani de Turatscha descenda la buora e remettend il manti al salter, tuorna el denter ils umens de cumin sut igl immens applaus dell'entira tschentada.

Mistral Meltger munta danovamein il tschep de cumin, pli levamein e tut a surriend, che la bova ei seretenida e ch' el ha puspei gl'entir pievel ellas hottas.

„Umens de cumin! Ussa vein nus lu cuninaga „fatg“ Mistral! Jeu engraziel per la gronda attenziun a quell' impurtonta fatschenta e suppliceschel nies salter de vuler far las tscharnas sils dus candidats per la mistralia!“

Prendend giu da tgau siu treipéz e tschentond quel sil mantanè della spada, cloma il salter grond cun vusch marcanta viden elllas roschas umens de cumin:

„Tgi ch' ei dil meini de metter Mistral: signur Giachen Martin de Flurin de Brulf, ei supplicaus de tener si maun!“ . . .

O, ti miserabla tscharna! la pli miserabla dellas miserablas, ch' ei ha dau enzacu sin cumin! Strusch diesch mauns — unschi — sesaulzan, epi aunc de quei schenau e mo miez, sco sch' ei temessen de survegnir giu per la detta. Tgei risadas . . . tgei beffas . . . tgei gomias e strihadas . . . !

Pauper Giachen Martin! El stat cheu tut a mun, sco sch' el vess de cuar ora in ies . . . El vegn tut alvs, epi cotschens . . . epi mellens sc' in sterpin. Quella frida mortala giu per siu quet senza confins, effectuescha aschi fasierli sin el, che l'aua en bucca schigia sil fletg e la lieunga renta vid il tschiel della bucca! — —

Ed uss il salter! „Cuntertscharna!“

„Ho . . . oh! . . . Tgei mahoia mauns sesaulzan encunter tschiel! sco tontas spadas tagliontas! E tgei risada puspei!

Giachen Martin ughegia buca d'alzar ils egls . . . el queta d'udir ina sgarscheivla melodia d'ina encunaschenta cantadura della notg:

Martin, Martin
Patratga vid la fin!
Il manti tgietschen de Mistral
Vul pli che vins,
Rischculdis e flurins!

La sturnida ei aschi radicala, che Giachen Martin ni vesa ni auda quei che suonda. —

„Umens de Cumin! Tgi ch'ei dil mein de metter Mistral: signur capitani Sep Antoni de Turatscha, ei supplicaus de tener si maun!“

„Hu . . . uh . . .!“ va ei sc'in suffel primavaun tras las roschas de cumin. E tgei tscharna! Igl ei sco de mirar en in uaul de larischs giuvens, dorai dal sulegl matutin. — D' ina semiglionta tscharna seregurdavan ins modad ina sillia tschentada dil cumin della Cadi e quei era stau quella dil landrechter Duitg de Latour, il retg nunencuranau della Cadi, vegnius Mistral per l'emprema ga anno 1674 . . .

„Cuntertscharna!“ cloma il salter tenor statut. — Buc in maun, gnanc in soli sulet va egl ault! Ed ussa sesaulza e serabaulza in applaus d'ina serenezia, sco las undas dil Rein furibund, bugnadas egl aur dil sulegl vespertin . . .

Las lieungas sesligian, ei vegn ris e commentau tut dad ault la bellezia tscharna dil niev Mistral, ferton ch'il picher, in schuicler ed in schumbrader, sunond la misteriusa mistralia, furetgan via tras las roschas ella direcziun nua ch'il elegiu stat tut incantaus amiez igl um cumin. Arrivai avon signur capitani de Turatscha, fa il picher treis respectusas reverenzas cun sia pica siper el, semeina entuorn, suondaus dils auters dus, sco era dal niev elegiu Mistral, che serenda, escortaus sco persuna officiala, el rin sper la buora. —

Mistral Meltger seramenta immediat il niev Mistral, havend el retschiert quella ga ord ses mauns il manti tgietschen ed il bi biret alv cun las duas plemas; ina cotschna ed in'alva — las colurs della ven. claustra e dil Prenzi avat della tiara. Ornaus ed undraus cun quellas duas veglias insignas de sia autoritad, aulza el treis dets encunter tschiel ed engira, fertont ch'ins auda a tuccord a Brulf il zenn pign della caplutta de S. Placi e S. Sigisbert . . .

Prestau il sarament de cardientscha, fideivladad e giustia al cumin della Cadi, seramenta era quel il medem, sco era obedientscha e submissiun al Mistral e cumin „aschi ditg per il ver nus gidi Dieus, la Sontga Trinitad, Nossadunna e tuts ils Sogns roghien per nus. Amen.“

Quest act religius-patriotic, fatgs cun tgau scuvretg e culs dets engironts, alzai encunter tschiel davart l'entira tschentada, fa profunda impressiun sigl entir pievel. — Uss ascenda il niev Mistral aunc ina ga la buora de cumin:

„Liberi umens de cumin! Vies niev Mistral ha engirau de defender nossa sontga cardientscha catolica, de mantener fideivladad als tschentaments de nies cumin e de far valer en tut e dapertut giustia e bona fei. Quei sogn

sarament, engiraus en fatscha a nos Ss. Patrunz ed a vus, car pievel de S. Placi — e vus a mi, dueigi esser mia devisa di per di e mintgadi, aschiditg sco jeu sundel Mistral della Cadi. Sco schuldaus sai jeu tgei in'ordra munta; jeu hai retschiert quella da vus e vegnel a sespruar d'accomplir miu survetsch tenor meglier saver e puder.

Umens de cumin! La finamira dil dretg ei la pasch e la via leutier ei il combat! Il combat encunter mias atgnas fleivlezias, sco era il combat encunter tuttas aspiraziuns dil singul e dil pievel de storscher, ni schizun rumper il dretg! Perquei empermettel jeu a vus de vuler observar conscienuzamein ils dretgs e libertads de nies cumin, della casa de Diu e dil singul — e sperel, cun agid de Diu e sia benedida Mumma, ded esser vies fideivel survient e Mistral! Quei detti Dieus! Jeu hai plidaus!

Quels cuorts e marcants plaids fan veseivla impressiun sils umens . . .

Ussa lai Mistral Meltger ir orda maun las ulteriuras elecziuns e fatschentas de cumin ch'igl ei in plascher. Sco sechelmeister vegn Crest de Anthony de Trun elegius, senza cuntercandidat ed opposiziun; il medem daventa tier l'elecziun dil scarvon, en la persuna de Stalter Giachen Adalbert de Castelberg. Ils derschaders de cumin, cul mistral niev sco parsura, vegnan proponi ensemblamein dallas quater cuorts ed elegi orembora e senza negina opposiziun.

Sulettfamein la proposta per in podestat de Valtellina, per mauns della Ligia Grischa, ha dau entginas segridas; mo la finfinala, sepitgond ils umens memi ditg denter las duas candidaturas Geli Caviezel de Cumpadials e litinent Giachen Maissen de Sumvitg, ha in amitg dil niev Mistral intermediau e proponiu Placi Sigisbert de Brulf, ch'ei lu era vegnius elegius cugl absolut pli.

Quei beinreussiu manever, ch'ei vegnius fatgs sin iniziativa de Sep Antoni de Turatscha entras sufflar il num digl elegiu en in'ureglia a siu amitg Mathiu Andriuet, ha satisfatg el grondamein . . . astgav'el ussa tuttina sperar, ch'igl emprem pass che meini sur il piogn de Turatscha a Brulf seigi fatgs . . . !

Las fatschentas de cumin ein finalmein finidas. Ils honors della Cadi ed ils umens de cumin ein pinai de trer giud cumin. Ordavon semettan las treis venerablas bandieras de cumin, pertadas da treis barbus mats vegls, vestgi alla moda veglia ponpalusa della Ligia Grischa. Ual suenter els suonda la gronda, beinarmada bargada de cumin, sisonta siatont' umens ella flur dils onns en lur costums de recentas colurs cotschnas, blauas, alvas e mellnas, armai cun picas e lontschas, cun schuiclas e schumbers. Ha! Co els ein oz della buora! Els ch'han dau en il tun sin cumin ed alzau lur carezau capitani alla pli aulta honur della tiara! — Suenter quella stupenta compagnia d'honur, vegn il salter a cavagl. El fa tschera de barun, splenghegia sia spada ed ha in hazer quitau, che siu manti „miez mistral e miez avat“ cuvieri bein e scoiauda ils caluns de siu tguli. A pèr cun el, da vard dretga,

cavalchescha il niev Mistral sin siu agen cavagl alv de razza arabica, in niebel schenghetg de siu anteriu parsura, Duitg ils Quitordisch, retg de Frontscha. Co vegn el admiraus ed acclamaus da tuttas vards nua el meina il tgau e surri, cavalcond tras la fuola en spalier! Tgei biala comparsa! El ei aunc giuvens e simpaticas da fatscha e manonza. Siu tarlischont vestgiu tgietschen de capitani, sias ghettas de fin curom mellen, van propi a prau cul manti tgietschen de Mistral e cul biret alv cun las duas plemas, ina cotschna ed in' alva.

La giuentetgna — e las mattauns buc il davos — han egls mo per ell...

Sco accompagnament d'honor siarran il til: scarvon e seckelmeister; era els vestgi el manti, ch'auda tier lur uffeci ed honor: il scarvon cun siu manti, dretg engiu cotschens e tschella mesadad alvs ed il seckelmeister cul siu en las medemas colurs, sebratond giu il cuntrari. Ad els sils calcogns suonda igl assistent cul cudisch de protocolls sut bratsch, epi, serrond il til dils ufficials: ils quindisch derschaders, ils emprems geraus de vischnaunca, ils termadurs e lu a paterlond e tenend cusseida ils umens de cumin...

Essend il niev Mistral de Mustér e sesanflond sia casa paterna mo pign tschancun naven della claustra, giudem Salaplauna sut, sigl ault crest de Turatscha, ha el envidau quels dil til, ils ufficials e sia bargada d'honor, de serender cun el a Turatscha tier in modest refrestg, avon che semetter enunter casa.

Tgei bellezia di plein sulegl e colurs, plein legria e cumentientscha! Tscheu neu, sut casa-cumin oragiu, entochen giudem las Carcarolas, serasan ils umens de cumin en rots e rots egl emprem pastg permavaun e dattan cun curascha e bien appetit vid las stupentas marendas, ch'els han priu cun els en lur cummadeivlas bulschas de viadi. Per lur grond gaudi han il Mistral niev, ils ufficials novs, il magistrat de cumin ed ils geraus de vischnaunca, pagau ad um per um ina masira dil meglier... per ch'ei mondi pli lev de gidar suenter las bunas buccadas... Mo tgisa tgei? Els han era meritau la mareda!

E fertont ch'il pievel della Casa de Diu sedeselectescha gia vid la mareda, vesan ins da tschella vard dil Rein de Clavaniev a mond da sum Salaplauna giu il grondius e bi til dils ufficials de cumin. Tgei maletg de bellezial las tschiens recentas colurs, surdoradas dals migeivels radis dil sulegl permavaun, giugond ina scena nunimitabla en accord culs tuns misterius della veglia venerabla mistralia...

E co ei il beinvegni a Turatscha? Leu giu sil grep sul Rein, el casti de tschels onn? Sep Antoni ha il battacor de surprender sin quella maniera sia cara mummetta... Mo tgei emperneivla smarvegliada per el e per tutt! Tgi vess era spitgau de quei?

Avon casa dil Mistral niev de Turatscha vevan ils ménders de Brulf tschentau si in pegn ornaus cun flurs; in pegn de pli che mediocre grondezia e de roma rasada; ei era in dils pli bials ord il giuven uaul de Ligniu!

El dueva exprimer lur salid e giavisch: „Seigies in um, sc'in pegn!“

Avon esch-casa, sin plattas spel pegr, stat la paupra vieua Cecilia de tschels onns, embrugliada e commovida enta funs si'olma de sempla buna mumma e sper ella, gronda e biala — dunschala Marionna de Brulf, vestgiada el bi vestgiu de seida blaua e tschenta alva, exact sco'l di dellas bugadias de Brulf avon 5 onns, il di de sia emprema e davosa amur. Sia fatscha de bellezia classica, resplenda ventira e legria cumpleina.

Ussa semeina il til sunond e schulond la mistralia davon casa neu, avon las duas signuras, en fatscha al bi vitg de Brulf, che schai aschi pacific leuvi da tschella vard dil Rein giudapeis della stgira Garvera.

La bargada de cumin, ils honors e gl'entir magistrat setschentan si en fuorma de mesa glina cun la fatscha viers il frontispeci della casa e laian passar el rin Mistral e salter. La stupenta guardia d'honur pren posiziun, la mistralia tuna pli e pli lev. Il salter seglia sveltamein ord siala e tegn las staffas a siu niev signur Mistral, che descenda da cavagl en in segl de veritabel cavalier, ch'il manti tschietschen sesfaulda en eleganta rudiala. Allura ascenda el ils treis scalems crap — ed embratscha sia cara mummetta, che singluta tut dad ault avon l'entira raspada. E stend eri ton sc'in amen dent'rumma e spusa, semeina el ussa spert enviers sia Marionna e betscha ella cun amur ed ardur sin frunt e levzas avon l'entira suita d'honur, schend tut commentaus: „Mia mumma — mia spusa!“

E sin quels plaids suonda in bravo unisono, in „Viva la mumma! Viva la spusa mistarlessa!“ aschi sincer e cordial, ch'ei rebatta stagn e ferm neuvi dallas spundas de Brulf.

Ed uss entscheiva ina fiasta aschi biala e legreivla, sco quei che Brulf e Turatscha ha aunc mai viu ina dapi lur existenza ...

La bova gronda

La sperta e biala carriera de Sep Antoni de Turatscha ha imponiu en vischernaunca e cumin. Fegl persul d'ina veglia e meriteivla famiglia, vegnida afuns per part entras sventira e per part entras atgna cuolpa, havess aunc avon paucs onns negin cartiu, che Sep Antoni, il sulet e davos descendant dils de Turatscha, pudessi puspei dar nova veta e splendur a quels „de Turatscha.“ Ei pareva sco sche tut las vertids e qualitads dils perdavons fussen aunc ina ga seconcentradas en in dils lur, avon che la nobla schlatta stezzi peradina. Sclamaus e calumniaus, ha Sep Antoni bandunau avon tschun onns Turatscha cun meins che nuot en sac, mo cun ina gronda carezia el cor. Entochen lu er'el staus il bien fegl della paupra vieua Cecila, prus e da siu fatg, mo tuttina sfraccaus dal sentiment ded esser la davosa brastga d'ina plonta de pum e num. Ses stgirs onns de giuentetgna, sia amur per la biala dunschala de Brulf, la persecuziun davart Giachen Martin, siu rival, ed ils onns de schuldau en survetsch della Frontscha, han sfurzau il svilupp de tut

ses talents e madirau il mat giuven ch'el era, tier in um de num e de forza. La carriera ch'el ha fatg sco schulda en Frontscha ei stada extraordinaria ed il meglier mussament de sias vertids e talents. Stimaus e carezaus dals numerus schuldaus ord la Cadi, che vevan surviu sut sias ordras en Frontscha, eis el turnaus sco capitani en sia patria. Havend spargnau e giu quittau de vegnir tier enzatgei, ha el, returnaus a Turatscha cuort avon il cumin de 1688, saviu pagar ses deivets, regular ils emprests ed endrizar pulit e bein la casa vedra de ses perdavons. Sco tut era iu e curriu tochen uss, astgav'el sperar de saver restar cun honur ella patria e separtizipar de tut quei che sepurscheva ed ad el talentava. Ses biars e buns amitgs, eifer ed ordeifer Mustér, levan gidar el sillia via, che meina tier uffecis ed honurs. Plein amur ed ardur per ina honesta politica, ha el seschau muentar da ses amitgs e prender la medema via sco ses perdavons ed ei lu era, senza propri vuler, vegnius grad leu Mistral. —

Dunschala Marionna, sia fideivla spusa, era nuota sespuranada encunter quellas tentativas de ses adherents, haveva ella gie la speranza de cheutras puder lumiari il cor dil bab e de rabbitschar neuadora la lubientscha d'astgar finalmein maridar siu Sep Antoni. Per quei intent er' ella semussada il di de cumin sco spusa-mistarlessa avon l'entira assamblea dils honors de cumin.

Marionna era buca pli „la poppa de Mistral Giachen“, ell'era dada sido ina matta madira en tuts graus ed ils geniturs stuevan era considerar ella per tala. Placi Sigisbert, il carezau frar de Marionna, vegnius podestat de Teglio entras cuida de Sep Antoni, veva mai giu la minima aversiun en viers il spus de sia sora; ed ussa che quel era vegnius capitani de Frontscha e schizun Mistral della Cadi, respectav'el il de Turatscha pli che tgeinin dils aultditgai honors della Cadi. Era la mumma de Marionna, la loscha ed ambiziosa feglia de mistral Gion de Fontana, veva midau empau sias ideas pertenent la futura partida de sia feglia Marionna. Ussa che Sep Antoni de Turatscha era capitani pensionau e Mistral regent della Cadi e ch'el veva aunc regulau si la casa, valeva el tuttina empau depli en ses egls, ch'il rehuner Giachen Martin de Flurin, che veva stuiu pagar in bi daner per sia futra e che valeva buca propri bia pli els egls dils nobels ed aunc meins en quels dil pievel. E lu stuev'ella era quintar cun la fitgadada de Marionna, ch'era tagliada giu il tgau „la tatta de Cunel“. Quels motivs han temprau ualtri vesivel igl aschinumnau „pugn de vesta“ della Rosa de Brulf ed ella veva era nuota savilau, cura ch'ella ei vegnida sissu, che Marionna seigi semussada publicamein sco spusa-mistarlessa pil di de cumin. Placi Sigisbert veva schizun beneventau e ludau la curascha de sia sora Marionna, secartend ch'ei seigi ussa temps de far fin cun quella cumedia d'amur, oravon tut davart il bab.

Cul bab negin propri che saveva co ei stess. El tergieva mai en in plaid de quei; era buc avon sia dunna. E Placi Sigisbert sepertgirava aunc, d'el

taccar gl' emprem quella caussa; stueva el lu forsa riscar la renfatscha davart il bab, ch' el seigi vegnius cumpraus sco mulissier entras igl uffeci de podestat . . .

Marionna sedepurtava ualti independenta. Ella s' entupava cun Sep Antoni cura ch' ei plascheva ad ella, aviartamein e nua ch' ei era e negin che sesmarvegliava lundergiu. Anzi, tut spitgava en cuort bialas nozzas per Brulf e Turatscha . . .

* * *

Sogn Placi 1688! Allas quater della damaun culs emprems tuns dil zenn d'Ave Maria ramplunan ils canuns della claustra giud las plauncas de Capadrut, giud ils crests de Marietta e Turtengia, ch' ei tuna e rebatta dalla Val giu ed ensi. Quell' enzenna ed annunzia de fiasta ei strusch dada, che tut las baselgias e capluttas rispundan cul tuchiez de varga 30 zenns — in tuchiez de fiasta, ch' emplenesch a cun legria cuolms e vals e l'entira populaziun della cara Cadi.

Tgei bellezia damaun d' emprema mesastad! Buc in tac nibel en tschiel, in azur biblau, sco la surfatscha dellas buolas dil Rein. E la pézza sursilvana, dal Badus al Crap de Flem, ei envidada dals emprems radis dil sulegi, ch' ei arda sco tontas candeilas sigl altar grond de fiasta . . .

Buca ditg ed ins vesa a s'approximond grondas prozessiuns pelegrins encunter Mustér; prozessiuns che vegnan dalunsch e datier: ils Uranès, che vegnan en massa, urond e cantond cun crusch e cafanun; quels della Val Blegn, ch' ein gia arrivai la sera avon entochen Sontga Maria. Epi en pintga distanza de quellas duas pli marveglias prozessiuns: ils Tujetschins, ils Medelins e treis quater outras de Sutsassiala; tut serius pelegrins, profundai els misteris dil S. Rusari e per la gronda part aunc gigins. L'entira tiara ei oz en pei per undrar cun tutta fervur ed amur ils Sogns Patrunz della Cadi, S. Placi, S. Sigisbert. La baselgia claustral ei péz pizzada pleina ed aunc adina arrivan novs pelegrins, che populeschan vias e streglias sut claustra, entuorn casa-cumin ed ils praus Carcarola. E duront ch' il pievel della Cadi serimna ad in serimnar entuorn claustra e baselgia Nossadunna, contan ils zenns della claustra e quels de S. Gions ina canzun de fiasta, che rebatta cul rumplanem dils canuns neugiud ils cuolms e tras ils stgirs uauls. E culs cuolms e vals ed uauls contan era ils Reins, ils praus, las' acas e las tschiens e mellis flurs sin plauncas e crests:

„Igl ei in liug de vegl enneu,
Enten la Ligia Sura:
Mustér e Disentis numnau,
Stateivel aunc quell' ura.

De pli che melli onns enneu,
Ina caplutt' ei stada:
De nossa cara Dunna leu,
Tras sogn Zipert tschentada.

Bia sontgadad vegn leu undrau;
Sco grond e niebel scazi
Lur Sogns Patrunz ruaussan leu
Sogn Sigisbert, Sogn Placi.“

Plaunsiu ei la baselgia nova de S. Martin — pér quels onns finida dilut entras las grondas unfrendas d'avat Adalbert de Medell e la gronda capacitat artistica de bruoder Mosbrugger — stignada tgiembel pleina naven d'odem la nav entochen en sil chor. Ed ussa entscheiva la Messa, cantada da paders e students, celebrada cun pumpa e devoziun da Sia Grazia Reverendissima igl avat de Nossadunnaun, hosp d'honor dell' hodierna fiasta.

Il pievel de S. Placi, commuentaus da tonta devoziun e bellezia, roga Diu entras intervenziun de ses Sogns Patrunz per il beinstar temporal e moral della tiara sco dil singul, tenor ils plaids della canzun pelegrina, che di:

„Tuts, pigns e gronds, prenzi e prelat
Survegnan grazias grondas:
Agid e buna sanadad,
Suenter lur damondas!

Quei muossa clar lur grond agid,
Che tut il pievel senta:
Sco senza fin tras lur merit,
Aunc ozildi daventa.

Te legra pia, o Disentis,
Per in ton niebel scazi:
Il qual tei meini sin Parvis,
Sogn Sigisbert, Sogn Placi.“

Finiu Messa e priedi, sesbucca il pievelun avon baselgia gronda per leu semetter en retscha per la prozessiun festiva de S. Placi. Ordavon a tutt porta il Huonder ferm de Segnes il crafanun grond, che representa la scena della scavazzada de S. Placi, il niebel martir. Allura suonda il pievel giuven, representant della baselgia uregionta: la bargada digl avat, armada cun lontschas, halumbarts, schuiclas e schumbers ed escortada dallas bandieras de Sia Sontgadad Papa Giuli il Secund e dallas bandieras victorielas della Tgalavaina; ils affons, mattatschs e mattatschas cantond la canzun de S. Placi; epi mats e mattauns ornai cun flurs e fadetgnas: ils mats cul matg de neglas sil pèz e las mattauns cul tschupi sin tgau, sco tontas reginas.

Ual sissu vegn cun pass temprau la baselgia suffronta: umens e femnas della tiara, ils ufficials e las autoritads della Cadi: Mistral e salter e l'entira dertgira. Gest suenter ils honors dat ei ina cuorta interrupziun, fatga cun intenziun — epi suondan ils prelats, uestgs ed avats en lur paramenta tarlischonta ded aur ed argien, gnefflas e cruschs pectoralas, canas crutschas ed anials empizai de crappa custeivla. Quella gruppa tschincla il baldachin sut il qual il Sontgissim vegn purtaus dagl avat celebrant, accompagnaus dals paders e students, che contan il hymni de S. Placi e

S. Sigisbert. Quei ei la grappa, che survescha de ligiom denter la baselgia uregionta, suffronta e la baselgia triumfonta, che suonda: las reliquias e sontgadads dils pli valerus de quest mund, ils Sogns e las Sontgas. Ordavon a scadina sontgadad, che vegn purtada adina da dus umens ord las medemas famiglias — e quei da generaziuns enneu — va mintgamai in crafanun, sco enzenna de triumf celestial . . .

Urond e cantond ei l'imposanta prozessiun, quella viva e vera expresiun della triuna Baselgia, arrivada a Cons sura. Tuttenina queschan las canzuns ed oraziuns, ils zenns e canuns. Las treis parts della grondiusa prozessiun semeinan giud via el prau e fuorman in iartg rudi entuorn in palancau, tschentaus amiez il prau. Davon quel, en lingia grada, setschentan ils prelats ed ufficials, ils paders e students. Vegniu quiet e ruasseivel entuorn entuorn, ascenda il celebrant il palancau e tschenta la monstranza sigl altaret, che stat cheu veseivels agl entir pievel. Descendius il prelat dil palancau, ascandan quel quater buozs e representan cuort e bein ina acziuncula meta, che muossa entras paucs mo impressiunonts maletgs, co S. Sigisbert arriva a Mustér; co el extirpescha l'idolatria ed il paganissmus, co el sfracca cun agid dils emprems cristifideivels las statuas dils dieus fauls e tschenta si en lur stagl, dretg e seniester della monstranza ina crusch ed in maletg de Nossadunna. Quella cuorta scena commuenta profundamein igl entir pievel pelegrin. Havend retschiert la benedicziun cul Sontgissim, crodan tut ils presents, paders e pievel els davos cuors della canzun, che vegn cantada cun ferventa devoziun :

„Undreien quels fideivlamein
Cun vera confidonza:
Suondeian era prusamein
Lur vet' e lur manonza.

Sche vegnin nus ensemblamein,
Tras lur riug ed urbida,
Esser beai perpetnamein
Tier qual nus Jesus gida, Amen.“

Ed ussa continuescha la prozessiun ell' anteriura successiun. Ils zenns tuccan, ils canuns ramplunan, il pievel ura e conta ed arriva lu plaunvi puspei en baselgia claustral, nua che la biala demonstraziun religiusa pren sia usitada fin entras la benedicziun digl altar grond anora, entras la benedicziun, dada al pievel de S. Placi ed alla cara tiara della Casa de Diu.

Ferton ch' ils Signurs: Mistral e salter, scarvon e sekelmeister, igl assistent e l'entira dertgira ein oz hospes della claustra e gentan cul convent, serasa il grond pievel pelegrin ora sils praus sut claustra. Ils pelegrins de S. Placi han priu las marendas cun els. Canasters, canastruts e bulschas-curom cuntexnan la stupenta marendade pardanonza: tocca carn-piertg, ina quarta aulta, buccadas schetta, graischlettas e beinstrimadas, caluns nuorsa, manetschs ed andutgels. Ed enstagl dil paun segal de mintga di, han las masseras priu la breigia de far enqual petta, enqual barbalada, patlaunas e rasials cun uettas manedlas. Tgi che ha buca priu cun el il butrichel cun

en ina buna masira vin de Vuclina, va en tiegl ustier della casa-cumin per ina buna mesa vin veder.

Ed ussa vegnan las tuaglias gaglias rasadas sil pastg; las bunas bucadadas vegnan tschentadas sin quellas, ferton che la masira, ni la mesa ei traso sin viadi entuorn en rudi.

Tscheu e leu vegnan las marendas era messas ensemes. Quei ei propri la moda tujetschina! Parents, vischins ed encunaschents sesan ensemes, rasan ora las tuaglias ina sper l'autra, svidan canasters e bulschas in denter l'auter e fan amogna de „schigiar“ de quella e tschella „butgèda“. Versadas casarinas e massers rutinai fan lur observaziuns, schebein quella buccada seigi stada memi ditg ella salmira, memi pauc sin tgamin ni stagn ditg sut las aissas.

Quellas marendas de s. Placi han aunc in'autra intenziun e finamira! Ellas avischinan quel e quella, che han gati in da l'auter; cheu vegn ei nuau enqual amicezia, outras vegnan filadas vinavon, ni schizun urdidas alla fin . . .

Suenter la buna marendas serenda il pievel aunc a viaspas solemnas en claustra, che vegnan cantadas dals students, dal „chor dils aungheis“ e respondidas dal pievel pelegrin.

Allura pren la part profana si' entschatta. Avon casa-cumin ed avon las otras treis casas sut claustra, han marcadonts de Val Blein ed Ursera mes ora lur stans: faulschs, cuts e cuzès, furtgas e tardents, chistognas e frina biala per piglialeuncas. Avon quels serimnan principalmein umens e dunnauns; cumpran enqual caussa e pagan grad leu cun renschs e rischculdis. Sut la casa gronda della fumeglia claustralha ha in Muntafuner mes' ora in stan, che attira principalmein la giuentetgna. El venda cruschs ded aur ed argien cun cadeina, cularins de curals clar-cotschens cun rès, anials de mèsch, sularai cun argien ed empizzai cun crappa mediocra; el ha era pliras sorts rintgas de differenta valeta, rintgias liungas ded aur en fuorma de stella e de spiglia e rintgas rodundas en fuorma de borla e de steila. El venda era cordas-paternos de lenn dir e de quellas cun borlas d'argien. Cheu serimna enqual muronz e muronza de quei schenau, bunamein discus e cumpran ina caussetta de regurdientscha; el in cularin ed ella ina corda-paternos. Il Muntafuner di sgnoccas, fa queidas, lauda sia marcanzia e lai svanir renschs e flurins en sia lada buorsa brina. El fa in bi daner e la giuvna pèra lur amur e lur ventira . . .

Encunter sera, suenter haver priu comiau da parents ed encunaschents, suenter haver envidau in l'auter a pardanonza, ni forsa a nozzas schizun, semettan las roschas pelegrins sin via encunter casa. In va uss ed in gleiti; ils vegls van ordavon, discurrend dal priedi festiv e dalla fiera de faulschs, dall'aura e cu far da cargar. Las femnas portan lur canasters sut bratsch, per part vids e per part empleni cun zitgets frina-piglialeuncas, nèghels, mu-

scat e chistognas. Ellas laudan las bialas rassas merino de quellas dengiu e fan curvien della nova schlappa mutta dellas mattauns tujetschinas.

Las mattauns encuntercomi e medemamein ils mats, vegnan nuota ded ira mo elllas, ni mo els dapersei. Suenter viaspas han ils musicants de Calaus entschiet a sunar e far si enqual sault oragiu sut la casa-cumin sil pli bi plaun Carcarolas. Plaun a plaun ei la giuventetgna sefatga neutier, ha entschiet a zapitschar da quei discus e schenau, tgi cul tgau e tgi cun ina comba. Tuttenina carga in dils pli curaschus entuorn alla sia, entscheiva ad ir en rudiala . . . ed ussa tut che sedrova, saulta, ri e sedivertescha zacontas bunas uras, entochen ch'il sulegl sezuppa davos il Bostg . . .

Epi semetta era la giuventetgna sin via encunter casa, dus a dus e magari era quater e plirs ensemen. Fagend lu da brin ed essend la pèra en pulita distanza ina da l'autra, peggia el pil maun ad ella, gl'emprem senza fraud . . . epi da bibugen . . . Las bialas e bunas impressiuns della fiasta ded oz vegnan filadas vinavon, in plaid dat l'auter ed avon ch'ei seigien a casa, ha beinenqual anflau per l'emprema ga la curascha de dir il plaid liberatur, che l'auter accepta diltut, ni mo miez e che metta igl emprem crap de fundament per la veta futura . . .

Mistral Sep Antoni de Turatscha ei oz propri della luna. El ei staus sin claustra a pardanonza, ha fatg in cuort e bi plaid en num della Cadi e dil magistrat de cumin e gudignau grad leu la simpatia de Sia Grazia Reverendissima, avat Adalbert. Els han seconversau in pulit mument, mo els, sisum la vasta tablada e constatau viceversa las medemas ideas pertenent la politica dellas Treis Ligias e quella della Frontscha. Avat Adalbert, seregurdond de sia elecziun sco avat de Mustér, gia ella vegliadetgna de 27 onns, admira cun entusiasmus il viv spert d'iniziativa dil giuvén Mistral della Cadi, lauda sia curascha e s'exprima cun plascher davart las bunas relaziuns, che vegnan a sedar denter claustra e cumin.

Havend sediscuriu in pèr uras ed allura priu comiau dals signurs ed honors della Cadi, compogna Sia Grazia il Mistral regent entochen avon porta cotschna. Leu dat el il maun ad el, schend amicablamein:

„In salid alla buna mumma Cecilia — ed a vossa signura spusa, dun-schala de Brulf, che possi bingleiti daventar vossa cara donna e signura Mistarlessa.“

„Fa plascher, Sia Grazia, jeu vegnel a drizar ora cun plascher lur salids, che vegnan a legrar ton la mumma, sco la spusa!“

Havend bitschau igl ani e fatg la reverenza, serenda Mistral Sep Antoni de Turatscha peis a pèr giun Carcarolas tier la legra giuventetgna, che bene-neventa el cordialmein. Cheu catta el adagur sia Marionna permiez ils mats e mattauns de Brulf. El salida curteseivlamein e va treis cun ella per grond plascher dil pievel giuden. Silsuenter pren el ella a bratsch e fa la runda, salida quel, salida tschel, dat si salids per babs e compogns, epi s'absenta cun sia biala da Raveras ora, da sum Salaplauna giu a Turatscha.

„Schia, mia cara Marionna, di Sep Antoni, arrivaus cun sia spusa en stiva tiella mumma Cecilia. Msgr. avat lai salidar vus cordialmein ed era la Marionna, „la signura spusa“, sco'l di! El ha schizun schau sentir, ch'ella davanti bingleiti signura Mistarlessa! — Tochen gliez eis ei mo in pass pli... sch'igl ei mo buc in malpass...“ fa el de quei plaun, essend vegnius pensivs.

La mumma quescha, mo si' egliada tradescha buca gronda speronza. Marionna encuntercomi muossa gronda curascha e di:

„Igl ei ussa temps, che nus marideien! Tschun onns amicezia ei, crei jeu, ina bufatga fuorma... Jeu savess buca tgei duess aunc impedir nossas nozzas! Vus essas buc en schliatas relaziuns economas; tgi ch'ha buca deivets ei rehs, il medem stat ei cun nus. Ti Sep Antoni has fatg stupenta carriera en Frontscha; has contonschiu il pli honorific uffeci ella Cadi; eis beinvesius e respectaus e stattas a pèr cun tgeinins ch'igl ei. Mia amur has ti adina giu entir entratga mo per tei; miu frar has ti fatg podestat; la mumma ha viu en, che ti eis in um endretg — ed il bab vegn a ceder, cartei a mi, mes cars, el vegn a ceder aschi franc e segir, sco quei che jeu cedel buc!“

„Ei dependa veramein mo dil gie ni na de tiu bab. E schebein el di „gie“ ei aunc ina damonda. El fa de nun veser mei; el ni mira ni salida e fa ina tschera, sco sch'el fuss vegnius spogliaus... E pilvermo, in tec raschun ha el; jeu hai engulau il cor de sia poppa e quei sa el par'ei nuota emblidar...“

„El sto emblidar,“ dat Marionna denteren; „ei fuss la pli biala, sch'el less aunc adina pugnar, ussa ch'igl ei aschilunsch e che ti has mussau mei sco spusa agl entir cumin. Nus havein — maneg'jeu — pitiu e suffriu uonda. Ina fuorma fuss ei, cartess ins! E sch'el ceda buc, cedin nus è buc e schein clamar ora...“

La Marionna ei vegnida in techet el fiug; ell'ha alzau la vusch e dau ina cul pugn giu per la meisa — mo ei ha buca tunau ual aschi ferm. Vieua Cecilia aulza pér uss ils eglis e di, considerond plein olma ils dus carstgauns giuvens:

„Jeu roghel, mes cars affons, po buca fagei quei pass senza la benedicziun dil bab; hagies, per l'amur Diu, aunc empau pazienza... epi vegn ei tut in di... tut quei ch'ha de vegnir.“

„Na, mumma, ussa s'ei spitgau ditguonda! Damaun, S. Placi Pign, mond'jeu vi Brulf e damondel formalmein e senza tema sgr. Mistral Giachen pil maun de sia feglia. Hai jeu l'urbida? Ton meglier! Betta el giuadora mei, sch'eis ei buca l'emprema ga... mo franc la davosa!“

Vieua Cecilia sponda ina larma... Els dus levan si e van. Sep Antoni compogna sia spusa entochen la punt de Brulf e tuorna puspei a casa...

Sogn Placi Pign! Pardananza a Brulf! Il pader de S. Gions ei vegnius neu cun la Messa. Parents, amitgs e vischins de Brulf, quels de Casa-

Valentin, Runtget e Calaus, quels de Sonduritg, Murins e Turatscha ein ton sco tuts vegni a pardananza, ni silmeins a Messa cantada e priedi.

Suenter il bi survetsch divin ella caplutta nova de S. Placi e S. Sigisbert spetgan ils de Brulf avon porta-baselgia e fan veginir ils parents, cumpars e cumars a gentar. Tscheu e leu dat ei enqual che lai far d'envidar bien-aditg avon ch'el sappi sedecider; mo la finfinala va scadin bugen e pli che bugen a pardananza, pertgei che sco'ls de Brulf lunsch entuorn negin che sa far pardananza — cunzun buca sin meisa!

Vieua Cecilia ei bunamein fugida, strusch ch'il pader ha legiu igl evangeli de S. Gion... Ell'ei levada si e marschada da vitg en, sur la punt Sonduritg e da Sars orasi. Cura che Mistarlessa Rosa, podestat Placi Sigisbert e dunschala Marionna han retschiert il sgr. Mistral regent avon caplutta e fatg veginir el cun els a gentar, fuva Cecilia a Turatscha...,

Sep Antoni ascenda cun in tut agen sentiment ils scalems crap della imposanta scala, nua ch'el era vegnius bess giudora avon tschun onns. Ei para, sco sche ses peis fussen vegni anetgamein da plum; aschi vess va ei da quellas scalas si. Marionna observa quei... e vegn sezza pli e pli pensiva.

En stiva biala eis ei mes a meisa per sis. La buna suppa de giuta fema sc'in tgamin sin meisa e derasa in fried de nuir. Sep Antoni sto seser sisum sper la mumma e la Marionna visavi Placi Sigisbert. Els spetgan mo sil bab, ch'ins auda en stiva pintga ad end sidengiu...

Mai veginend neuadora, leva Marionna si e cloma el, arvend igl eschtras. El dat negina risposta. Marionna tuorna; ins spetga vess e patarla de quei sfurzau e schenau. El vegn aunc adina buc. Ussa leva Placi Sigisbert si e va en tier el. Tscheu ora aud'ins lur vuschs; Placi Sigisbert tuorna, mo il bab vegn buc. Marionna dersch' ora la suppa cul caz; ils quater dèls entscheivan a magliar da quei plaun, sperond traso, ch'il bab vegni... Mo la suppa ei finalmein magliada ed el aunc buca davos meisa. Purtada naven la cuppa e stend las scodialas de carn e rieblas sin meisa, va la mumma en stiva pintga. Ella siarra neu igl esch ualts da sfrac; tscheu ora patarlan ils treis giuvens extra bien a dad ault, mo mintgaton aud'ins tuttina aunc in giap e l'auter; baul la vusch dil vegl e baul la tiba della Mastrala! — In sbatt e la mumma, chichericada tocca sum, ei puspei on stiva. Sesend cun furiosa furtina, di ella siper ils auters treis plein marveglias: „Botsch ei botsch e resta botsch! E tgi che pugna ditguonda resca la corna!“ — La mumma e la Marionna rian, Placi Sigisbert vegn cotschens sc'in fiug e Sep Antoni taglia la carn cul tschadun... dagl embrugliaus e zanistraus ch'el ei. Sils plaids della Mastrala negin ch'ughegia de dir enzatgei. Il discuors va a segliend d'ina caussa en l'autra, senza fil e flisella, senza senn e valzen, ch'ils quater pardanonzers ein mintgaton sezs tut surstai — e pli ch'ina ga sin sburflar...

Dal confus e nervus ch'il Sep Antoni ei, ha el senza fraud gidau huslia-mein suenter las grassas buccadas cun vin veder. Ad el pareva scadina

tratga schetga sc' in sablun, pir che sch' ei havess dau favugn quindisch dis nuninterrutamein . . . E cun quei ch' el vin schai verdad e curascha, declara el suenter gentar als presents: „Oz sund' jeu en casa de mia spusa; jeu vi udir ord bucca de siu bab in gie ni in na; igl ei temps, ch' jeu sappi nu jeu sun e nu jeu stun.“

Detg quels plaids, leva el si e va curaschusamein enviers igl esch-tras, splunta ed entra. Mistral Giachen ei si sur il parsiel della fenestra en. El mira a piarder ed ha gnanc udiu igl intront. Sep Antoni sedrezza agradsi sc' in conif, s'avonza dus pass e di: „Signur Mistral de Brulf, perdunei sche jeu disturbel in mument . . .“

Il de Brulf semeina mo ton sco ina quarta enviers el e fa ina tschera de veritabel botsch en bara . . . e di ni plaid ni miez. Sep Antoni dat in tusch e di puspei ruasseivlamein e senza la minima emozion:

„Signur Mistral, jeu sun vegnius envidaus oz a pardanonza en vossa casa ed hai acceptau l' invitaziun, oravon tut cugl intent de saver plidar cun vus dus plaids, che pertuccan aschibein vus sco mei. Lubi, ch' jeu ditschi quei ch' jeu hai sil cor . . . aviertamein e tut agradora . . .“

Il vegl Mistral cas stat aunc adina cheu sc' in cusch cullas ragischs ensi.

„Signur Mistral,“ continuescha Sep Antoni de Turatscha suenter cuort silenci, „jeu sun vegnius envidaus oz en vossa casa e mondel buca giudora, entochen jeu hai buca udiu ord voss' atgna bucca in clar ed entelgeivel gie ni na . . . Haveis vus la buontad de dar a mi vossa carezada feglia Marionna per dunna e cheutras cassar ed emblidar tut il vargau . . . ni essas vus sedecidi de snegar a mi la spusa de miu cor?“

Ussa sesolva Mistral Giachen entuorn diltut e dat si in sgregn, che va tras pial ed ossa:

„Tgei arroganza mai s' udida! Manegias ti, buob bletsch de Turatscha, che per esser vegnius capitani e Mistral della Cadi, ti hagies pli bia dretgs sin mia Marionna, che avon quater tschun onns, che ti eras mo in toc rugnus de Turatscha? Hm, Endi?“

„Signur Mistral, cun talas titulaturas sco „buob bletsch“ e „rughus“ saveis vus spargnar mei cura che vus leis. Dal reminent less jeu mo dir ina ga per adina, che Marionna de Brulf, vossa feglia, ei a mi oz buca pli cara e buca meins la spusa de miu cor, ch' avon tschun onns. E lu aunc enzatgei signur Mistral: Hagi jeu, ni hagi jeu buca vies consentiment, vid il factum che Marionna ei mia spusa e daventa en buca ditg mia consorta mida vies gie ni vies na buca smiul! Perdunei a mi quei lungatg, mo sco ins cloma ella badugna tun'ei er ano! Essend pia aschilunsch, supplicesch' jeu vus de dir a mi las raschuns de voss' aversiun enviers mia persuna. Jeu mez sai numnadamein buca seregurdar d'haver offendiu vus ed aunc meins sesentel jeu culponts de haver gudignau il cor de vossa carissima feglia.“

„Schebien, che ti sappies la raschun de mia snegaziun! Probabel ha la mumma buca raquintau ei a siu pop — alla tutsemeglia de siu adorau um

e mariu. — Sappies, ti giuncheret, che tia mumma ei stada mia spusa e che tiu bab de pauc ha strubiau ad ella il tgau . . . e cheutras mess ella en miseria e pupira . . . e mei en in stan de sventira e malcontentientscha permanenta, malgrad tutt'autra apparenza, malgrad beinstonza e rihezia . . .“

Sep Antoni ei vegnius eris e freids.

„Ussa capeschas ti pertgei jeu cedel mai e pli mai mia Marionna, la suletta steila de mia veta; ussa capeschas ti, pertgei jeu dundel mai epi mai ella a quel che savess esser miu fegl . . . Ed ussa ord casa, signur Mistral regent; cheu stund'jeu sin dil miu! E che vus vegnies mai pli sur mia sava!“ El muossa igl esch, semeina entuorn e mira puspei da fenestr'ora . . . tut a piarder.

Sep Antoni de Turatscha dat dad esch ora sco sturnius. On stiva, alvs sc'in spert, drovan las femnas nuota dumandar co ei seigi iu. El pren sia capiala e va giudora, mets e baluconts sc'in perdiu . . .

Dunschala Marionna cuora suenter, emprova de consolar, mo il pauper schani para diltuttafatg sepiars. Mond da Sars si maun en maun senza parter in plaid, satiuan els il pader Cyrill de Pontoglio, ch'encorscha immediat, ch'ei stoppi esser succediu enzatgei pli grev cun Sep Antoni. El suppliche-scha dunschala Marionna de turnar ruasseivlamein a casa, consolond ella, ch'ei hagi mai dau spinas senza rosas . . .

* * *

La vehementa nunspitgada segrida, che Sep Antoni de Turatscha ha giu cun Mistral Giachen per S. Placi Pign, ha furau e punschiu bienaditg . . .

A Marionna ha el detg: il bab seigi buc aunc sedecidius de consentir la maridada; a sia mumma ha el tradiu nuot, mo al pader ha el offniau tut. E gliez ei stau il pli prudent. Il bien pader de S. Gions ha gleiti giu declaraui al spus de Turatscha la raschun de quei secuntener:

Sia mumma duevi maridar Mistral Giachen de Brulf, che levi dispet ella e negin' autra. Davart ils geniturs de dunschala Cecilia Tschuppina eri stau tras a tras in sfurzem e zunghiem en quell'amicezia! Il davos hagi dunschala Cecilia tuttina giu la curasca de trer leu il Giachen de Brulf e de prender — malgrad las pli grondas difficultads — il spus de siu cor, Gieri de Turatscha, il davos descendant de quella anteriura nobla e beinstonta famiglia.

Buca ditg suenter las nozzas seigi siu bab ius schuldau en Frontscha e beingleiti turnaus anora malsauns; restaus malsauns en letg treis quater onns, epi morts. Suenter la mort dil de Turatscha hagi zatgi — el vegli buca dir tgi — fatg o la tschontscha, che la mumma Cecilia seigi stada nauscha cul bab; gie, schizun la cuolpa de sia mort.

Da tut quei era nuot ver, gnanc pigl ur d'ina unglia buc; anzi, tut inventau dad in rutinau calumniader. Vieua Cecilia hagi supportau tut pazientamein e stuiu far atras neras miserias, sco el sez possi forsa aunc seregurdar . . .

Sep Antoni de Turatscha ei engrazieivels al pader Cyrill per quella sclaziziun. El capescha uss il secuntener de Mistral Giachen ed admira cun veneraziun e carschenta carezia filiala sia cara mummetta, che veva stuiu purtar aunc pli grevas unfrendas per amur dell'amur, ch'el, siu fegl, preferius dalla sort en bia graus...

L'amur e fideivladad de sia cara Marionna e las fuolas fatschentas de siu uffeci, sco Mistral regent della Cadi, han buca schau temps de patertgar memi savens vid il rubiesti na de Mistral Giachen. E dal reminent era el perschuadius, ch'ei mondi gnanc ditg buc, ch'il de Brulf cedi, ni ch'ei vegni tiez nozzas, era senza siu exprimiu consentiment.

Denton vev' el aunc in'autra caussa, che deva quitaus. Duront quels tschun onns, ch'el era staus en Frontscha, haveva il terren smulus della Garvera priu ina posiziun propri smanatschonta pil vitg de Brulf. Dadens Casa-Valentin siadora, entochen si bunamein sils confins dell'alp Soliva, er'ei seformau grondas sfendaglias, che mavan profund giuaden ella tiara. Il laghet della Garvera, ault siadora sur Brulf, mo en lingia grada cul vitg, fuva sfundraus per la mesadad e pareva de piarder l'aua pli e pli. Surenadora, naven dil laghet als confins digl uaul de Caischavedra, e da leu agradijui tras ils mises e praus maghers de Brulf, er'ei medemamein seformau tschiens e tschiens fessas e sfendaglias pli pintgas e pli grondas, ch'ins quitava che vegnien suenter mintga malaura pli largias e pli profundas.

Il cavrer e sterler de Brulf levan haver viu pliras ga, cunzun denter stgir e clar, fiugs en fuorma de scuas ardentas, che mavien tut alla stuorna dal laghet en ed ora e da mintga vard oragiu, entochen giuaden els maghers de Brulf e Casa-Valentin. In'autra ga vevan ei schizun udiu vuschs de femnas, che clamavan in'a l'autra: „Taglia pli afuns... Nus stuein fender liung uonda... Ei sto tonscher per gl'entir vitg... Taglei... fendei, entochen ch'ei fa!“

Ina sera, ch'in vischander era sepiars per las pitgognas e vegnius ella notg, ha el saviu observar ed udir bein e scoiauda, co las strias dell'alp Soliva vegnevan osum la reada sul laghet si e devan aigra, rend sgarscheivel ded ault: „Stuschei! Ho... up! Stuschei anen, epi engiu! Ho... up! Pli ferm! ni ch'ei va aunc ditg avon che nus haveien muentau la bova!“

Giachen Fidel de Caspitg, staus biars onns schuldau en Frontscha, era returnaus in di e pretendeva — suenter haver udiu las profezias de Mengia Gori — ch'el mavi savens en in'ustria a Paris a dar troccas cun aunc enzaconts romontschs. En quell'ustria survevien treis hazer bialas mattauns. Ina sera erien ei svanidas ed ina veglia marcorta, ch'eri leu enstagl ded ellas, hagi detg ad els, che las treis bialas hagien stuiu ir a Mustér a stagiar ora ina bova... Quei sappien ins crer ni schar star, mo esser seigi vera verdad.

Femnas veglias e mattauns temeletgas cartevan quellas tschontschas e fagevan las dëtgas spogramentas sper begls e fontaunas. Ils umens encountercomi e la pluralidad dil vitg de Brulf rievan sur talas praulas e flausas. D'in prighel pil vischinadi de Brulf negin che leva crer, deno Stiafen Stivet,

che pretendeva cura ch'ins leva, ils de Brulf seigien piars e vognien satrai vivs in di — tuts finadin, sco ins staupi in visprè cun in tschespet.

Sep Antoni de Turatscha, Mistral regent della Cadi, ha in di da sez ano fatg il tur dil cavrer de Brulf e constatau sigl entir intsches sur Brulf e Casa-Valentin fessas e sfendaglias in'en l'autra. Cun caschun della roda der-tgira S. Catrina 1688 ha el mess leu la caussa als derschaders e fatg attents quels sil grond prighel, che smanatschi al vitg de Brulf. Sin quei ha la der-tgira concludiu in'uatga per S. Gieri 1689.

L'uatga dil cumin della Cadi ha lu immediat commissionau il Mistral regent de far ina visada ufficiala als vischins de Brulf. En quei beinmane-giond avis stevan ils sequents pugns pertenent il prighel smanatschond :

- „1o Ei in e scadin obligaus de dar part al Mistral regent en cass d'in pli grond progress de sfendaglias en praus ed aclas.
- 2o Duess in u l'auter udir in tunr e rumplanar sutteran, eis el mede-mamein obligaus d'annunziar ei alla pertucconta suprastanza.
- 3o Duess ei dar sfendaglias els mirs d'ina casa u l'autra, ni forsa schizun sfundrems de suloms, sch'ei quei d'avalar immediat al magistrat de cumin . . .“

Sin quei avis ufficial, suittascrets dal Mistral e scarvon, han ils biars de Brulf mo fatg beffas. Ina biala damaun de matg steva schizun in autra scar-tira ella scaffa dil vischinadi, secreta d'in maun ualti lingier e fingiu:

- 1o Ei in e scadin de Brulf obligaus de far part a Mistral Giachen, en cass ch'el vessess il barun de Turatscha mond a mattauns tier sia schubra dunschala.
- 2o Duess ei rumper ora fiug en combra de dunschala Marionna, sch'ei in e scadin obligaus d'avalar las squestras dils auters vischinadis, sinaquei ch'ei sappien vegnir en agid . . .
- 3o Duess il casti de Turatscha sfundrar ni ruclar giu Rein, sch'ei mintgin obligaus de mirar, che l'entira baracca cul Mistral lien, mondi dal Rein ora . . .

Quell'infama attacca negin che saveva danunder la vegness — mo tut che sminava! La consequenza de quella tartagnada ei stau inquisiziuns, dispetas, rizraz e sedadas denter ils vischins . . . Brulf era puspei daventau in visprè, sco avon tschun onns suenter il trer schibas visi Casa-Valentin!

Suenter miez matg ha ei pluviu e draccau dus treis dis ad jamma — e quei entochen ils 20 de zercladur. Il Rein ei carschius ad in crescher e vul nuota tschessar. El misess-su de Mistral de Flurin ei rut ora in sbuau, ch'ei vegnius giuadora tocca rieven, rut en il nuegl e smaccau petta-plat dus stiarls, ch'eran sin punt in sper l'auter. Las sfendaglias sper Casa-Valentin si e su-renadora per liung il laghet, eran seslargiadas starmentusas caussas. Il ster-ler pretendeva, che tut ses stiarls svanessien en ina de quellas, senza ch'ins stuessi encurir in palegn . . .

Il cavrer vegn ina sera a casa cun las novas, ch'il laghet della Garvera piardi l'aua, senza ch'ins sappi constatar nua; ei mondi buca ditg, ch'el seigi svidaus tocca funs. Sin quei han zacontas perdertas sbluchieras maniau, che las cauras stoppien haver stermentusas seits; arsiras senza masira! — Sogn Gion notg han zaconts vischins udiu in curios rumplanem sutterrani, ch'i ein segli ord letg ed avon casa. Mo essend bialaura e tut stelliu, ein els puspei turnai enta letg. L'autra damaun, cu'ls de Brulf ein levai, han ei fatg egls gross. Bunamein tut las casas e nuegls vevan fessas e sfendaglias els mirs ed enqual stiva pusava tut uiersch engiuviards. Il mir-tschorler dil racher de Crap veva survegniu tanientes sfendaglias, ch'ins pudeva en maneivel cul tgau e saveva dumbrar sias mahoias mignuccas. Dalla tema ch'el ha, che zatgi pudessi ira cun siu caschiel, ha'l durmiu las notgs suondontas en tschorler sper ils mulauns...

Ils 26 e 27 de zercladur dracca ei sco de derscher cun sadialas. Enqualin pretendeva perfin, che tscheu e leu si miez ils maghers sgarghugli l'aua ord la tiara, sco fontaunas che neschien. — Ils 28 ha Sep Antoni de Turatscha, en qualitat de Mistral della Cadi, fatg de saver als vischins de Brulf, ch'il prighel seigi aschi gronds, ch'el cussegli e cammondi als vischins de bandunar il vitg — silmeins duront la notg!

Quella medema sera vegn il cavrer de Brulf tut a buffond si Turatscha cun las novas tier el: „Il laghet dellas Garveras ei sfundraus diltuttafatg ed el liug dil lag ei s'aviert ina stermentusa buccuna, che va sil pli pauc tocca Brulf. E giuaden quella tuni e ramuri, sco cura che la Val mala ei en arma. Las cauras vess jeu mai dumagnau sur la Garvera vi per ir a Soliva — e sch'jeu vess sturniu elllas. E cu jeu hai vuliu catschar elllas en vischinnadi questa sera, sch'ein tuttas fugidas o encunter Runtget... Enzacontas veglias han pretendiu, che las strias de Soliva hagien striunau gl'entir cavrer-cauras! De quellas caussas! Ei han stuiu mulscher elllas o la Crusch e schar maner ora sin pastira de vaccas.“

„La Mengia Camiu sincerescha, che ses aviuls seigien svani dapi treis dis... finadin soli e buc in sulet seigi turnaus tochen uss. — Il Mathiu della Mariartha ha entupau ier-sera, turnond da Sonduritg, ina entira roscha miurs; el pretendia sil pli pauc tschien, che mavien a currend tut in surin dalla via en...“

„E tgei dian ils de Brulf de quei, miu pign?“

„Ils biars fan mo beffas e gomias cun mei; jeu raquenti praulas giata-miaulas. Enzacontas veglias fan tudi e sur tut l'enzenna della s. Crusch, e dian ch'entuorn S. Gion seigien las strias de Soliva aunc adina idas a barlot; elllas sgolien sils aviuls en Tiara taliana e mondien a mudinas, nua las miurs hagien lur murglinas...“

„Teidla, miu pign, cu vas damaun cun tias cauras?“

„Las tschun naven da Crusch!“

„Bien, jeu vegn cun tei! En cass ch'jeu füss buca grad leu, spetgas ti in mument. Jeu vi mez aunc mirar ina ga, co ei stat si sur la Garvera enado!“

„Sch' igl ei buca memi tard? Jeu perina ga dormel oz buc a Brulf: Damaun ei aunc fiasta: S. Pieder e S. Paul!“

„Gliez ha de dir nuot; jeu vegnel cun tei!“

* * *

L'autra damaun cull'alva dil di sbargata Mistral Sep Antoni de Turatscha tut da prescha da Turatscha oragiu e vi sur la punt de Brulf. El arriva a Crusch, che las femnas vevan buc aunc mulischiu tut las cauras. Igl ei in bellezia di. Ils emprems radis dil sulegl sclareschan gia la pezza dils aults entuorn entuorn en rudî. El ed il cavrer han strusch entschiet a caminar si encunter Casa-Valentin, ch'el tscharna certins de Brulf bandunond il vitg per serender en claustra a Messa marveglia. El enconuscha ils biars! Mistral Giachen e sia dunna, la Mastrala, Giachen Martin de Flurin cul bab, il Placi de Plaunca, il Rest de Crap ed enzacontas fumitgasas. Quei ei quels, che fan il botsch encunter Pader Cyrill pervia d'in priedi, nua ch'ei vevan cartiu ch'el vessi maniau els e che mavan dapi lu, firaus e dumengias, en ina Messa marveglia sin claustra enstagl a S. Gions . . .

Plinensi ch'els vegnan e pli macorta che la situaziun sepresenta. Quei ch'era aunc avon zacontas jamnas mo ina sfendaglia, haveva survegniu ina lunghezia tagl en fuorma de valetta ed ina profunditat de buca puder tscharner il funs. Ei fa bialaura, mo nuotatonmeins sgarguglia ei auas, lozzas e tiara smulusa ord rusnas e fessas, giud rovens e runtgas. Arrivai orasisum ils mises, constateschan els ina midada radicala dell'entira contrada. Las sfendaglias ein sesaviartas aschi dil naucli, ch'ei füss stau caussa nunpusseivla de traversar quellas; era buc cun ira giuaden e turnar da l'autra vard si; ellas paran ded esser senza funs ed unvierchel. Remarcabel eis ei era, che las sfendaglias van crusch e traviers e che quellas surenadora ein aschi slargiadas, ch'ins schess mintga mument: Ussa rocla la vard su dallas teissas giu! Tut ei sin sederscher. Mo tgei smarvegliada fan els pér uss, vesend el liug dil bi laghet della Garvera ina gonda semiglionta ad in dratg! E lunsch neusi dal funs dellas fessas audan els in sgurghigliem e digrem, ch'ins pudess crer ded esser agl ur d'in terment glatscher . . .

Mistral e cavrer miran mintgaton metamein in sin l'auter, sco sch'ei lessan constatar, schebein els seigien aunc els e buca forsa striunai ella tiara della praula. Era quei semidau!! Entuorn entuorn regia ruaus sepulcral; buc in fegl e buc in fein che semuenta; lunsch entuorn, sigl entir territori sur Brulf, buc in utschi, buc in aviul e buc ina tschitta. Ei para sco sche tuttas creatiras fussen fugidas e las jarvas e plontas sesanflassen ellas davosas fladadas. In stgir sentiment, ch'els san buca declarar, stauscha er els ord igl englar entuorn il laghet de pli baul, enasi viers la tschaffuna della reada sut la pastira dell'alp Soliva.

Il cavrer de Brulf fa valer siper signur Mistral, che gest da quei crapano, nua ch'els sesien uss, vesevi el aunc ier-endamaun il vitg de Brulf, naven da sisum la casa dil Madleiner entochen giu Rein! Ed oz vesan els dagl entir vitg mo pli las duas casas giudem, quella dil Rest de Crap e quella dil Toni Stin — e lezza mo miez! Il cavrer vegn tut freids e di a Mistral Sep Antoni:

„Signur Mistral, ei va buca ditg pli — e Brulf ei ina fossa!“

„Ti dias exact quei ch'jeu patratgel. L'entira Garvera ei en moviment; ei para a mi, sco sche nus navigassen sin ina barca d'ina buola ora . . . osumsum ina cascada . . .“

Uss audan els a tuccond d'ensemene a S. Gions; igl ei gie S. Pieder e S. Paul; mo ei tuna sco da bara. Els vesan sco de mirar en in spieghel, co'ls de sut, quels de Pardomat, Madernal, Disla, Calaus e Murins setilan de quei staunchelet encunter Chischliun e sut claustra viden. Ed ussa tscharnan ei era ils de Brulf, che van dallas duas usitadas vias si encunter S. Gions; ils biars naven dalla punt de Brulf tras il Veier e Catins ed ils auters dalla punt Sonduritg tras Sars e Turatscha. Els emprovan de dumbrar ils de Brulf, mo vegnan nuota propri e frida. Il cavrer remarca:

„Ei maunca forsa 20—30 de tuts!“

„Po esser, fa il Mistral, ed igl ei sco sche quels cheu giu massen suenter bara a quels ch'ein restai a vitg . . .“

Strusch o quels plaids, ch'ei tuna e ramura egl intern della tiara sut lur peis. Domisdus seglian en pei, sco sch'ei fussen murdi d'ina vipra. Els bandunan sil fletg la tschaffuna sur igl anteriur laghet de Garveras e caminan aspramein senza piarder plaid ni miez . . . traso anoviars encunter igl ur digl uaul sur ils mises de Casa-Valentin. E puspei audan ei in ramurar e rumplanar sutteran; ei scadeina sutvusch e fa ina canera stetga, sbrumbonta, sco dis de malaura ils dus Reins a Cuflons.

Sep Antoni ha tuttenina il sentiment, che l'entira contrada seigi en cal e che la disgrazia sappi succeder mintga mument . . . Ed uss entscheiv'el a cuorer tut agradiju encunter Casa-Valentin; el cuorra quei che las combas pon trer. Tgei snavur e sgarschur, vesend, mond sper las sfendaglias ora, che quellas eran el valzen d'ina ura danovamein sesslariadas e che tut ils urs de quellas semuentavan e sesmulavan, fagend pli e pli gronda canera sutterana.

El ei en in hui a Crusch e tut a digrond dil suadetsch cuorra el uss da Brulf en, rend encunter las casas su e sut via: „Fugi, fugi, la bova vegn! Per l'amur de Diu fugi! Vus essas della mort! La bova vegn! Mirei cheusi! La vegn!“

Tscheu e leu seglia mintgaton in sin fenestra e fa sco de nunsaver . . . Dev'ei buc in cauld e bi sulegi? Stevan las casas buc aunc adina ruasseivel e solid sin lur suloms? Tgei smarvegliada sur il far e demanar dil

Mistral regent, che seglia entuorn tut en in' aua a grend e rugond, sc' in stuorn, malspirtau, ch' ei daus ord la grazia de Diu!

Sep Antoni bunamein snarescha, stuend veser co la glieud sin fenestra ed avon casa stat cheu aschi freida ed indifferenta, sco cuschas egl uaui.

„Per l'amur de Diu! Veseis buca che la bova vegn? Leis schar satrar vivs?“

Quels plaids cloma el siper Mistral Giachen e sia Mastrala, che stattan sin fenestra e miran sin el, sco de mirar en siat vanauns.

„Ent' il num de quei bien Diu! Fugi tuttina! Vus essas della mort...!“

„Ha .. haha, nies mistarlut de Turatscha ei vegnius ord la suna“, tuna ei giud ils parseuls della casa dubla de Mistral Giachen de Brulf, „el batta sil pli ault grad! Ha .. hahaha ...“

Sep Antoni fa ca stem da quella tschontscha nauscha tussegada e cuorra, mo puder, giu von casa de Mistral de Flurin, rugond era cheu cun vusch anguschusa e bunamein stetga: „Fugi! Fugi! Per l'amur de Niessegner e e Nossadunna fugi, fugi ... Vus essas della mort!“

Enaquella seglia Giachen Martin sin fenestra e vesend siu pli odiav inimitg en quella situazion desperada, po el rir da tut cor ... sco'l huz suenter la victoria:

„Hi .. hihi! Ussa stei nuot auter! Nies aultniebel barun de Buatscha ei vegnius radicalmein ord il moni ... hahha ... hohhoho, hi ha heias!“

„Ni stuorns ni eivers ... Giachen Martin, per amur de ti' olma, fui! ni che ti eis della mort! Jeu ditschel quei a ti sco sin pugn de mort. Jeu roghel: Fui!“

„Momo, tgei amicabladad tuttenina! Spetg in tec; jeu vegnel immediat...“

Sep Antoni ha franc buca peda de spitgar! El cuorra quei ch'el mo po en caplutta e tucca da stuornas. Cuort tuchiez! Igl ei il davos ... Epi va el, vegnius pli ruasseivels, da via oragiu encunter la punt de Brulf. Giu miez ils praus vesa el il „Martin pign“, ch'encuera flurs agl ur dil vial. El empiara curteseivlamein il pign:

„Tgei fas cheu, Martin, tut persuls?“

„Jeu? encuir flurs per la tatta ... malsauna enta létg ... grondas bubas,,!“

Sep Antoni mira plein compassiun sil pauper pign — exacta semeglia de siu bab — in gienà ... ed el ha gudignau la pli gronda victoria de sia veta ... la victoria sur sesez! El pren il pign sin bratsch e di cun sincera cordialitat: „Martin, ti eis in pulit; in bien pop, ch'encueras flurs per la tatta. Neu cun mei; jeu dundel a ti zatgei fetg bi... il pli bi, che ti has viu enzacu.“ Cun quels plaids pren el il pign en omisdus bratschs e va pli asper che zacu.

Mo tgei ei quei? Tuttenina dat ei in plum. Sep Antoni senta ch'enzagatgei schulla denter sia fatscha e quella dil pign ora,... e taglia naven ils tgaus d'enzacontas flurs, ch'il Martin teneva enta maun ... El mira anavos

e vesa Giachen Martin in tschancun plinensi cun ina pistola fimonta enta maun . . .

„Giavel . . . !“ auda il Mistral aunc a rend il Giachen Martin . . . ed el ei svanius ord ils egls. Sep Antoni camina tgei ch’el po ed ha grad aunc temps de traversar la punt de Brulf . . .

Enaquaella ch’el tschenta il pign giud bratsch e sesa sin in carpun sper la senda de Turatscha, dat ei ina rumplanada maisudida naven da sisum la Garvera tocca Rein; ina rumplanada suondada d’ in tiaratriembel, che muenta ils suffels e storscha il tschupi dell’ogna tocca plau . . . Ed ussa suondan danovamein rumplanadas sin rumplanadas senza paus e retegn . . . e puspei sfraccadas e zacuossas, pluntanadas, suffels e schems, sco sch’ igl uffiern fuss sesaviarts per in mument. E denteren dus treis tuns argentins dils zennets della caplutta de S. Placi e S. Sigisbert, che rebattan neusi encounter Turatscha sc’ina davosa bargida . . . Ell’anguoscha della mort, che surpren Sep Antoni quei mument, embratscha el ferm il pign, che trembla sco in triembel . . . Meinsannual tschessa il horribel rumplanem ed uss ughegia il Mistral d’alzar ses egls viers Brulf . . . la pèdra dils uclauns ed uclivas.

„Mo nua ei Brulf? Steva Bruf buca aunc grad anson en tscheu dadens la punt . . . ? Per amur de quei bien Diu, nu ei Brulf?“

El seglia sin peis e po ussa tscharner clar e bein, ch’igl entir cuolm della Garvera ei sederschius oragiu . . . Ch’el ha splanau naven ils mises e satrau tschien meters ault il bi vitg de Brulf . . . la pèdra dils schotg vischinadis de Mustér! — — —

Il pievel en baselgia a S. Gions auda la stermentusa canera, che tuna dalunsch sco’l rumplanem de canuns. Scadin seglia sin peis e mira plein anguoscha en fatscha al vischin stuiu . . . „Per l’amur de Diu, tgei ei quei è pomai?“ va in schischuri d’ in baun a l’auter. „Ei la Val mala rut’ ora?“ Pader Cyrill seretegn in mument ella devoziun avon che leger igl Evangeli de S. Gion. Enaquaella vegn in um da pierti-baselgia en a rend sc’in desperau:

„La bova gronda! La bova gronda . . . La bova gronda ha satrau Brulf! Agid!“

Igl effect de quella nuviala ei sc’ina sturnida totala sill’entira baselgiada. Ei va in pulit mument avon ch’il pievel serevegni da quella terribla surpresa . . .

Pader Cyrill finescha ruasseivlamein la S. Messa, ferton ch’il pievel ses bucca plein sgarschur da carner ora sin santeri. Ha! tgei terribel aspect! Leuvi sut la reada dell’alp Soliva s’extenda naven dalla tschaffuna, sur igl anteriur laghet, entochen giu Rein ina horrenta gonda stgir-melna, semiglionta ad in desiert. Leu nua avon in mument serasavan ils pli bials praus e mises, tschinclond il pli reh vitg de Sursassiala, sepresentan avon ils egls dell’entira vischerna nuot auter che gondas, carpuna, galèra e tschien e melli fogas . . .

Revegnius in techet dall'emprema sgarschur, gl'entir pievel cuora da Carr Carolas ora e da Plaun da Haida giu, entochen giu exact visavi la bova, che ha reteniu la cuorsa dil Rein. En in dai ein era ils conventionals, cugl avat Adalbert ordavon, arrivai sil plaz, in tschancunet naven dalla disgrazia. Vonzeivi vegn pader Cyril, fitaus cul mantî ner de malencurada, accompagnaus dals ministrants e caluster cun la crusch, cafanun de bara e candeilas. Sia vegnida fa profunda impressiun sill'entira populaziun en fetgas ed anguoschas — e calmescha tuts finadin.

El fa immediat las funcziuns funeralas, benedescha ed entscheinsescha la gronda fossa communal de Brulf, recitescha cugl entir pievel enschanuglias il De profundis ed ils Tschun pugns. Ed ussa — suenter quella comumentonta pia commemoraziun communabla — fatga en fatscha alla sgarscheivla fossa nova, vegn il pievel pertscharts della stementusa disgrazia... e lai liber cuors allas larmas e suspirs.

Ils de Brulf, ch'ein stai a Messa gronda vi S. Gions ein mitschai, mo lur dolur ei gronda e l'encarschadetgna sfracca els bunamein a plaun. A tgi mauncan pops e poppas, a tgi tats e tattas ed a zacontas famiglias era ils cars geniturs. Satrai tschien meters ault sut tiara giu sper il Rein ein Mistral Giachen de Bruf e sia dunna Rosa Martina, Mistral de Flurin, sia dunna malsauna en letg e siu fegl Giachen Martin, Placi de Plaunca e Rest de Crap, il Tiner vegl e l'Onna Mareia Tschuppina cun sia feglia Tina, la pupratscha, sco era treis fumitgasas, stadas a casa culs pigns della Culastia, della Mengia e della Mariatha Mathiuet; en tut 22 personas, grondas e pintgas!

Tgei gronda tristezia e passadetgna pils parents dils defuncts — e da l'autra vard tgei ventira ella sventira per la pli gronda part dils habitants! Circa 170 dëls ein mitschai culla veta; mo circa la mesedad de quels han piars tut ed ils auters il bia: casa e clavau, praus e mises, maglias e restis... e stattan cheu aschi paupers e bandunai sco igl Job della Bibla.

E ferton ch'il pievel de Mustér bragia, ura e seplira en fatscha alla sgarscheivla devastaziun, tarlischa il sulegl sur l'entira vallada, sur vivs e morts, sco sch'ei havess mai dau ina disgrazia sin tiara...

En vesta a tonta dolur e cordoli sesenta P. Cyril tschaffaus de compassiun. El ascenda in crap amiez la fuola e plaida:

„Cars vischins de Brulf en malencurada e vus tuts de nies car Mustér! Il Segner ha dau, il Segner ha priu; il num dil Segner seigi benedius! — Mai aunc, dapi che vus ed jeu seregurdein, ein quels plaids della Sontga Scartira i aschibein a prau sco oz. „Il segner ha dau“; gie, tgei ha il Segner buca dau onns e tschentaners ora al car e bi vitg de Brulf? El ha dau ventira e benedicziun, abuldonza e rihezia; el ha dau tut quei ch'ins sa giavischar per questa cuorta veta temporala. Il num dil Segner seigi benedius! E tgei ha el priu? El ha priu bia; per enqualin bunamein tut: geniturs ed affons, casa e cuort, prau e clavau!

E tuttina! Il num dil Segner seigi benedius. Sco vers cristifideivels, che nus lein esser, savein nus, che la carezia ei la ragisch de tut bien; ch' ella ei ina sbrenzla dell'amur divina, setschentada el cor de mintga carstgaun. Lein pia procurar, che quella brastga divina stezzi buc, mo-bein daventi ina floma, la floma purificonta della carezia proximala! La cardientscha e la speronza ein duas fermas petgas de questa veta, „mo la carezia ei il pli grond“, sco di S. Paul, la fiasta dil qual nus festivein oz. La carezia — bein capiu — la vera carezia proximala, enquera buca sesezza, mo-bein quei che nezegia a tuts. Perquei, mes cars combrigiai de Brulf, ed oravon tut vus auters vischins de Mustér, exercitei la carezia, pertgei che „Dieus ei la carezia“ e tgi che perseverescha ella carezia resta en Diu e Diu en el. E lu buc emblidei, mes cars, cheu en vesta alla freida fossa de Brulf: La carezia crescha enten la dolur; la carezia stat ferma; gie, ella stat nunbalucconta enten sventira e sin pugn de mort. Termetti il Segner tgei ch' el vul: Per la carezia dat ei negina mort!

Cura ch' in carstgaun miera, emport' ei nuot ch' el seigi staus gronds u pigns, rehs u paupers; pertgei ch' ins porta nuot cun sesez de tut quei ch' ins ha possedu sin quest mund; ins va persuls e descargaus da tut. Mo ei emporta bia, ch' ins seigi staus buns ni schliats, pertgei la vertid ni il vezi eis ei, che rendan nus ventireivels u sventireivels sin quest e l'auter mund. — Aunc ina ga! Mes cars, exercitei la carezia; ell' ei la ragisch de tut bien! Amen!"

P. Cyrill ha ual finiu siu cuort riug davart la vera carezia, che la gronda fuola de glieud, aunc tut ruasseivla e pensiva sut l'impressiun dellas bialas verdads, vesa a vegnend dalla senda de Plaun de Haida si signur Mistral Sep Antoni de Turatscha, manond pil maun dretg il Martin pign. Il pievel ei ve-seivlamein surstaus e plein smarvegl. Sep Antoni s'avonza tut sturnius ed alvs sc'ina mort, entochen avon P. Cyrill e di cun gronda tristezia:

„Segner pader, quei ei il sulet ch'jeu hai saviu liberar . . . in pauper pign . . . de negin!“

E ferton che l'entira populaziun bragia larmas de tristezia e commoziun, prend il pader il pign Martin — de Flurin — pil manut e meina el vi tier dunschala Marionna de Brulf. Ella schienta las larmas giud fatscha, mira sil pign . . . epi di ella al pader en vesta agl entir pievel de Mustér:

„Gie, Segner pader, jeu vi esser ad el mumma . . . e miu spus: bab nutrider . . . !“

Mistral Sep Antoni de Turatscha dat il tgau, consentescha.

E pader Cyrill, tarlischonts da ventira e cun vusch commuentada sin larmas:

„Hai jeu buca detg, che la carezia surventschi tut?!"

Finis